

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NICOLAI EIGTVED

OBERST OG HOF BYGMESTER

AF

O. V. MUNTHE AF MORGENSTIERNE

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS ANDR. FR. HØST & SØN

1924

NICOLAI EIGTVED

NICOLAI EIGTVED

OBERST OG HOF BYGMESTER

AF

O. V. MUNTHE AF MORGENSTIERNE

I KOMMISSION HOS ANDR. FR. HØST & SØN
KØBENHAVN 1924

FORORD.

Nærværende Arbejde er fremkommet paa Foranledning og Bekostning af Medlem af Grosserer Societetets Komité, Grosserer Valdemar Eigtved. Opgaven har været at give en Fremstilling af hans Stamfaders Levned og kun i Tilslutning dertil kortelig at opregne hans Byggeforetagender. Som en Følge af de saaledes indsnævrede Rammer har denne Opregning maattet finde Plads i et Tillæg, ordnet kronologisk, og de enkelte Bygningers Historie er kun behandlet i deres Hovedlinier, og saaledes, at der kun er medtaget hidtil utrykt Stof, forsaavidt dette skønnes at have Interesse. En indgaaende Undersøgelse, grundet paa utrykte Regnskaber etc., har derimod maattet udelades. For de Bygningers Vedkommende, der allerede ere behandlede i selvstændige Bøger eller Fag Tidsskrifter, er Rammen yderligere indsnævret, idet en Bemærkning om de trykte Kilder giver Henvisning til de Steder, hvor nærmere Oplysninger kunne søges.

Kun med Hensyn til 2 af Arkitektens Byggearbejder, hans Andel i Christiansborg Slots Opførelse og Amalienborg, ere Rammerne brudte, for Christiansborg Slots Vedkommende, dels fordi Arbejdet herved strakte sig over den største Tidsperiode af Eigtveds Virken i Danmark, hvorfor det saa at sige hører med til hans Livs Beskrivelse, dels

*fordi hans Andel heri er ganske nøje knyttet til hele Slot-
tets Opførelshistorie, og fordi denne ikke hidtil har væ-
ret udførlig behandlet, hvorved der intet er bleven fastslaa-
et om, hvem af de ved Opførelsen ansatte Kunstnere, der
har været Bygmester for dets enkelte Bestanddele, — og
for Amalienborgs Vedkommende, fordi nyere Tidens For-
skere have opkastet Tvivl om Berettigelsen af den hidtil
gængse Opfattelse af Eigtved som den, fra hvem den op-
rindelige Plan til Palaisernes Udseende er udgaaet.*

*Henvisninger til de benyttede Kilder — for de utryk-
tes Vedkommende, hvor intet andet er anført, i Rigsarki-
vet og i Landsarkivet — findes bag i Bogen.*

Kjøbenhavn, i Oktober 1924.

F o r f a t t e r e n.

REGISTER.

	Side
Kapitel I: Ungdom og Udenlandsrejse.....	9
» II: Christiansborg Slots Opførelse og Eigtveds Andel deri	24
» III: Private Liv, Virksomheder og Død	68
» IV: Oberstens Hustru	102
 Tillæg:	
Bregentved, Byggearbejder.....	110
Frederiksdal Slot	111
Prinsens Palais	112
Friedrichsruhe Slot	114
Sophienberg Slot	114
Kadet Akademiet	116
Det ny kongelige Theater.....	116
Pakhuset paa Christianshavn.....	116
Frederikskirken	118
Christianskirken	120
Bygninger paa Island	122
Den ny kgl. Møntbygning	122
Amalienborg	122
Rytterstatuen paa Kongens Nytorv	137
Frederiks Hospital	138
Fredensborg Slot, Tilbygninger	138
Palaiserne i Amaliegade Nr. 15 og 17	139
Byplan til Hørsholm Kjøbstad.....	141
.....	
Tegninger og Planer af Eigtved i Rigsarkivet	145
Kildehenvisninger	147
Efterskrift	153

BILLEDFORTEGNELSE.

	Side
Grundplan af de Bygninger, der omslutte Ridebanen	38
Gibsløfterne i Kronprinsens Sovegemak og lille Kabinet	43
Marmorbroen og Pavillonerne	49
Hovedportene imod Ridebanen og Slotspladsen	62
Frontespicerne imod Ridebanen.....	63
Christiansborg Slot med Marmorbroen	67
Eigtveds Bomærke	109
Friedrichsruhe Slot	115
Det ny Comediehus	117
Generalplan over Christianskirkens Beliggenhed	121
Eigtveds første Tegning til et af Amalienborg Palaiserne	132
Eigtveds omarbejdede Tegning til et af Amalienborg Palaiserne	133
Børsrampens Beplantning m. m.	143
Laurierhus i Rosenborg Have	144

Kapitel I.

UNGDOM OG UDENLANDSREJSE.

UNDER Herregaarden Skjoldenæsholm i Sorø Amt ligger en lille Forpagtergaard, der bærer Navnet Eigtved. Denne Forpagtergaard er en Rest af et gammelt Bylag, der i fordums Tid hed Egtved, og her boede omkring 1700-Tallet et Ægtepar af Almuen, Maths Nielssøn og Hustru Dorthé. I dette Ægtepars vistnok talrige Børneflokk fødtes i Aaret 1701 en Søn, der senere skulde blive den af dansk Bygningskunst i det 18de Aarhundrede saa højt fortjente Arkitekt Nicolai Eigtved. Han blev den 4de Søndag efter Trinitatis, d: den 19de Juni, ført til Daaben i Haraldsted Kirke og erholdt ved denne Lejlighed Navnet Niels. Hans Faddere vare Almuesfolk fra Byerne Ske og Haraldsted. Dagen for hans Fødsel kan ikke siges med Nøjagtighed. Naar den i Almindelighed, — ja selv paa Inskriptionen paa hans Kisteplade, saaledes som denne skal have lydt (se nedenfor Side 99) — opgives som den 22de Juni, kan dette altsaa ikke forholde sig rigtigt. Muligvis foreligger der ved Gjengivelsen af Pladens Text en Skrive- eller Trykfejl for den 12te Juni, som antagelig er den rette Dato for hans Fødsel. Hvilket Nummer Niels har haft i Børneflokken, vides ikke, da Haraldsted Sogns Kirkebøger først begynde med Aaret 1700, og der intet Skifte er opbevaret

efter Forældrene. Dog kan det ses, at han i hvert Fald maa have haft en ældre Søster, Anne, der tilmed allerede maa have været voksen, da Niels blev født, efterdi hun i Aaret 1700, Oculi, (5: 14/3), findes blandt Fadderne ved Christen Hattemagers Barns Daab i Haraldsted, hvor ogsaa hendes Moder Dorthe var tilstede og bar Barnet; endvidere har han haft 2 yngre Brødre, Christian, født i 1703, og Maths, født i 1705, begge døbte i Haraldsted Kirke. Faderen døde, da Niels var 4 Aar gammel, og blev begravet den 12/6 1705 fra nævnte Kirke, 59 Aar gammel. Moderen er sandsynligvis i sin Enkestand flyttet til en af Børnene i et andet Sogn og død dér, — hun findes i hvert Fald ikke begravet ved sin Mands Side fra Haraldsted Kirke.¹⁾

Om Niels's Barndom er os intet bekendt. Som ung blev han sat i Gartnerlære, muligvis paa det nærliggende Skjoldenæsholm, der dengang ejedes af Greve Christian Guldensløves Datter, Frederikke Louise, der var gift med Hertugen af Augustenborg. Sin videre Uddannelse skal han have modtaget hos Overgartneren ved Rosenborg Slots Have, J. C. Krieger. Det er da formodentlig denne, — der tillige var Arkitekt —, som har bibragt den unge Mand den første Interesse for Tegning og de første Kundskaber i Arkitektur. Da Niels nu havde naaet den voxne Alder, vilde han, videbegærlig og driftig som han var, se sig om i Verden og uddanne sig videre. Han tog derfor »Randselen paa Ryggen« og begav sig sydover. Fra Berlin gik Rejsen til Merseburg og Mainau, vistnok paa den Maade, at han ved at tage Arbejde som Gartnersvend hvert Sted har tjent til Rejsens Fortsættelse til næste Sted. I Aaret 1725 kom han til Warschau. Det er formodentlig her, han har truffet den berømte sachsisk-polske Arkitekt, Oberst Pöppelmann, Bygmesteren af »Zwinger« i Dresden, og er

kommet i Forbindelse med ham. Pöppelmann maa have opdaget gode Anlæg hos den unge Gartner for Bygningskunst, thi Aaret efter antog han ham som sin Bygningskonduktør. Dermed forlod han Gartneriet og tog med Liv og Sjæl fat paa sin nye Opgave, at uddanne sig til Arkitekt.

I Aaret 1730 lod den pragtlystne Kong August den Stærke af Sachsen-Polen opføre en imponerende *Lystlejr ved Zeithayn* i Sachsen til Minde om, at det var dér, hans Slægt i sin Tid havde tilkæmpet sig Kurfyrsteværdigheden. I denne Lejr afholdt nu Kongen store militære Skuespil, afløste af Baller, Turneringer og Fyrværkerier, der varede til den lyse Morgen, og som strakte sig over en hel Maaned. Kongen selv boede i en rigt udsmykket, baade ind- og udvendig med malet Lærred betrukket 2-Etages Træbygning med 4 Indgange, og omkring Bygningen var anlagt Volde med Kanoner, og Grave udenom. Udenfor disse var der bygget Boliger for de fyrstelige Gæster, 47 i Tallet, desuden var tilstede 15 fremmede Gesandter og en Masse højtstaaende Personer. Manøvre-Terrainet spændte over 3 Mile i Omkreds. Disse storartede Arbejder, paa hvilke bl. a. 200 Tømrere arbejdede et helt Aar, og som kostede over 1 Million Thaler, forestodes af Arkitekt Pöppelmann i Forening med den fra Frankrig til Tyskland indvandrede Longuelunes, og den unge Bygningskonduktør deltog i Arbejderne. Det siges,²⁾ at Eigtved er Op-havsmanden til de overordentlig smukt udførte Grundrids og Planer af den nævnte Lejr, der i et Antal af 99 Stkr. findes i et stort Foliobind i den tidligere sachsiske Generalstabs Bibliothek i Dresden. En Undersøgelse af Arkiverne i denne By har ganske vist intet bragt for Dagen til Opklaring heraf, men da Eigtved i et Brev af 1732 til General-

løjtnant Løvenørn omtaler det Projekt, han har sendt ham »af den for 2 Aar siden holdte Campement« (se nedenfor Side 14), tør man vel nok slutte, at den Tegning, han har sendt ham, er udfærdiget af ham selv og ikke er en Kopi af en andens, og at saaledes den nævnte Udtalelse er rigtig, i hvert Fald for saa vidt angaar en Del af det nævnte Antal Rids og Planer.*) Om hans Liv og Virken i Dresden og Warschau i de 8 Aar, fra 1725 til 1733, i hvilke han var i sachsisk-polsk Tjeneste, fremgaar der iøvrigt heller intet af Arkiverne i Dresden, og om hans Andel i Opførelsen af Kong Augusts Pragtbygninger, lader der sig saaledes desværre slet intet oplyse. Hvad specielt angaar Opførelsen af »Zwinger«, da hviler der et uigennemtrængeligt Slør over denne, idet der ikke findes det ringeste Spor hverken af Aktstykker eller Bygningsregnskaber. Det kunde synes, som om man med Villie systematisk havde tilintetgjort alle slige Akter, der kunde tjene til Oplysning for Efterverdenen om de kolossale Summer, Traditionen vil vide, der medgik hertil. Om Eigtved selv véd man om hans Ophold i Sachsen og Polen kun, at han den 4de Marts 1730 modtog Udnævnelse til Sousløjtnant i Ingeniør- og Pioner-Korpset dér, og at han i de derværende Statskalendere fra 1731—33 staar opført som Konduktør i Ingeniørkorpset, hvis Kommandant var General de Bodt, Bygmesteren af det Japanske Palais i Dresden.³⁾

Iblandt de mange fremmede Diplomater, der vare tilstede i Lejren ved Zeithayn, var ogsaa General, senere Overkrigssekretær Poul Løvenørn, der repræsenterede den danske Konge. Eigtveds Chef, General de Bodt, omtalte

*) Denne Lejr og den udgivne Litteratur derom findes udførlig omtalt i „Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertums-kunde“, Dresden 1906, Bind 27, S. 103—151.

nu den danske Arkitekts Duelighed i rosende Udtryk for Løvenørn, og saaledes gik det til, at han opnaaede at blive forestillet for den formaaende Mand. Dermed var hans Lykke gjort. Excellencen syntes godt om ham, og ved sin Hjemkomst til Danmark henledte han Kong Christian VI.s Opmærksomhed paa den lovende unge Kunstner og anbefalede ham varmt til Kongens Velvillie. — At nu Eigtved allerede under sine Samtaler med Løvenørn i Sachsen har ytret Ønske om at træde i den danske Konges Tjeneste og har ført Forhandlinger med ham herom, er utvivlsomt, og Løvenørn har aabenbart opfordret ham til at indsende en Tegning som Prøve paa sin Duelighed, for at han kunde forelægge den for Kongen. Allerede det følgende Aar er Korrespondancen i Gang imellem dem, og overensstemmende med Generalens Opfordring til ham indsendte Eigtved nu et Projekt til en Triumf- og Æreport til Brug ved den nye Konges Kroning. — I sit Svar herpaa meddelte Løvenørn, at han havde overrakt Kongen hans Projekt »selv om det kom for sent«, (Kroningen havde allerede da fundet Sted), og han fortsatte, at »efterdi Han (∴ Eigtved) vil applicere sig for Arkitektur og Bygvæsen og ønsker at tjene sit Fædreland, at Han da snarest vil indberette til mig, om Han vil være tilfreds med at faa den samme Charakter (som i Sachsen-Polen) eller hvad Han ellers dér har haft, og faa det lignende her, og venter Hans Svar.« Nogle Maaneder senere skrev Løvenørn paa ny til ham i Gensvar paa hans Brev (dette findes desværre ikke), at »naar det er Hans Ønske, at Hans Rejse kan gaa til Italien for at perfectionere sig i Architectura civili med den Gage, Han har dér (i Sachsen-Polen), og med ca. 20 Rdlr. maanedlig, skal jeg forebringe Sagen for Hans kongl. Majestæt og gjøre, hvad jeg kan for at faa Hans

Majestæt til at accordere saadanne Rejsepenge til Ham i 1½ Aar, og beder med næste Post om Hans endelige Svar herpaa, om Han vil modtage dette og følgelig vil blive i Hans Majestæts Tjeneste..... Den indsendte Plan har jeg overgivet Hans Majestæt, som har optaget den meget naadig.....« Han endte sit Brev med at spørge Eigtved, om han allerede er vendt tilbage med den polske kongelige Majestæt til Dresden eller endnu er i Warschau. — I sit Svar paa dette Brev fortæller nu »Nicolaus Eigtved« (som han nu en Overgang kalder sig, indtil han endelig forandrer sit Fornavn til Nicolai) først, at han nu boer hos Dr. Schwartz i Creutz Gasse, Hauss Schwartz i Dresden, og dernæst udtaler han sin Glæde over, at Løvenørn rigtig har modtaget det Projekt til et Slot, han har sendt ham tilligemed Projektet til den for 2 Aar siden holdte Campement (o: den forannævnte Lejr ved Zeithayn). Iøvrigt sender han ogsaa »Mon patron« l'ordre de bataille for den Lejr, der skal finde Sted i Polen i August Maaned imellem Zschernovice og Villanov, hvorhos han, hvis det ikke bliver taget ham unaadigt op, vil oversende »de vøllige mouvements, da de afvige vel meget fra den sachsiske Lejr, samt Dispositionerne for hele Værket; det lader sig meget let gjøre, da jeg ved Udgangen af næste Maaned, naar jeg er færdig med mit Arbejde her, igjen bliver kommanderet til Polen.« Om sin forestaaende Rejse siger han, at han er glad over, at hans Plan om, at den skal gaa til Italien, har behaget Hans Majestæt, og han beder, om han ikke kan faa 30 Rdlr. om Maaneden i Rejsepenge i Stedet for de bevilligede 20, for at han nøje kan studere de berømteste Mestre. Til Gjengæld vil han sætte sig ind i Architectura civili et militari, for at han efter sin Tilbagekomst »Seiner königlichen Majestät und dem Vaterlande treue Dien-

ste zu leisten können«. Dette Brev forelagde Løvenørn til Referat for Kongen, der derpaa har skrevet følgende Resolution: »accordiert, 30 Rdlr. monatlich und Lieutenants Character«. Fra denne Dag, $\frac{2}{7}$ 1732, er altsaa nu Eigtved med Karakter af Løjtnant i Fodfolket traadt i den danske Konges Tjeneste, men han blev endnu foreløbig staaende i Tjeneste hos den polske Konge og sachsiske Kurfyrste. — Ugedagen derefter blev der tilskrevet Landkommissariatet angaaende de 30 Rdlr. maanedlige Rejsepenge, og endvidere blev der udfærdiget et Rejsepas paa Latin for »velædle Løjtnant Nicolaus Eigtved, der er ansat i vort Fodfolk for at rejse til Italien og andre Lande« Dette blev sendt til ham i Dresden tilligemed en Skrivelse fra Løvenørn, hvori han efter at have meddelt Eigtved den Naade, Hans Majestæt har udvist, udtaler, at han fremdeles skal gøre, hvad han kan i det hele til Eigtveds Fordel, beder ham meddele, hvornaar han rejser fra Dresden, da Hans Majestæt gjerne vil vide dette, og spørger ham, om han først kommer en Tur hjem eller strax rejser til Italien, og han beder ham om »flittigt ligeledes skrive til mig, hvad Han ser paa sin Italiensrejse, hvor Han hver Gang dér opholder sig, og hvad nyt der passerer«. Eigtved kom dog nu ikke lige strax afsted. I November kvitterer han for Modtagelsen af det første Aars Gage eller Rejsepenge, 300 Rdlr., og er da endnu i Dresden. Det synes, som om han har været beskæftiget ved Arbejder dér, som først skulde være færdige, før han kunde faa Tilladelse til at rejse. Endelig, $\frac{6}{3}$ 1733, erholdt han sin Afsked fra sachsisk-polsk Tjeneste og blev samme Dag efter Indstilling af Generalfeltmarskal, Greve Wackerbart, udnævnt til Kaptajn i det sachsiske Ingeniør- og Pioner-Korps.⁴⁾

Hvornaar nu Eigtved har forladt Dresden, vides ikke, saa lidt som det vides, hvor han har opholdt sig i det følgende $\frac{3}{4}$ Aar. Der foreligger intet om, saaledes som det er sagt, at han skulde have været en Tur hjemme i Danmark i denne Tid; det havde vel heller ikke set godt ud, om han havde brugt de af Kongen bevilligede Rejsepenge dertil, og det er, som vi af det foregaaende have set, i hvert Fald ikke rigtigt, at han i 1733 skulde være »vendt hjem til Danmark og fremstillet sig for Chr. VI., som gav ham Tilsagn om en 3-aarig Understøttelse.«⁵⁾ Først $\frac{20}{2}$ 1734 finder vi ham i *Rom*, hvor han i et sirligt, paa italiensk skrevet Brev kvitterer for det 2det Aars Rejsepenge, 300 Rdlr., som ere udbetalte ham af Sr. Ivan Marzoli gjen-nem Herrer Allbrecht & Piper i Leipzig.⁶⁾

Naar en Enevoldskonge gav en ung Videnskabsmand eller Kunstner Rejseunderstøttelse, var det i en begrundet Forventning om, at den paagjældende skulde faa Udbytte af sin Rejse, og at dette skulde komme Kongen og Landet tilgode. Eigtved har visselig heller ikke skuffet sin »høje Patron« og Hans Majestæt. Igjennem hans Breve paa hans Rejse skimter man allerede nu den Arbejdslyst og Flid, der prægede hele hans senere Liv, og man ser, hvorledes han drives frem af Iver efter at vise Kongen, at han vil gjøre sig værdig til den modtagne Gunstbevisning. I Juli 1734 har han udarbejdet et »Dessein til et kongeligt Lystslot paa et Sted omtrent som Hirschholm«, hvilket han indsender til Løvenørn med Bøn om at forevise det for Kongen. I Lystslottet er der indrettet »alle nutildags brugelige Commoditäts. Det bestaar af omtrent 45 Værelser for-uden Sale, Korridorer, Trapper og Souterrains. Opvarmningen af Værelserne er indrettet baade paa Kaminer og Ovne, og jeg har ogsaa paaset, at Betjeningen ikke behø-

ver at opholde sig i eller gaa igjennem de andre Værelser, og de nødvendige Tjenestefolk kunne lægges ned i Souterrain. 1ste Etage kan bruges til det daglige, for at man let kan komme ned i Haven uden for mange Trin. 2den Etage eller Bel-Etagen har jeg paa Grund af dens Magnificens bestemt til Parade Værelser. Saasnart man kommer op ad Trappen, gaar man ind i den store Sal, hvor Garden opholder sig, derpaa ind i Parade Salen af Corinthisk Udstyr, derpaa gjennem de andre Værelser til Audience i Galleriet, hvis Malerier, hvis de bliver bestilt ekspresse dertil, skulde forestille én eller anden dansk Konges Levnedsløb, eller ogsaa skal de være af lutter berømte Mestre. Fra denne Etage stiger man videre op til Altanen, der er bedækket med Bly og derfra op til Belvedere«. De Tegninger og Planer af dette paatænkte Slot, som han vedlagde sit Brev, findes desværre ikke mere, — det havde haft megen Interesse at sammenligne dem med hans senere Arbejder. I sit Brev udtaler han endvidere, at Hans Majestæt deraf vil se, at hans store, udviste Naade er anvendt til Nytte, og han beder Løvenørn intercedere hos Kongen, for at han kan erholde Kaptajns Karakter, som han har faaet af Hans Majestæt Kongen af Polen ved Afskeden fra Ingeniørerne. — »Hans Majestæt har vist en allernaadigst Velvillie over Dessein'et,« siger Overkrigssekretæren i sit Svar herpaa, og han har befalet ham at lade Løjtnanten vide, at han til næste Foraar maa være belavet paa at tiltræde Tilbagerejsen til Danmark, som han skal indrette saaledes, at den kan gaa over Wien, saaledes at han undervejs nøje kan besigtige og medbringe nøjagtige Tegninger af Hans Durchlauthed, Prins Eugens Palais ved Wien, kaldet Hoff, ligeledes af Slottet Saltzthalen i Wolffenbüttel og Slottet Herrnhausen i Han-

nover; i Særdeleshed skal han nøje observere og aftegne alle indvendige Dekorationer og Ornamenteer paa Taarne, Vinduer o. s. v. Hvis Løjtnanten mener, han behøver nogle Rekommandationer, skal han straks meddele Overkrigssekretæren det, i hvilket Fald saadanne skulle blive ham tilsendte.⁷⁾ — I Efteraaret 1734 tog Eigtved fra Rom en Tur sydpaa; han omtaler i et Brev *Capuas* Belejring og har derfor formodentlig samtidig været helt nede ved Neapel og Caserta for at se de uhyre Slotsarbejder, som udføres der af Vanvitelli.⁸⁾ Sin Tid har han aabenbart udnyttet vel, baade til at se og til at hørte Belæring af Bøger og mundtlig Underretning, og han er allerede paa denne Tid, skønt der endnu er et halvt Aar til, at han skal tiltræde Tilbagerejsen, fuldt paa det rene med, ad hvilken Rute han skal lægge denne, og hvilke Steder, han vil besøge for at faa nye Impulser, se og lære det mest mulige. Han skriver paany til Løvenørn, at han skal holde sig de ham givne Ordre m. H. t. Hjemrejsen efterrettelig og tage nøjagtige geometriske Rids i de Slotte, som Kongen har ønsket, han skal besøge. Iøvrigt foreslaar han, at han skal bese og udmaale de skønne Slotte Charlottenburg og Oranienburg ved Berlin, »som især ere at beundre ved deres indvendige Dispositioner«; men da slige Optagelser navnlig af det indvendige vanskeligt ville blive tilladt en fremmed, beder han om nogle Rekommandationer, ligesom han nødsages til hvert Sted at tage 2 Folk til Hjælp ved Afridsningen. Der blev da straks efter af Overkrigssekretæren skrevet til den danske Envoyé i Wien, Kammerherre v. Berckentin, at da Hans kongelige Majestæt har ladet en af sine Løjtnanter ved Navn Eigtved for at øve sig i Geometri og Tegnekunst rejse paa kongelig Bekostning, og samme er blevet beordret til paa sin Tilbagerejse fra Ita-

lien at henvende sig til Envoyé'en for ved hans Hjælp at opnaa Tilladelse til at opmaale og forfærdige en akkurat Tegning til Hans Majestæt af nuværende Prins Eugens Lystslot »Hoff«, saavel den udvendige Struktur som den indvendige Fordeling og Udsmykning, anmodes Envoyé'en om at skaffe Eigtved Pas hertil og hjælpe ham paa alle Maader.

Den $\frac{5}{4}$, 1735 skrev Eigtved fra Rom til Løvenørn, at han den paafølgende Dag vilde afrejse fra Rom over Ancona og *Venedig* og skynde sig saa meget, saa han kunde være i Wien i Slutningen af Maaneden, og saa hurtigt som muligt efterkomme Hans Majestæts Ordre, og udbad sig derefter nærmere Instrux om, hvad han fremdeles skulde foretage. Han naaede nu imidlertid ikke saa hurtigt til Wien, som han havde troet. Der har sikkert været alt for meget for hans skønhedstørstende Aand at se og lade sig belære af paa Vejen fra Rom til Wien, — man kan vel heller ikke, selv om man ikke er Arkitekt, drage igjennem de skønne, gamle, norditalienske Byer uden at stifte nøjere Bekendtskab med dem, og det gjøres ikke fra Sol staar op, til den gaar ned! Han kom derfor først til *Wien*, saavidt det kan ses, den 7de Mai, og da var Prins Eugen 3 Dage iforvejen rejst til Ancona. Han maatte derfor forblive i 8 Dage i Wien, og kom først til Slottet *Hoff*, som han skulde aftegne, den 14de s. M. Gesandten havde imidlertid forskaffet ham den fornødne Tilladelse, og Eigtved »skal nu ufortøvet paabegynde det allernaadigst befalede Arbejde og anvende al mulig Flid paa at gjøre saa akkurate og udførlige Rids deraf, observere alle betydelige Ting og aftegne dem, ligeledes beskrive, hvortil alle Værelser bruges og hvorledes Tjenerskabet logerer.....« Gesandten, den senere bekendte Geheimeraad i Conseil-

let, Greve Berckentin, der selv var en meget kunstinteresseret Mand og i 1751 ved Johan Gottfried Rosenberg som Arkitekt paabegyndte Bygningen af et af de skønneste Palaiser i Kjøbenhavn, det der nu tilhører Odd-Fellow Ordenen i Bredgade,*) tog sig varmt af den unge Arkitekt, forstrakte ham, da hans Penge vare opbrugte paa Rejsen, med 100 Rdlr., og gav ham ivrigt det Raad at rejse til München for at se og aftegne Palaiset Nymphenburg, og da Eigtved mente, han ikke turde gjøre dette uden nærmere Ordre, forsikrede Berckentin ham, at han vilde overtage Ansvarer herfor hos Hans kongelige Majestæt og Hans Excellence (Løvenørn). Eigtved skrev da hjem og erholdt ogsaa Kongens Tilladelse hertil. I Hoff opholdt nu Løjtnanten sig i 5 Uger og fik sin Kost hos Hans Durchlautigheds betroede Mand, Agenten v. Koch; han udfærdigede en General Plan over hele Slottets Anlæg foruden Planer og Rids af alle Enkeltheder. Til Hjælp til disse Arbejder antog han 2 Tegnere, — i de sidste 14 Dage nøjedes han med 1. Hver af dem maatte han lønne med ½ Gulden daglig. Efter at have fuldendt sit Arbejde paa Slottet »Hoff«, vendte han den 19de Juni tilbage til Wien og afrejste Ugedagen derpaa til *München* for at se og aftegne Slottet Nymphenburg, »som af enhver bliver saa berømmet«. Til München ankom han den 3die Juli, og v. Berckentin havde hjulpet ham ved at medgive ham Anbefalinger til det Kurfyrstelige Hof i Bayern. Ved Hjælp af disse opnaede han da Kurfyrstens Tilladelse til at se og aftegne, hvad han havde Lyst til i hans Residens- og Lyst Slotte. Han aftegnede nu her saavel Slottet *Nymphenburg* som Slottet *Schleissheim* og *Re-*

*) Det i Nyt Biografisk Lexikon under Omtalen af Eigtved anførte, at det er denne, der har opført Palais'et, er urigtigt.

sidensslottet. Han fandt Dispositionerne for det førstnævnte Slot »absonderlich«, og Haven meget fortræffelig, men Værelserne ikke saa smukke som i de 2 sidstnævnte, navnlig i Residensslottet, hvor de »ere ganske nye og paa det kostbareste ordiniert, hvorhos alt dér er udført med en fortræffelig Smag«. Han havde maattet antage 4 Tegnere til Hjælp, men han var nu ogsaa vis paa at berede Hans Majestæt den allerhøjeste Fornøjelse med Tegningerne. Han havde tilmed nydt den Ære før sin Afrejse fra München at blive modtaget i en 2 Timer lang Audiens hos Kurfyrsten, og havde da haft Lejlighed til at forevise Tegningerne for denne, og Kurfyrsten havde udtalt sin naadigste Velvilje dermed, og Eigtved havde takket Hans Durchlauthed for den Naade, han havde vist ham.

Da nu Løvenørn efter Kongens Ordre paalagde ham, at han strax skulde komme hjem, saasart hans Arbejder i München var færdige, brød han op. Han havde samlet sig, som han siger, »en svær Bagage«, — han havde bl. a. i Rom kjøbt en Del Bøger, utvivlsomt arkitektoniske Værker —, og denne Bagage sendte han direkte til Hamborg, medens han selv rejste til *Regensburg* hvortil han ankom den 6te August og meldte sig derefter strax hos Gesandten, Etatsraad v. Holtze, hos hvem der laa Brev til ham fra Overkrigssekretæren. I *Regensburg* forblev han i 2 Dage, rejste derfra over *Nürnberg* til Dresden for at afhente en Del Sager, som han havde haft staaende dér under sin Rejse og tog derfra over *Hannover* til Hamborg. I og ved Hannover har han vel nok, saaledes som Kongen i sin Tid havde befalet ham, aftegnet Slottene *Herrhausen* og *Saltzthalen*, — men om han har naaet til Charlottenburg og Oranienburg ved Berlin, som han havde haft til Hensigt, forlyder der intet om i hans Breve. I Hamborg

modtog han Kongens Ordre om at fortsætte sin Rejse lige hertil, og han er da rimeligvis ankommet til Kjøbenhavn i Slutningen af September 1735 efter en Rejse, der havde strakt sig over ca. 2½ Aar.⁹⁾

Spørges der nu om, hvilket kunstnerisk Udbytte, Eigtved har erhvervet sig ved sine Studier i Udlandet, da maa Besvarelsen heraf ses under det Synspunkt, at jo lige til ind i det 19de Aarhundrede hver Tidsperiode havde haft sin Stilart, sin Mode, som havde gaaet sin Sejrgang gennem Europas civiliserede Stater, beherskende saavel Bygningskunsten som Industriens forskjellige Grene. Netop paa den Tid, hvor Eigtved kom til Dresden, var en ny Mode, den fransk—tyske Rococo, ved at bane sig Vej fra Frankrig ind i Tyskland. I denne Modes Grundsætninger modtog han i Dresden sin første Uddannelse under saa begavede Lærere som Pöppelmann, Longuelunes og de Bodt, og han saá og var formentlig ogsaa selv delagtig i Udførelsen af saa betydelige Byggeforetagender i denne Møderetning som »Zwinger«, »Det japanske Palais« og Slottene i Pillnitz og Warschau. Stilarten har han i fuldeste Maal tilegnet sig, den er blevet hans »andet jeg«, og alle hans senere »Desseins« og Bygninger ere Udtryk for denne; først med det sidste Projekt, han udfærdigede, faa Maaneder før sin Død (den sidst approberede Tegning til Frederikskirken) havde han indset, at nu var der atter kommet en ny Mode op, den, han var opvokset og oplært i, var nu banlyst, og han forstod, at bøje han sig ikke for denne, vilde den bøje ham, og hans Rolle som Kongens og Landets første Arkitekt være udspillet. Meldahl udtaler i sin Bog om Frederikskirken Side 32: »Alle disse Bygninger, Eigtved saá paa sin Rejse, maa have fyldt den unge Kunstner med en Mængde Motiver, som han efter

sin Hjemkomst fik god Brug for, og som supplerede de Kundskaber, han havde erhvervet hos sine Lærere, Longuelunes og de Bodt. Den Lisenarkitektur, som var indført i Dresden, og som blev Mode i Frakrig, har Eigtved særlig holdt fast tillige med de dertil hørende Former for Søjler og Kapitæler, Vinduer og Dekoration, og hans senere Arbejder bære Vidnesbyrd om, at Dresden og Roms Barok- og Rococo Former samtidig vare gaaede saaledes over i Blodet paa ham, at han aldrig har glemmt dem. Derfor maatte han ogsaa i Slutningen af sit Liv komme i Strid med den franske, mere klassiske Retning, som dengang over Nordtyskland banede sig Vej til Danmark, en Strid, i hvilken han blev besejret, og som utvivlsomt har virket med til hans tidlige Død.« —

Kapitel II.

CHRISTIANSBORG SLOTS OPFØRELSE OG EIGTVEDS ANDEL DERI.

NU var altsaa fhv. sachsisk-polsk Kaptajn ved Ingeniørerne, dansk Løjtnant i Fodfolket, Nicolai Eigtved, kommen tilbage til sit Fødeland. Muligvis havde han gjerne udstrakt sin Rejse noget længere, men Kongen var utaalmodig og vilde have ham hjem. Han trængte til en Mand med gennemført kunstnerisk Uddannelse, en Mand, som var nøje inde i, hvad Moden krævede til et moderne Slot, og som havde set saa meget af Udlandets Smag og Elegance, saa han kunde gjøre det nye Residens-Slot, som Kongen var ifærd med at opføre, fuldt ud saa imponerende i Skønhed og Pragt som de nylig byggede franske og tyske Slotte.*) Ingen af hans egne Kunstnere havde faaet

*) Grundstenen til det nye Slot var bleven nedlagt $\frac{21}{4}$ 1733, og ved Eigtveds Hjemkomst var Slottet allerede naaet op til 1ste Sals-etages Højde. Den første Kontrakt, angaaende Levering af Træ, var bleven afsluttet $\frac{8}{1}$ s. A., og den $\frac{3}{10}$ blev der afsluttet Kontrakt om Opførelsen af Slottet efter de approberede Tegninger med Murer-mestrene Abraham Strøy og Rider Folmer. Begge Kontrakterne vare afsluttede af Oberst og Generalkvartermester Häusser (Res. Pt. 1737). Der er ikke Tvivl om, at det er Häusser og ikke, som det har været ment, en italiensk Arkitekt, der har udfærdiget de Tegninger til Slottet, efter hvilke det blev opført. Iøvrigt vilde et dog ubegrundet Rygte vide, at Häusser havde laant Ideen til disse fra den Teg-

en saa grundig Uddannelse og erhvervet sig et saa stort Udsyn som Eigtved, hverken den gamle Generalløjtnant *Scheel*, der havde Overopsyn over Arbejdet ved Slottet, eller Brigadér *Haiisser*, der ledede det, eller den unge Kap-tajn *Thura*, der i 1733 var bleven Hof Bygmester, men som dog i Evner stod langt over de to andre. Nej, til dette Bygningsværk maatte det være Folk fra Udlandet, der skulde yde deres Indsigt, — og af saadanne blev der ogsaa indkaldt mange. En af de første var saaledes Franskmanden *Le Clerc*, med hvem der allerede inden Eigtveds Hjemkomst var bleven forhandlet om, at han skulde lede det for et Rococo Slots Udseende saa vigtige Billedhugger- og Stukkatørarbejde. Den $\frac{2}{8}$ 1735 skrev Kongen til sin Ven og Raadgiver, Oversekretæren i Tyske Cancelli, Etatsraad Johan Sigismund Schulin: »..... Naar det ikke kan være andet, saa vil vi give Le Clerc 630 Rdlr. aarlig, 250 Rdlr. Rejsepenge, tillige »einen konvenablen Titel«. og 3 Uger senere er Kongen saa ivrig efter at faa denne Mand hertil, saa han skriver til Schulin: »..... Le Clerc ville vi give alt, hvad han forlanger; det kommer kun an paa, om han kan Tysk eller Hollandsk, saa han kan gjøre sig forstaaelig for General Bygmesteren og Haandværkerne. Han vil rejse gennem Brügge over Hamborg.....«¹⁰). Saa kom da Le Clerc hertil, og omtrent samtidig kom Eigtved hjem.

Som en Mand i sin bedste Alder, fuld af Tillid til sig selv og det Fond af Kundskaber, han sad inde med, men ogsaa fuld af Energi og Ærgjerrighed, forestillede den hjemvendte Arkitekt sig for Monarken og viste ham alle sine hjembragte Tegninger og »Rids«. Der kan ikke være Tvivl

ning, den berømte svenske Arkitekt, Tessin, havde indsendt til Opførelsen af det nye Sophie Amalienborg Slot, efter at det gamle Slot i 1689 var nedbrændt.

om, at han strax har gjort et gunstigt Indtryk paa Kongen, og at han har forstaaet at bibringe denne en Overbevisning om, at han nu havde fundet den rette Mand, som kunde hjælpe ham til at gjøre sit nye Slot til den Pragtbygning, der var hans brændende Ønske. Kongen tøvede da heller intet Øjeblik med at antage Eigtved i sin Tjeneste og vise ham sin Tilfredshed. Han skænkede ham strax 200 Rdlr., som han havde sat sig i Udgift for, da han skulde aftegne Slottene i Wien og München. Dernæst gav han ham, ^{4/11} 1735, den Bestalling som Kaptajn i Ingeniørkorpset, som Eigtved tidligere havde bedt om, og udnævnte ham endelig samme Dag til »Hof Bygmester over vore i Fyen og Jylland beliggende Slotte og Bygninger« med en aarlig Gage af 600 Rdlr., som skulde udbetales ham af Partikulær Kassen. Af den Instrux, som samme Dag udfærdigedes for Eigtved, ses det, at han skulde føre Tilsynet med de nævnte Bygninger under Overledelse af General Bygmesteren, Brigadér Haüsser, fra hvem han skulde modtage Ordre, og til hvem han skulde indsende Tegninger og Desseins og Overslag. Hans Arbejde skulde bestaa i at syne Bygningerne og give Forslag, bilagt med Tegninger og Overslag til deres Vedligeholdelse, til General Bygmesteren, ligesom han ogsaa skulde holdt godt Øje med de i Bygningerne værende Møbler og Malerier.¹¹⁾

Til at varetage Omsorgen for Kongens mange Slotte og lede Nybygningen af Residens Slottet var der nu saaledes foruden den gamle Generalløjtnant Scheel, en General Bygmester, nemlig Brigadér, Chef for Fortifikationen og General Kvarter-Mester Elias David Haüsser, dernæst Ober Conducteur og Hof Bygmester Laurids Thura, hvis Opgave, foruden at være medvirkende ved Slottets Opførelse, var at tilse »Kronborg, Rosenborg, Frederiksberg,

Fredensborg, Jægersborg og øvrige Slotte, hvor vi opholde os om Sommeren, samt vort Palais i Kjøbenhavn (det nuværende Prinsens Palais)«, ¹²⁾ og endelig Captajn i Ingeniørkorpset, Hof Bygmester Nicolai Eigtved.

Eigtved blev altsaa strax ansat ved Bygningen af »det nye Residens Slot«. I Begyndelsen indskrænkede hans Virksomhed herved sig mest til at medvirke ved Udfærdigelsen af Tegninger, Overslag og Kontrakter. Fordeelingen af det forhaandenværende Arbejde var allerede ordnet, saa noget selvstændigt Arbejde kunde der ikke strax blive til ham; men han var ikke den Mand, der ret længe vilde lade sig stille i Skygge; han følte, at han var de andre Bygmestre overlegen og gjorde alt for at tiltrække sig Monarkens særlige Opmærksomhed. Da dette var lykkedes, bl. a. ved Konstrueringen af en Maskine til Ophejsning af Materialerne til Bygningen, til hvilken han havde set Forbilledet i Italien, blev han dristigere og bad Kongen, om ikke visse Dele af Arbejdet ved Opførelsen maatte blive henlagte under hans særlige Omraade, navnlig den indvendige Inddeling og Indretning af Rummene. Kongen indgik da ogsaa ved et Reskript paa, at Dekorationen og den indvendige dertil hørende Indretning af Slotets 2 Hovedetager (de saakaldte Kongens og Kronprinsens Etager) overdroges til Eigtved og Thura, idet hver af dem skulde have sine Gemakker at udføre. Men den førstnævnte var ikke tilfreds hermed og spurgte Kongen, om dette var saaledes at forstaa, at han selvstændig skulde besørge Udsmykningen, eller om han blot havde at udføre den efter Anvisning af Häusser og ifølge de allerede approberede Tegninger. Samtidig bad han om en Understøttelse til, at han kunde holde en Skriver og en Tegner, og om Midler til at leje »et passende Qvarter«. — Men og-

saa Thura vilde have Klarhed over Grænserne mellem sit og Eigtveds Arbejdsomraade og spurgte derfor paa den samme Dag Kongen om, hvorledes Fordelingen af Udsmykningen skulde foregaa mellem ham og Eigtved. Kongen traf da følgende Afgørelse: Med Hensyn til *Eigtved*, at da »1) Inddelingen af Gemakkerne i vort Residens-Slot af os allerede er reguleret, og der er givet Brigadér og General Bygmester Haüsser Befaling i Overensstemmelse dermed, kan Captein Eigtved kun sørge for de indvendige Embellissements, hvorunder hører Gulve, Platfonds, Paneler, Architraver over Dørene, Skorstene og Ovne. 2) Trapperne er allerede bestilte, og Haüsser har foranstaltet Forfærdigelsen af dem, men hvis Hof Bygmesteren kan angive noget Forslag til deres Embellissements, skal det til enhver Tid staa ham frit for. 3) Bevillige vi Hof Bygmesteren til Holdelse af en Skriver 100 Rdlr., til en Tegner 100 Rdlr, til en, der er daglønnet, 50 Rdlr., og til Leje af et Qvarter 100 Rdlr., ialt 350 Rdlr., saalænge Arbejdet ved Slots Bygningen udrettes af ham, fra Paasken 1737 at begynde.....« Til *Thura* lød Svaret, at hver af de 2 Hof Bygmestre skal dekorere Halvdelen af de 2 Hovedetager i Slottet. Trapperne ere bestilte af Haüsser, ligeledes Vinduerne i Hovedetagerne, saa der er ikke noget at gjøre for de 2 Hof Bygmestre, og Meublementet have vi selv truffet Bestemmelse om, saa der er heller ikke noget at gjøre. Samtidig tildelte dog Kongen Thura et aarligt Tillæg til Gagen paa 350 Rdlr., for at han, som den ældre Hof Bygmester, ikke skulde være ringere stillet end Eigtved. — Men de to Herrer vare endnu ikke tilfredsstillede hermed og henvendte sig i en Fællesskrivelse paany til Kongen med Anmodning om, at de maatte faa Lov til selv at bygge Trapperne imellem Etagerne strax fra Begyndelsen, da

Dekoreringen af disse dog var paalagt dem, og denne dog gjerne skulde passe til selve Trapperne; endvidere bade de, om de ikke maatte faa de 350 Rdlr.s Tillæg allerede nu fra Oktober Kvartal. Kongen svarede dem, at Udførelsen af Trapperne maatte blive hos Häusser, men at de 2 Hof Bygmestre i Stedet for maa faa de store eller Hovedtrapperne i Slottet at udføre, hvorhos de maa faa de 350 Rdlr. som ønsket og yderligere 30 Rdlr. til Brændsel, saalænge Arbejdet paa Slottet varer. Samme Dag resolverede Kongen, at Le Clerc skulde have Direktionen over Billedhugger-saavel som Stukkatørarbejdet, under Schulins Overtilsyn, og at hver af hans Svende skulde lønnes med 100 Rdlr. aarlig. Endvidere skulde baade Generalløjtnant Scheel, Häusser, Thura og Eigtved hver for sig udfærdige selvstændige Tegninger til Hovedtrapperne.¹³) Skønt Kongen havde lovet de 2 Hof Bygmestre, at de maatte faa Hovedtrapperne at opføre, lod han dog altsaa alligevel alle de 4 tilsynsførende indbyrdes konkurrere. Men dette var ingenlunde noget enestaaende Tilfælde. Vi finde gjennem hele Slottets Bygnings-historie, at Kongen anvendte sine Kunstnere til de Arbejder, hvor han mente, at hver isærs Evner kunde frembringe det bedste, og det ganske uanset, om det paagjældende Arbejde i Forvejen henhørte under et af de andres Departement. Han tog heller ikke i Betænkning at lade visse Arbejder synes og bedømmes af helt udenforstaaende, — saaledes bleve f. Ex. Planerne til det store Galleri i Hovedfløjen i 1740 igjennem Gesandten sendte til Versailles til Bedømmelse af Kunstneren Gabriel. At Bygmestrene gensidigt skulde udtale sig om hverandres Desseins, Tegninger og Overslag var en staaende Regel. (Saaledes blev f. Ex. Eigtved i 1736 beordret til sammen med Generalløjtnant Scheel og Brigadér Häusser at kontrollere Thura ved Opførelsen

af »Palæet« i Roskilde.) Det havde sine Fordele, men ogsaa sine Farer, idet det meget nemt afstedkom et daarligt Forhold mellem de Herrer indbyrdes. Der er da heller ingen Mangel paa Vidnesbyrd om Rivninger imellem dem, og Kongen maatte da dele de stridende Parter imellem. Saaledes tørnede Le Clerc og Haüsser sammen paa et Spørgsmaal om Daglønnen til førstnævntes Haandværkere, og Le Clerc truede endog med at forlade Landet. Kongen fortalte herom til Schulin, at »det ser ud, som Le Clerc spiller fornærmet og vil gaa sin Vej; Gercken*) tilbyder at gøre hans Arbejde, men om han kan gjøre det lige saa godt som Le Clerc tvivle vi.....«. Kongen ser meget nødig, at Le Clerc vil lade sine Folk gaa og vil gjerne holde paa ham «selv om Gercken kan udføre Arbejdet meget billigere.....« Haüsser volder ham (o: Le Clerc) rigtignok mange unødvendige Chicanerier, men man kan ikke ret godt lægge dennes (o: Haüssers) Sager ind under Thura og Eigtved, eftersom disse intet have at gjøre med den udvendige Bygning af Slottet, som Haüsser forestaar ganske alene, og 2 Direktioner i 1 Sag gaar ikke vel an.....«. Men Le Clerc kunde iøvrigt heller ikke altid enes med Eigtved: »..... Captejn Egtved (Kongen kalder ham i sine Breve altid saaledes) klager meget over Billedhuggeren Le Clerc. Han (o: Schulin) vil nok videre examinere Sagen..... Bemeldte Captejn forsikrer forøvrigt, at han kan faa Stukkatør Arbejdet og Trapperne i Slottet færdige i Oktober i dette Aar (1738), hvis han maa benytte de Kunstnere og Mestre, som han selv finder for godt; det vil derfor være nødvendigt snart at bilægge Striden mellem ham og Le Clerc for ikke at give ham nogen Anledning til siden at

*) Johan Diderich Gercken, som før Le Clercs Ankomst var Kongens Billedhugger, f. c. 1680 † 1748.

sige, at han er bleven opholdt.« Iøvrigt var Le Clerc en kundskabsrig og omhyggelig Mand, der ved de af ham tegnede Profiler og Vinduer, Ballustrader, Figurer, Vaser etc. i høj Grad bidrog til at give Slottets Udvortes sit Præg af Pragt og Smagfuldhed, og hvis Dygtighed Kongen ogsaa fuldtud forstod at værdsætte. — Bedst synes Samarbejdet mellem Eigtved og Thura at have været; der foreligger intet om Rivninger imellem disse; de vare ogsaa begge saa fremragende Kunstnere, saa de gjensidigt kunde respektere hinanden. Naar den ene fik den andens Arbejder til Bedømmelse, fandtes der saa godt som aldrig Lejlighed til at udtale nogen Kritik af Arbejdet.¹⁴) —

I 1737 var man naaet saa vidt med Slottets Opførelse, saa der for Alvor kunde tages fat paa det indvendige, og allerede i Marts fik Eigtved og Thura fra Kongen Ordre til, at de nu skulde begynde paa den indvendige Udsmykning af de 2 Hovedetager, »Kongens« og »Kronprinsens«, hvorimod Häusser skulde forestaa de øvrige Etager. Denne havde allerede i 1735 lovet, at han, hvis han maatte faa 150 Mand til Hjælp til Arbejdet, skulde kunne bringe Slottet under Tag inden Udgangen af 1737, og nu vilde Kongen indskærpe General Bygmesteren, at han opfyldte dette Løfte. Fart skulde der komme i Arbejdet, thi Kongen var utaalmodig efter at flytte ind i sin nye Pragtbolig og tage den i Brug. Han udstedte derfor en Resolution om, at i Løbet af dette Aar, 1737, skulde Slottet staa helt under Tag, og inden Udgangen af det følgende Aar skulde Værelsernes indvendige Dekoration og Embellissement for saa vidt angik de to Hovedetager være i Orden, saa Slottet og Løngangen til Kirken kan være fuldt færdig og beboelig inden Udgangen af 1738. De øvrige Etager, som ikke skulde beboes, kunde vente lidt, men Bygmestrene skulde

skynde sig at fremkomme med deres Desseins og Overslag. De 2 Hofbygmestre skulde i Forening udsmykke de indvendige Trapper og opføre Hovedtrapperne, og Eigtved skulde indsende Tegninger og Overslag til den indvendige Dekoration af Conseil Gemakket og gjennemse Le Clercs Tegninger til den Del af Arbejdet med Udsmykningen af Dronningens Galleri, som var overdraget til ham. Baade Eigtved og Thura vare klare over, hvad det betød for dem at udsætte sig for Monarkens Vrede ved ikke at blive færdige i rette Tid; de bade derfor Kongen om at maatte faa endnu en Murmester antaget til Hjælp til den indvendige Udsmykning af Trapperne, som de jo skulde udføre, og Kongen gav dem da Hof Murmester Zumpe til Hjælp — trods Haüssers Modstand. Det varede da heller ikke mere end et Par Uger, før de forlangte Tegninger og Overslag vare færdige. Samtidig med at indsende disse foreslog de, at der skulde foretages en Del Ændringer i den Fordeling af Gemakkerne og Rumforholdene i Kongens Etage, som var planlagt af Haüsser. M. H. t. Le Clercs Tegninger, som Eigtved skulde gjennemgaa, var det derimod ikke muligt for ham at opfylde Kongens Ordre, thi Le Clerc kunde aldrig blive færdig, hvilket Eigtved, som vi have set, beklagede sig over til Kongen; denne paalagde ham derfor at drive paa med Billedhuggeren, og dette hjalp. — Saa vidt man her kan se, have baade Eigtved og Thura, grundet paa den Mistillid, hvormed de betragtede Haüssers kunstneriske Evner, indsendt deres Tegninger og Overslag, ikke gjennem denne, men direkte til Kongen. Herover følte General Bygmesteren sig, som rimeligt var, tilsidesat, og han fik Kongen til at befale dem, at de fremtidig først skulde indsende deres Tegninger og Overslag til ham, for at han kunde bedømme dem. Dette skete da ogsaa. Haüsser

fik Eigtveds Overslag til Conseil-Salen, men fandt, at det var altfor højt og maatte kunne gjøres billigere, men Eigtved protesterede herimod, naar Arbejdet skulde passe til et kongeligt Slot. Dette var ganske efter Kongens Hoved, og han gav ham fuldstændig Medhold og approberede hans Tegninger og Overslag, efter at Schulin havde udtalt sig til Gunst for dem. Ligeledes approberede han de af de 2 Hof Bygmestre foreslaaede Ændringer til Haüssers Fordeling af Gemakkerne. For at stille begge de stridende Parter tilfreds, befalede Kongen, at de 2 Hof Bygmestre skulde udfærdige alle deres Tegninger in duplo, hvoraf det ene Exemplar skulde gives til Kongen, det andet skulde forblive hos dem selv; paa Forlangende skulde de forevise dette sidste for Haüsser, dog at det »ikke er nødvendigt at extradere Tegningerne ud af deres Hænder«. Herved opnaaede nu de 2 Hof Bygmestre en mere direkte Kontakt med Kongen, og denne selv har vist ikke ugjerne set denne Ordning, thi allerede paa dette Tidspunkt kommer der af og til Misfornøjelse tilsyne hos Kongen med Haüsser. Saaledes klagede bl. a. Generalløjtnant Scheel til Kongen over, at efter at alle Rids og Planer forlængst vare approberede, kom Haüsser nu og gjorde Vanskeligheder for nogle Caminers og Skillevægges Skyld i Mezzaninen, hvis Anbringelse ikke passede med Vinduernes Plads, saa nu kunde Galleriet ikke blive udført efter Le Clerc's Dessen, men maatte helt forandres nu, »og det burde Haüsser have gjort opmærksom paa før,« som Kongen skriver til Schulin.¹⁵⁾

General Bygmesteren indleverede i dette Aar 4 nye, forbedrede Tegninger tillige med Grundrids over Slottets Facade, Kirken, Løngangen, der fører til denne, og Sidebygningen mellem Løngangen og Kirken, den, der vendte ud imod Kanalen (o: Slottets nordre Fløj). Kongen approve-

rede disse og kasserede hans tidligere Tegninger; Haüßer afsluttede nu Kontrakt med Le Clerc om de Billedhuggerarbejder, han skulde levere til Udsmykning af alle Slottets Etager baade paa Hovedfacaden og Facaden ud imod Slotsgaarden, saasom Vinduer, Frontespicer, Vaser, Figurer, Kapitæler, Profiler, etc.¹⁶⁾

Samtidig med den forøgede Fart, der nu blev sat i Arbejdet, fik Eigtved yderligere forbedret sin økonomiske Stilling. Han mente nu, han havde opnaaet Monarkens Velvillie saa meget, saa han turde tænke herpaa. Han indsendte et Andragende til Kongen, hvori han gjorde gjældende, at hans Rejse har varet i 3½ Aar. For at tjene Hans Majestæt har han paa Rejsen ikke turdet afbryde sine Studier, og de 300 Rdlr. aarlig i Rejsepenge vare ikke tilstrækkelige. Han har gjort en Gjæld paa 600 Rdlr. og anmoder nu underdanigst om et Forskud paa dette Beløb, som han lover at afdrage med 100 Rdlr. aarlig af sin Gage. Kongen resolverede, at hans Andragende skulde bevilliges; men ikke nok hermed, nogle Dage efter bifaldt Kongen ogsaa paa Eigtveds mundtlige Forestilling, at der skulde tillægges ham 280 Rdlr. til at anskaffe sig en Vogn og et Par Heste, og yderligere 200 Rdlr. aarlig for Fourage til 2 Heste samt til Kost og Løn til en Kusk, fra 1ste Januar d. A. at regne, — alt i Lighed med, hvad der var tillagt Oberstløjtnant Thura.¹⁷⁾ Og Eigtved havde ogsaa fuldt saa megen Brug for en Vogn som Thura. Han havde kongelige Ærinder mange Steder hen, og hans Tid var kostbar. Det var en ganske overordentlig Mængde Haandværkere og Købmænd, Hof Bygmesteren havde at gjøre med; man ser det bedst af det Antal Kontrakter, han i disse Aar maatte afslutte baade med Murere, Tømrere, Snedkere, Stukkatører, Malere, Smede, Kobberdækkere, etc., etc. Heller ikke vare Stands-

personer i de Tider glade ved at færdes tilfods paa de slet brolagte og med Mudder og Snavs fyldte Gader, hvor man alt for let risikerede sine Sko og Silkestrømper, naar man mødte en Vogn eller en Fodgænger, der i Regnvejrr traadte lidt ublidt i en Vandpyt.

I Begyndelsen af Aaret 1738 traf Kongen den vigtige Beslutning, at der skulde nedsættes en »*Slots Bygnings Commission*«, i hvis Hænder Overledelsen skulde ligge. Om de Tanker, der ligge til Grund for Kongens Hensigt hermed, faa vi lidt Besked igjennem et af hans Breve til Schulin: ».....Af Thuras og Eigtveds Skrivelse forstaar vi jo, at det er umuligt at faa Slottet eller Hovedgemakkerne deri i beboelig Stand i dette Aar. Generalløjtnant Scheel er noget gammel og svag og kan ikke mere gaa ordentlig rundt alle Vegne; det var maaske bedst at nedsætte en Bygnings Commission, hvori Scheel kunde sidde som den første. Af de 2 andre ville vi gjerne have Ham (5: Schulin) med, hvis han ikke har for travlt, og saa Professor Ramus*). For denne Commission maa da saa ofte, det forlanges, baade Haüsser, Thura og Eigtved aflægge Rapporter. Vi ville helst have Ham ind i Commissionen, kan han ikke, maa Haüsser som General Bygmester« Den ¹⁴/₁ 1738 tilstillede derefter Majestæten følgende Herrer Ordre om, at de skulde træde sammen i en »Bygnings Commission for Residens Slottet«, nemlig: Generalløjtnant af Infanteriet, Commandant i Citadellet Frederikshavn, Ober Commandeur i Fortificationen Hans Heinrich Scheel, Ridder, som Formand, — Assessor i Geheime Conseillet, Ober Sekretær for de udenlandske Affærer og i Tyske Cancelli, Etatsraad og Deputeret i General Landets Oeconomi og Commerce Collegiet Jo-

*) Joachim Frederik Ramus, f. 1685 † 1769, Professor ved Universitetet i Mathematik.

han Sigismund von Schulin, Ridder, — og Professor Mathiseo Joachim Friedrich Ramus. Ifølge den under samme Dag udstedte Instruktion for Commissionen, skulde dens første Opgave være at sørge for den bedst mulige Indretning og Udsmykning af Slottets Indre, — det ydre var jo allerede i alt væsentligt afgjort.¹⁸⁾ Den 18. Januar traadte Commissionen første Gang sammen. Her blev da behandlet den første store Opgave, som Kongen havde overdraget Eigtved, nemlig *Indretningen og Udsmykningen af Værelserne i Kongens Etage*, hvorhos Schulin bl. a. fremlagde nogle Forslag fra Hof Bygmesteren til en hurtigere Indretning og Fordeling af hele Arbejdet. I det næste Møde, der afholdtes 3 Dage senere, og i hvilket begge Hof Bygmestrene efter Commissionens Ordre vare tilstede, fremlagde disse en Del Rids og Desseins, Eigtved for sit Vedkommende over Lakej Gemakket, Kongens yderste og inderste Forgemak, Cabinettet og de 2 Trapper ved Taarnet. De indleverede Tegninger af Eigtved, ogsaa dem, der allerede vare approberede til Conseil Salen, bleve nu gennemdrøftede i Commissionen, og efter at denne havde foretaget nogle Smaaændringer i dem, bleve de approberede af Kongen, hvorefter Arbejderne bleve udbudte i Licitation, og de fornødne Kontrakter derefter afsluttede, med Snedkerne Johan v. Holten og Johan Peterssøn, med Le Clerc, med Stukkatørerne Carl Heinrich Brenno og Poul Heltzer om Stukkatør-, Gibs- og Quadraturarbejdet, o. s. v. Til Brug ved de 2 Stentrapper ved Taarnet engagerede Eigtved Stenhugger-Mestersvenden *Jacob Fortling*, som nu skulde blive Mester. Hen imod Slutningen af Aaret kunde han gaa igang med Forfærdigelsen af Jærnbalustraderne til Trapperne og med Udsmykningen af Kongens Sovegemak og Audiencegemak.¹⁹⁾

Fra Dag til Dag voxede nu Arbejdet for Eigtved, saa

han maatte bede Kongen, om han maatte faa en Tegner til, da han ikke kunde overkomme alting, uden at det tog for lang Tid. Kongen spurgte — som sædvanlig — Schulin, hvormeget man skulde godtgøre Eigtved for en saadan, og mente om de 200 Rdlr., han havde anmodet om, at de »kommt uns aber was hoch vor.« Men da Kongen huskede fejl, — Hof Bygmesteren havde kun bedt om 100 Rdlr., — fik han omsider dette Beløb bevilliget og indforskrev da en Tegner fra Tyskland.²⁰⁾

Hvor vidt var nu Opførelsen af Slottet og dets Sidebygninger, altsaa det, der laa under *Haüsser's* Departement, skredet frem i dette Aar, 1738? Ja, her var jo ikke den samme Fart tilstede i Arbejdet som hos de 2 Hof Bygmestre. Kongen klagede gjentagne Gange sin Nød med ham for Schulin: ».....Det er nødvendigt, at Bygnings Commissionen ogsaa driver lidt paa General Bygmester Haüsser, at han kan blive færdig med sine Etager, som han har under Hænder, thi ellers hjælper det ikke, at Thura og Eigtved ere nok saa flittige. — Der bliver nu udfærdiget en Ordre til Bygnings Commissionen, at den skal anbefale Haüsser at skynde sig lidt, at han kan blive færdig med de Etager af Slottet, som han har under sine Hænder, den første Etage eller Dame Etagen, den underste Mezzanin og den øverste Mezzanin Etage« Og Haüsser fik sig én Reprimande til: han »har lagt Træ Trapperne forkert, den Gang, som skulde have været foran Trappen, har han lagt bagved Trappen, hvilket vi selv have gjort ham opmærksom paa; det er imod Dessen'et, og Han (☉: Schulin) maa tænke paa, hvorledes Bygnings Commissionen kan afhjælpe dette«. ²¹⁾ Det hjalp. Haüsser satte mere Fart i Arbejdet paa selve Slottet og begyndte at udgrave Grunden til og opføre de Bygninger, der nu ligge paa *Ridebanens nordlige*

Side, nemlig de 2 *Staldbygninger*, den saakaldte »lige Stald« med Plads til 38 Heste og den »runde Stald« men Plads til 52 Heste, samt det mellemliggende *Ridehus* efter sine af Kongen approberede Tegninger. Det gamle Boldthus og nogle andre Huse, som laa ivejen, bleve revne ned. De nye Staldbygninger og Ridehuset bleve inden Aarets Udgang førte op over Horisonten og stode færdige i Efteraaret 1740. Endvidere paabegyndte han i det samme Aar Opførelsen af den nordlige, *store Løngang* (fra Slottet til Kirken), *Kirken* og den nordlige, *lille Løngang* (fra Slottet til Staldbygningen). Med de 2 Løngange naaede han saa vidt, saa han kunde love, at de til næste Foraar skulde blive færdige til at tækkes med Kobber. Paa Opførelsen af de nordlige *Buegange* begyndte han det følgende Aar, 1739.*)²²⁾

Paa selve Slotsbygningen nærmede man sig nu Opførelsen af det store *Taarn*. I September 1738 indsendte Partikulærkamret til Commissionens Betænkning 2 Tegninger af Taarnet, som Haüsser havde forfærdiget, og af hvilke den ene Tegning skulde være gjort paa Grundlag af den

*) Ifølge Haüssers Overslag ere Fundamenterne til den lige Stald (fra Løngangen til Ridehuset) 3 Alen tykke, $7\frac{1}{4}$ Alen høje, $81\frac{1}{2}$ Alen lang, og har 22 Piller, paa hvilke Hvælvingerne komme til at hvile. Fundamentet til Pillerne er 3 Fod i Kvadrat. Fundamentet til den runde Vinkel under den ovale Trappe er 10 Alen lang, 5 Alen tyk og $7\frac{1}{4}$ Alen høj. Fundamentet til Buegangene udenfor er 84 Alen lang, 2 Alen tyk og $7\frac{1}{4}$ Alen høj. Hvælvingen i den yderste Buegang er 84 Alen lang. Fundamentet til Ridehuset er 104 Alen lang, Murværket $3\frac{1}{2}$ Alen tyk, $7\frac{1}{4}$ Alen høj. Fundamentet til Buegangen udenfor er 115 Alen lang, 2 Alen tyk, $7\frac{1}{4}$ Alen høj, og til den runde Stald fra Ridehuset 180 Alen lang, 3 Alen tyk, $7\frac{1}{4}$ Alen høj. Til Rundingen under den ovale Trappe 10 Alen lang, 5 Alen tyk, $7\frac{1}{4}$ Alen høj, og endelig Fundamentet til Buegangen udenfor 67 Alen lang, 2 Alen tyk, $7\frac{1}{4}$ Alen høj; det har 28 Piller, til hvilke Fundamentet er 3 Fod i Kvadrat. Pillerne ere $1\frac{1}{2}$ Alen tykke og $7\frac{1}{4}$ Alen høje (Com. Pt. $\frac{16}{10}$ 1738).

tidligere approberede Model. Da nu Commissionen fandt, at denne Tegning gjorde »einen wiedrigen Effect«, tog den selve Modellen i Øjesyn og fandt, at Tegningen afveg derfra, og at Modellen faldt bedre ud end Tegningen. Den besluttede derfor at forelægge Hans Majestæt Forslag om, at hver af Hof Bygmestrene skulde gjøre et Dessein til Taarnet. Dette bifaldt Kongen, og Resultatet blev da, at han, efter at disse Desseins vare indleverede, bestemte, at Eigtved skulde udforme sit nærmere, og at Häusser skulde vente saalænge med Arbejdet, til Eigtveds Dessein blev færdigt. Dette skete ogsaa hurtigt efter, og Hof Bygmesteren afleverede — efter at have forandret lidt paa Spiret ifølge Kongens Ønske — et Dessein »welchem die Commission völigem Beifall gab, weil darin die in der Zeichnung des Brigadier Häusser befindliche Deformité und Irregularité in so weit corrigiert worden, dass nicht Glied auf Glied gesetzt wird, auch die Couple in dem Gout einer reinen Architectur und in richtiger Proportion abgepasset ist«. Kongen approberede da ogsaa dette og overdrog Eigtved at bygge Taarnet, hvorhos Le Clerc skulde forfærdige Billedhugger Arbejdet.²³⁾

Et andet større Arbejde blev i dette Aar overdraget Eigtved. Det var den *store Hovedtrappe* paa Dronningens Side af Slottet. Hertil skulde jo som tidligere omtalt alle 3 Bygmestre indlevere Tegninger. Commissionen udtalte i sit Møde efter at have gennemgaaet dem alle, at »Häussers var ufuldkomment og ikke udført, Trappen vilde blive uanselig, Trinene smalle og Vestibulen indskrænket«, Thuras var langt bedre, men Eigtveds vandt Commissionens »völigem Beifall«, og det blev da ham, hvem det blev overdraget at udføre Trappen.²⁴⁾

Imidlertid var der sket en Forandring indenfor Byg-

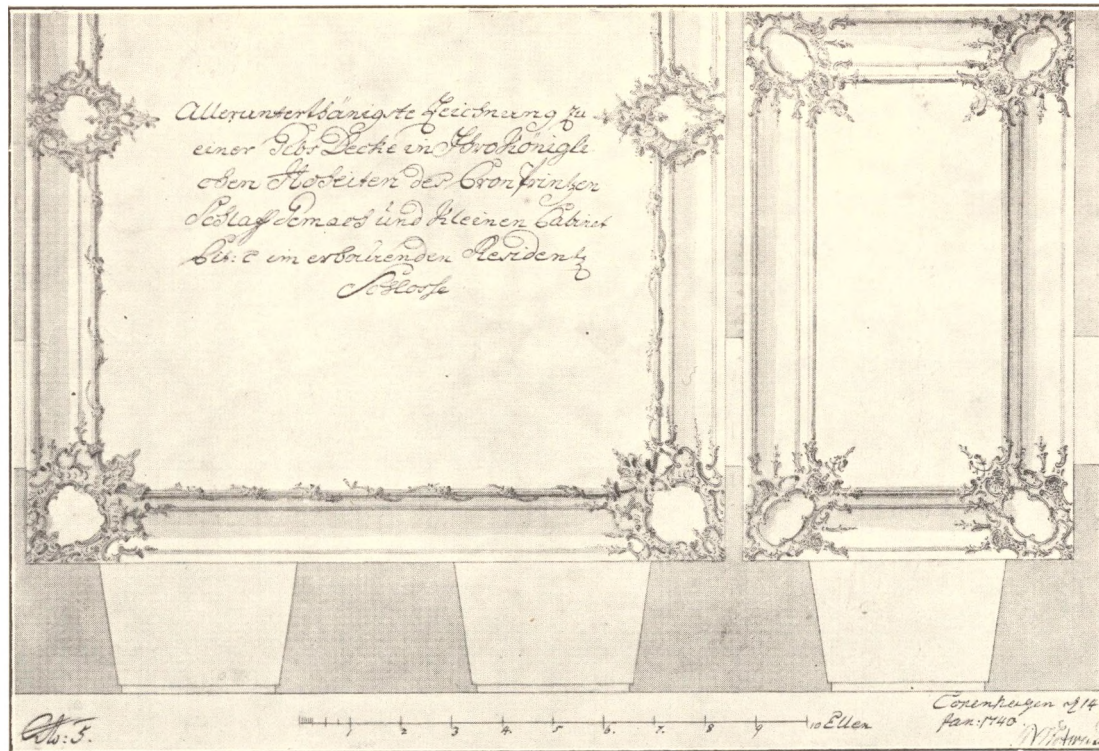
nings Commissionen, idet Formanden, den gamle General-løjtnant Scheel, pludselig var afgaaet ved Døden i en Alder af 70 Aar, den $^{13}/_{10}$ 1738, — efter at han endnu 14 Dage forinden havde deltaget i Commissionens Møder. Han havde været en virksom og tapper Mand, som med Hæder havde deltaget i forskjellige Krige og i de sidste 10 Aar med megen Dygtighed forestaaet alle Befæstnings- og militære Arbejder i Danmark. Kongen var meget nedbøjet herover. Til Schulin skrev han: »Vi tabe meget ved denne Mand, ogsaa i Bygnings Commissionen«. Til at indtage hans Plads i denne foreslog Dronningen Løvenørn, og Kongen skrev — høflig som altid — til Schulin, at »hvis Han (o: Schulin) ikke har noget at indvende derimod, vil jeg befale Løvenørn at indtræde i Bygnings Commissionen«. Han mente ogsaa, at Løvenørn vilde være nyttig dér, »dass er die Baumeisters in Ordnung halten kann«. Den $^{12}/_{11}$ 1738 indfandt Hans Excellence sig for første Gang i Commissionens Møder og lod sig forelæse den Commissionen allernaadigst meddelte Instruction. Kort Tid efter modtog Commissionen en kongelig Resolution om, at Brigader Haüsser skulde indtræde i den. — Efter Generalløjtnant Scheels Død blev Eigtved beordret til sammen med 4 andre af Kongen dertil udnævnte Commissarier at undersøge og sortere alle hans Papirer, Tegninger og Rids.²⁵⁾

Aaret 1739 begyndte for Eigtveds Vedkommende med en tydelig Tilkendegivelse af Kongens Velvillie overfor ham, idet han som en Paaskønnelse af Hof Bygmesterens Arbejde eftergav ham Resten af det Forskud, han havde faaet paa 600 Rdlr til Dækning af sin Gjæld, og ovenikjøbet »af sær kongelig Naade« lod ham tilbagebetale de 100 Rdlr, han allerede havde betalt i Afdrag. Forøvrigt finder man saa godt som heller intetsteds noget om, at Kongen har

ytret Misfornøjelse i nogen Henseende med Eigtved, — saa lidt som med Thura. Ogsaa denne har staaet højt i Kongens Gunst; kun saa vidt det vides en enkelt Gang var han kommet for Skade at fortørne Monarken, idet han, medens Arbejdet i Gemakkerne stod paa, havde strøet Sand paa Gulvene, saa det røg Herskaberne om Ørene med Støv, da de kom derop for at bese sig. Kongen blev vred og paastod, at alting vilde blive ødelagt, og skønt den ulykkelige Hof Bygmester undskyldte sig med, at det var gjort med Villie for at konservere de kostbare Gulve, var det kun med Nød og næppe, at det omsider lykkedes ham at formilde Monarken.²⁶⁾

Arbejdet med Udsmykningen og Indretningen af Slotets Lokaler skred imidlertid rask frem under de 2 Hof Bygmestres kyndige Hænder. I dette Aar (1739) paabegyndte Eigtved Arbejdet ved Lofterne, Væggene og Gulvene i Drabantsalen, Gardesalen og Forgemakket ved Trappen i Kongens Etage, samt Gardesalen, Lakej Gemakket, Forgemakket, Audiens Gemakket, Sovegemakket, det store og det lille Cabinet i Kronprinsens Etage, ligesom han opsatte Paneler, Kaminer, etc. Paa de indvendige Trapper opsatte han Ballustraderne, og lagde Bremer- og Dresdner Sandstens Trinene paa Hovedtrappen i Dronningens Side af Slottet. Til disse Arbejders Udførelse sluttede han en Mængde Kontrakter, baade med Snedkere, Murere, Gibsere, Stukkatører, Malere, Kleinsmede, Marmorere, o. s. v. — Gulvene, der for en stor Del vare indlagte med kostbare sydlandske Træsarter, vandt i den Grad Dronningens Bifald, at hun anmodede Eigtved om at udkaste et Dessein til Gulvet i hendes Cabinet paa Hirschholm Slot.²⁷⁾

Til alle disse Arbejder blev nu for største Delen an-

Gibsløfterne i Kronprinsens Sovegemak og lille Kabinet.

Eigtveds — vistnok — approberede Tegning i 1740.

vendt danske Arbejdere, og da det jo var omfattende Arbejder, der skulde udføres, lod Kongen paa Eigtveds Forslag selv indrette *Værksteder*, hvor Forfærdigelsen kunde udføres under Hof Bygmestrenes direkte Tilsyn. Saaledes blev der allerede i 1737 under disses Ledelse indrettet et Snedker- og Billedhugger Værksted i den Kongen tilhørende, saakaldte Fursman'ske Gaard, der laa »Bag Børsen«, (se om denne nærmere nedenfor). Først var Værkstedet installeret i 3 Pakhuse, der hørte til Ejendommen, og som tidligere havde været benyttet til Opbevaring af Salt, men da Materialerne bleve ødelagte af Fugtigheden, blev det efter Thuras Anmodning flyttet op til nogle af Kamrene i selve Forhuset, som nu vare blevne ledige, efter at General Bygnings Oeconomi Collegiet var flyttet ud. — Der blev ogsaa indrettet en Ovn til Brænding af den Mængde Gibs, der blev brugt ved Opførelsen, ikke mindst til Lofters og Vægges Udsmykning, — først ved »Blaa Taarn ved Volden«, senere blev den paa Eigtveds Forslag flyttet hen i Materialgaarden og indrettet dér efter hans Overslag. Samme steds fik han ogsaa indrettet et Stenhuggerværksted og en Saugmølle til at tilskære den store Mængde Marmor og Sandsten, der skulde anvendes til Slottet. — For at skaffe bedre Plads til Fabrikationen af de Gobelin'er, der skulde pryde Gemakkerne, lejede han endvidere i 1744 paa Kongens Vegne Viceadmiral Christian Kønighs Hus i Store Kongensgade og indrettede det dels til Brug for Tapet Manufaktur, dels til Bolig for Tapetserereren, François Le-ger.²⁶⁾

Saa meget, som Eigtved havde set af Udlandets Kunst og Industri, kunde han jo ikke skjule for sig selv, at Danskerne endnu havde meget at lære af Udlandet. Han, der med Liv og Sjæl gik op i Arbejdet paa at frembringe det i

alle Enkeltheder smukkeste og mest harmoniske Resultat, har sikkert kun imødekommet Kongens Ønske, naar han foreslog ham at indkalde en Række *udenlandske Special Haandværkere* til at arbejde ved Udsmykningen. Han fik da let Kongens Samtykke hertil, og som Resultat heraf blev der sendt herop 2 Stukkatører fra Italien, Carl Heinrich Brenno og Giulio Guione; fra Wien kom der gjennem v. Berckentin 2 Laase- eller Kleinsmede, Johan Schwartz og Johan Mentzel, 4 Stenhuggersvende, som navnlig skulde benyttes ved Opførelsen af Marmortrapperne, og 2 Pottemagersvende, — de sidste af Hensyn til Slotets mange Ovne, for at disse »kunde faa den rette Glans og blive saa rene og hvide som muligt«. Disse saa vel som Laasesmedene fik anvist særskilt Værksted i det nu ledige Værksted »ved Blaa Taarn ved Volden«. Fra Paris indforskrev Eigtved Lampetter til Væggene og en kunstfærdig Dørlaas, som Model.²⁹⁾ — *Ovnene* spillede en stor Rolle for Gemakkernes Udseende og i Slottets Historie, og Fabrikationen heraf var underlagt Eigtveds direkte Ledelse. I 1737 indforskrev han fra München en Model Ovn af Vox, som var forfærdiget af den churbayerske Vox Pousserer Härtel; denne Model Ovn afsendte Gesandten, Konferentsraad von Holtze, med et extra Bud fra Regensburg, — Forsendelsen kostede den nette Sum af 173 Rdlr. ! Den ankom i god Behold, uden at Vox Ziraterne havde taget Skade undervejs til Trods for den stærke Sommervarme. Modellen vandt Hans Majestæts allernaadigste Bifald. Det havde først været paa Tale, at Härtel selv eller snarere hans Søn, der var Svend hos Faderen, og som efter v. Holtzes Mening forstod mere af Kunsten end Faderen — »han havde studeret« — skulde følge med, men det blev ikke til noget, og i Stedet for ham kom en anden Tysker, Joseph Hacke, som

skulde modellere Ornamenterne. Foruden ham blev Pottemager Mesteren Johannes Braun hidskaffet fra Wien gennem v. Berckentin, og endelig Porcellainsmesteren Nicolai Ferdinand fra Stockholm, hvilken sidste skulde bestyre hele Fabrikken. Eigtved selv blev sendt til Jylland og Slesvig for at undersøge de forskjellige Jordarter dér, om der skulde være nogen af dem, der kunde benyttes til Fabrikationen. Paa Fabrikken blev der forfærdiget en Del Ovne, som bleve opstillede forskjellige Steder, saasom i Residens Slottet, Frederiksborg Slot og Vallø. Af 6 store Pyramide Ovne med forgyldte Ornament, Vaser, Skjolde og Fødder kom 1 til Hirschholm Slot, 2 til Charlottenborg og 2 til Holsten, (vistnok til det af Eigtved byggede Slot, Friedrichsruhe, se nedenfor S.114), den 6te en stor kinesisk, blaa og hvidglasseret Taarnkakkellovn, afkjøbte Kongen i 1753 Enken efter Porcellainsmesteren for 100 Rdlr. Men de store Forventninger, man havde nærret til, at der kunde udvikle sig en hjemlig Industri, gik ikke i Opfyldelse. Allerede i 1741 klagede Eigtved over, at der ingen Fremgang var i Driften, fordi Pousserer Hacke laa i ustandselige Stridigheder baade med Ferdinand og med Braun, hvorfor man maatte afskedige ham. Driften var allerede bleven indskrænket i 1740, og Fabrikken blev paa Eigtveds Forslag henflyttet til den Fursman'ske Gaard. I 1747 rejste Pottemagermester Braun hjem igjen, da der nu i flere Aar ikke havde været forfærdiget Ovne paa Fabrikken, og efter Eigtveds Død i 1754 nedlagdes den helt, og i dens Sted anlagde Hof Stenhugger Fortling en Fajance Fabrik i Kastrup paa Amager, og Porcellainsmesteren Wolff, som var kommet i den afdøde Ferdinands Sted, gik da over i dennes Tjeneste efter Kongens Ordre, men fik Befaling til vedblivende at tilse Ovnene paa Residens Slottet.³⁰⁾

Vi vende nu atter tilbage til Opførelsen af Slottet og de dertil hørende Bygninger. I 1739 vare Hvælvingerne i Løngangen fra Slottet til Kirken blevne fuldførte, og *Kirken* ført op i sin fulde Højde. Kirkens Grundplan og Bygning er ogsaa udført efter Tegninger af Haüsser. Men hans Plan over Kirkens Hvælving under Taget vandt ikke Commissionens Bifald, idet den fandt, at Hvælvingen var lagt for lavt, »saa at Hans Majestæt vilde komme til at sidde under den lige som i en Kjælder«, og Bjælkerne, som hele Taget hvilede paa, vare 40 Alen lange og derfor ikke sikre nok til at kunne bære en saadan Last. Le Clerc udkastede da en anden Tegning, hvorefter han lagde Hvælvingen op i selve Taget, saaledes at man under den »fik mere Luft og Frihed«. Efter at der var foretaget nogle mindre Ændringer i dette Forslag, og Thura og Eigtved havde tiltraadt det, blev det approberet af Kongen, som derefter bestemte, at de 3 Bygmestre skulde indlevere Desseins til *Kirkens indvendige Indretning og Udsmykning*. Af de indkomne Forslag blev — som sædvanlig — Eigtveds det foretrukne. Commissionen indstillede det til Kongens Approbation i en Betænkning, hvori det hedder: »... *wie* des Capitain Eigtveds Dessein das beste zu sein schien, weil seine Inventionen aus einer simpleren und doch zierlichem Idee geflossen als des Herrn Thura, der Platfond mit lauter musicalischen Instrumenten, und der Altar mit Armaturen geschmückt worden, wie es aber auch in dem Dessein des Herrn Eigtved ein Fehler sey, dass er die Colonnen an der langen Seite gar zu weit von einander gesetzt, welches jedoch zu redressiren stünde, wenn sowohl unten als oben gekuppelte Colonnen gesetzt würden« Eigtveds Forslag fik da — med nogle faa Forandringer — Kongens Approbation, og det blev overdraget ham at udføre Udsmykningen efter

sit Dessein. Gjennem de mange Kontrakter, Hof Bygmesteren nu afsluttede, kan man faa et Begreb om den Pragt, Kirken udviste, før den gik tilgrunde ved Slottets Brand i 1794, med en Rigdom af Marmor og ædle Træsorter, Billedskærer- og Stukkatørarbejder, og straalende af Forgyldning. Udsmykningen var paa det nærmeste tilendebragt i 1741.³¹⁾

I det nævnte Aar, 1739, tog man ogsaa fat paa *Planeringen af Slotsgaarden*, som udførtes efter Eigtveds indsendte Forslag, hvorhos *Haüsser* indleverede en Grundplan og 5 Tegninger til de Sidebygninger, der skulde opføres paa den Plads, hvor nu Thorvaldsens Museum og det lille Anlæg findes, og som Hof Bygmestrene bleve beordrede til at gennemgaa. Disse Bygninger vare de 2 *Vognremisser*, *Kronprinsens Staldbygning* med Plads til 51 Heste, *Gardens Stald* med Plads til 60 Heste, (alle disse gik til Grunde ved Branden i 1794), og »den lige Bygning« (Bygningen fra »den runde Stald« og hen til »Marmorbroen«) samt en Tegning til *Hovedbroen* (»Marmorbroen«). De Indvendinger, som Hof Bygmestrene fremførte m. H. t. Vognremisserne og Staldbygningen, fandt Commissionen begrundede, navnlig var den enig i, at Tagene skulde være brudte, fordi »et lige Tag mere ligner en Lades«, og det blev derfor overdraget Hof Bygmestrene at udføre andre Tegninger, og da disse vare indleverede, indstillede Commissionen til Kongen, at han skulde approbere dem i Stedet for Haüssers, da Bygningerne »weit rianter ausfallen würde als jenes«, og Prisen kun oversteg Haüssers med en Bagatel. Det var navnlig Facaden af Remissen henimod Kanalen, der herved fik et langt pynteligere Udseende. Disse Bygninger blev da opførte og vare paa det nærmeste færdige i 1741.³²⁾

Vi skulle nu omtale et af Eigtveds skønneste Arbejder, et Arbejde, der er typisk for hans Tilegnelse af den fransk-tyske Rococco, nemlig *Marmorbroen med dens 2 Pavilloner* imod Ridebanen. Da de staa endnu den Dag i Dag, om

Marmorbroen og Pavillonerne.

end Broen henligger i en forfalden og lidet værdig Tilstand, vil der være Anledning til at omtale Bygningen heraf lidt udførligere end den Del af Slottet, der ikke staa længere, fordi den gik til Grunde ved Branden. Iblant de Tegninger, vi lige have set, at Häusser indsendte, og som blev tilstillede Hof Bygmestrene til Bedømmelse, var der ogsaa en Tegning af den nye *Hovedbro*, som for Enden af Wigandts-gade (det nuværende Ny Vestergade) skulde danne Hovedindgangen til Slottet. Det var heller ikke for dennes Vedkommende nogen helt blid Medfart, Hof Bygmestrene gav Häussers Projekt. Uden at komme ind paa den lange Række af kritiske Bemærkninger, der blev dette til Del, skal

vi blot som en af de mest afgørende anføre, at Broen maatte indrettes helt anderledes, hvis der skulde være Skibsfart under den ligesom under de andre Broer. En Hejsebro, som Kongen da foreslog, fraraadede Commissionen som upraktisk, og Enden blev da, at Kongen bestemte, at de 2 Hof Bygmestre skulde fremkomme med selvstændige Forslag og Aegninger. Atter blev det Eigtveds, der blev den foretrukne. Da Haüsser mærkede, hvor det bar hen, bad han sig fritaget for at have med Opførelsen at gjøre, da det var ham »empfindlich« at udføre et andet Dessein end sit eget, og den $\frac{3}{6}$ 1739 gav Kongen Ordre til, at Captein Eigtved skulde skriftlig kommuniseres, »at han skal exekvere Broen og de 2 Portaler«. Commissionen siger udtrykkelig i sin Ordre til Eigtved, at »Seiner königlicher Majestät allergnädigst befohlen, dass Eu. Wohlgeboren Dero approbierte Desseins von dem Schlossbrücke und den Portalen selber exequiren sollen«, hvorhos den anmoder ham om øjeblikkelig at paabegynde Arbejdet, fordi det er Hans Majestæts allernaadigste Villie, at Broen endnu i dette Aar bliver bragt istand. — Herefter synes Forholdet at have været det, at Eigtved har indleveret et Dessein af Broen og de 2 Portaler for Enden af denne under ét, idet han i arkitektonisk Henseende har betragtet dem som et sammenhængende Hele, saaledes at Udseendet af den ene Del maatte virke bestemmende for Udseendet af den anden Del. Men Broen blev nu alligevel ikke bragt istand »i dette Aar«. Kongen havde jo ikke saa sjældent Vanskeligheder med at fremskaffe de fornødne Penge til det kostbare Byggeforetagende, og Opførelsen blev foreløbig stillet i Bero. Først i 1741 resolverede Kongen, at Broen skulde opføres i dette Aar, dog kun forsaavidt angik Murer- og det grove

Stenhuggerarbejde, men uden Billedhuggerarbejde og andet, hvad der brugtes til Forsiringer, og derfor skulde Eigtved indsende nøjagtig Beregning over Udgifterne dertil. Arbejdet blev derefter strax sat i Gang. Bygningen af Broen medførte iøvrigt, at Gadeniveauet imellem Stormbroen og Prinsens Bro (nuværende Tøjhusbro), samt fra Slotsbroen til ca. 26 Alen ned i Wigandtsgade maatte hæves, hvilket kommuniceredes Eigtved til Udførelse. Til Bygning af Broen afsluttede denne derefter Kontrakter, blandt andet om Levering af 1433 Tons Kalk og 1433 Tons Mursand. Materialet bestaar af Mursten, men Broens Sider ere af Dresdner og Bremer Sandsten, og Belægningen af Broen bestaar af norsk Marmor. Ballustrader, Gesimser, Buer og Zirater — over et Fladeindhold af 2741 □ Alen — bleve senere af Hof Forgylder Milan malede 3 Gange over med kogende Stenoliefarve, for at de bedre kunde konserveres.³³⁾

I Henhold til den nys omtalte kgl. Resolution om, at Eigtved »skal exekvere Broen og de 2 Portaler«, paabegyndte han, trods det, at der i 1741 kun var givet ham Ordre til at bygge selve Broen, dog allerede samme Aar paa eget Initiativ at gjøre Forarbejder til Opførelsen af de 2 *Portaler*. Bygnings Commissionen indberetter nemlig herom til Kongen, at omendskønt Hof Bygmesteren kun har faaet til Opgave at bygge selve Broen, har han dog den Hensigt at maatte bygge de 2 Portaler med og har i den Anledning begyndt at tilskære Sandstenene dertil og gjort Begyndelsen til at sætte dem op, og han haaber at kunne naa at faa Portalerne saa vidt frem over Gesimserne, saa de kunne blive bedækkede inden Vinteren. Commissionen finder dem »zierlige og af et smukt Udseende, og de giver en god Passage for Indgangen til Slottet«, saa den henstiller til Hans

Majestæt, at han giver Ordre til, at der anvises Captein Eigtved de fornødne Midler til at opføre disse Portaler. 8 Dage efter kunde Commissionen kommunikere Eigtved, at Kongen havde givet sit Samtykke, og at Pengene vare anviste. Med sin sædvanlige Energi drev Eigtved paa Arbejdet, og det følgende Aar, 1742, var han naaet saa vidt med Opførelsen, saa han kunde afslutte Kontrakt, der fik Kongens Approbation, med Billedhugger *Petzhold* angaaende Portalernes Udsmykning. Ifølge denne skal der paa hver af Portalerne anbringes en stor Gruppe med 4 siddende Figurer, og imellem hver af de 2 Figurer komme Kongens og Dronningens Vaaben (senere forandret til Navnetræk), altsaa paa begge Portaler tilsammen 8 Figurer, hver 4 Alen høje, og 4 Vaaben, bedækket med kongelige Kroner og forsiret med andre fornødne Ornamentter. Paa hver Side under Figurerne komme store Festons, paa Kuppelens 4 Hjørner komme Palmegrene, som hvile paa Kuplerne. Over Buedørene, udvendig paa Facaderne, komme 4 Stykker Ornamentter, 3 Alen brede, $1\frac{1}{2}$ Alen høje. For disse Arbejders Udførelse skulde *Petzhold* have en Betaling af 2.240 Rdlr., hvilken Sum Eigtved dog fik trykket 80 Rdlr ned i Pris; Materialerne og Arbejdslønnen skulde ske paa Kongens Regning. Den indvendige Udsmykning af Portalerne blev overdraget Hof Stenhuggermester Fortling at udføre; den skulde bestaa af 8 Jagt- og Krigsarmaturer, 8 Muslinger og Blomster, 8 smaa og 2 store runde Rosetter, og skulde koste 358 Rdlr. — Materialet skulde bestaa af Dresdner blød Sandsten, og Opførelsen af Portalerne forestodes af Hof Murmester Zumpe og Murmester Folmer og kostede 698 Rdlr. Brolægningen under Portalerne dækkede over et Fladeindhold af 840 □ Alen og bestod af tynde norske Marmorfliser, som dog i 1751 bleve ombyttede med

3 Tommer tykke Plader, ligeledes af norsk Marmor.³⁴⁾ Imellem Pavillonerne skulde der anbringes en *Jernport* af »Springwerck«, som skulde lukke for Adgangen til Slottet. Eigtved afsluttede Kontrakt om Forfærdigelsen af denne efter den approberede Tegning med Kleinsmedene Johann Gottlieb Schwartz og Joseph Johann Mentzel. Den blev opsat i 1747 og kostede 2.400 Rdlr., foruden at Kongen selv leverede Jernet.³⁵⁾

I 1740 indsendte Häusser Tegninger og Overslag til Slottets *sydlige Sidebygninger*, nemlig den *store Løngang* (fra Slottet til Cancellibygningen) og den *lille Løngang* (fra »den lige Stald« til Kunstammeret), samt til *Bygningerne paa Ridebanens sydlige Side*, nemlig »den lige Stald« med Plads til 40 Heste, »den Bygning, der skal staa ligeoverfor det opførte Ridehus og have et dertil svarende Ydre« med Plads til 52 Heste, og »den runde Stald« med Plads ligeledes til 52 Heste. Udseendet af disse Bygninger var jo i det store og hele allerede givet ved deres Beliggenhed paa den sydlige Side af Slottets Midteraxe, symmetrisk overfor Ridebanens nordlige Bygninger, der paa dette Tidspunkt omtrent vare færdig opførte. Efter at Kongen havde approberet Tegningerne, paabegyndtes Opførelsen. Men med de 3 Staldbygninger naaede Häusser før sin Afskedigelse ikke længere end til at faa ført Fundamentterne et Stykke op over Jorden. Det blev Eigtved, der kom til at fuldføre dem, og da han havde overtaget Ledelsen med Slottets Færdigbyggelse, foreslog han Kongen en Del Ændringer, som vilde give dem et pynteligere Præg end deres af Häusser opførte Tvillingsøstre. Saaledes fik han Kongens Samtykke til, at der indvendig i Staldene dels blev opsat Marmorkrybber, dels opsat de ligeledes der endnu staaende 76 Marmorsøjler i Stedet for de Murpiller,

Häusser havde opført i de nordlige Staldbygninger, og som det havde været Meningen ogsaa skulde have været anbragte i de sydlige; ligeledes blev der truffet den Ændring, at Ballustraderne, med Bryst- og Fodgesims, skulde opføres af gullandske Sandsten, medens de paa den nordlige vare opførte af Mursten, og at Buegangenes Gulve skulde være af gullandske Sandsten i Stedet for af Bly, som Häusser havde foreslaaet. Endelig opførte han Hvælvingerne over de sydlige Stalde som en Række Tøndehvælvinger med lave Buer, medens de i de nordlige Bygninger ere opførte som Krydshvælvinger. — I 1744 vare de sydlige Stalde i det væsentligste færdige. Senere undergik imidlertid alle Ridebanens Bygninger baaðe paa den nordlige og den sydlige Side en Forandring paa *Tagene*. Det viste sig nemlig, at Plade-Tagene paa de af Häusser opførte nordlige Bygninger vare saa daarlige, saa Gibsen nedenunder truede med helt at blive ødelagt af Regn- og Snevand. Eigtved foreslog derfor Kongen i 1747, at de helt skulde tækkes om, enten med Marmor eller med Kobber. Det første var det billigste, men det var af Hensyn til Udseendet i Slotsgaarden ikke saa pynteligt som Tage af Kobber, hvorfor han anbefalede dette. Kongen gik ind herpaa, men bestemte, at da samtidig ogsaa de tilsvarende Bygninger paa den sydlige Side skulde tækkes med Kobber, — og ligeledes Kirken. Kobberet hertil blev dels nedtaget fra Husum Slot og omslaaet paa Kobbermøllen ved Flensborg, dels blev det hidskaffet fra Norge. Dette Arbejde blev fordelt over de følgende Aar, og i 1754 var Omforandringen tilendebragt.³⁶⁾

Af større Arbejder under *Häussers* Departement skulde der i det følgende Aar, 1741, paabegyndes Opførelsen af »de 2 Forbygninger ved Broen« (5: fra de »runde« Stalde hen til de 2 Pavilloner ved Broen), som »i dette Aar skal

bringes under Tag, saa de ingen Skade lider af Vejret«. — *Eigtved* indleverede bl. a. et Dessein med Tegninger til en Interimsindretning og Udsmykning af *Højesteretssalen*, som Kongen approberede med Ordre om at paabegynde Arbejdet.³⁷⁾

Imidlertid var Slottet blevet saa vidt opført og indrettet ind- og udvendig, saa Majestæterne allerede inden det forrige Aar var udløbet, havde kunnet faa deres indtrængende Ønske opfyldt, at flytte derind og tage Beboelseslejligheden i Brug. *Eigtved* havde nogen Tid før, de skulde flytte ind, beredt dem en glædelig Overtaskelse ved at forevise en Tegning, han havde udført af en *Elevator*, »Maskinstol«, som den kaldtes, og som han foreslog Kongen, at han skulde lade forfærdige og anbringe ved Marmor Hovedtrappen (»Kongens Trappe«) for at lette Op- og Nedstigningen mellem Dame Etagen og Kronprinsens Etage. Kongen blev saa glad ved denne Idé, saa han bestemte, at der ikke alene skulde anbringes en ved »Kongens Trappe«, men yderligere én Magen til ved »Dronningens Trappe«. Stolene bleve meget beundrede, og Hoffet var overmaade glad ved den Lettelse, den derved fik i Passagen i det 6 Stokværk høje Residensslot.³⁸⁾ Indflytningen foregik den 26/11 1740 under stor Højtidelighed, og til Minde om denne i Kongehusets Historie vigtige Begivenhed lod Kongen præge en Medaille, der paa den ene Side bar det perspectiviske Vue af Slottet. *Eigtved* udførte Tegningen, og efter den blev Medaillen stukket af Medailløren Peter Christian Winslev. Derhos bestemte Kongen som et Udtryk for sin Glæde og Tilfredshed, at der til hver af de 2 Hof Bygmestre skulde »af de for de under Island opbragte 6 hollandske Hukkerter med indehafte Ladninger indkomne

Summer for hans ved Slottets Bygning hafte Umage udbetales 1000 Rdlr.³⁹⁾

Spørger man nu, om Kongen ogsaa viste sin Tilfredshed med *Häussers* »hafte Umage«, og paa hvilken Maade denne blev belønnet, da stiller Sagen sig noget anderledes for ham: han blev det følgende Aar udnævnt til Kommandant i Nyborg, — men derved blev han unddraget den fortsatte Ledelse af Slottets Bygning og den Ære at have saavel begyndt som fuldendt det store Bygningskomplex. Nægtes kan det nu heller ikke, at han mange Gange havde paa draget sig Hans Majestæts Mishag og tilmed modtaget Irettesættelser. Vi have tidligere nævnt saadanne Tilfælde og kunne her yderligere føje et Par til: I 1740 klagede Commissionen over, at han aldrig nogensinde affattede et ordentligt Overslag over, hvad han behøvede af Penge for hvert Aar af Slots Bygnings Kassen, men blot forlangte, hvad han skulde bruge, saa Partikulærkassens Revisor, Justitsraad Clausberg, aldrig vidste, hvad han skulde have liggende af Penge diponibelt, hvorfor Commissionen anmodede Kongen om, at der maatte blive udfærdiget en bestemt Instrux for Häusser i saa Henseende, hvilket da ogsaa skete. — Endvidere: de i Slottets Mure indlagte opstigende Skorstene og Trækrør vare ikke forsvarligt lagte, saa det røg i den Grad ulideligt i de kongelige Gemakker, at det hele maatte gaas efter. Fremdeles: skjønt Opførelsen af de 2 lige Bygninger ved Broen, som vi lige have set, allerede var besluttet i Begyndelsen af 1741 med den Ordre, at de skulde »bringes under Tag i dette Aar, saa de ingen Skadelider af Vejret«, havde han dog endnu adskillige Maaneder efter ikke en Gang sørget for Materialerne dertil, endsige begyndt paa Opførelsen, og da Kongen vilde benytte den sydlige af dem til deri at indrette sit Hof Bageri, er det jo

forstaaeligt, at han var vred over denne Sendrægtighed, saa han lod Commissionen tilskrive Haüsser et skarpt Brev, fordi han havde ladet den bedste Aarstid gaa ubenyttet hen, og et Paalæg om øjeblikkelig at begynde paa Opførelsen. Endelig vare Ridebanens nordlige Buegange, et halvt Aar efter, at de vare opførte, allerede saa forfaldne, saa Hvælvingerne truede med at styrte ned. De 2 Hof Bygmestre, som nu fik Ordre til at udtale sig om, hvorledes en Istandsættelse heraf skulde foretages, kom snart til det Resultat, at Aarsagen til Hvælvingernes slette Tilstand navnlig laa i, at Forankringerne ikke havde været behørige, og at Buerne vare blevne opførte i Hast og i fugtigt Vejr; der var intet andet for, end at de maatte tages helt ned og paa ny igjen sættes op. Efter Kongens Ordre udførte da Eigtved i det følgende Aar den nødvendige Istandsættelse, ved hvilken Lejlighed han iøvrigt bragte norsk Marmor og gullandsk Sandsten til Anvendelse i Stedet for de tidligere Mursten — ganske i Lighed med, hvad han havde gennemført paa Ridebanens sydlige Bygninger.⁴⁰⁾

Der foreligger intet om, at Eigtved skulde have pustet til Ilden hos Kongen i hans mindre Tilfredshed med Haüsser og bidraget til at faa ham fjærnet. Det vilde ikke svare til det Indtryk, man har af Hof Bygmesteren, som vel var ærgjærrig, men som havde en redelig og retskaffen Karakter, — men en Impuls udefra har iøvrigt vist heller ikke været nødvendig, for at Kongen skulde fatte sin Beslutning. At han ikke for længe siden havde foretaget en Ændring i Overledelsen af Slottets Bygning, har sikkert kun haft sin Aarsag i et personligt Hensyn til Haüsser, som gjør Kongens gode Hjærte og retfærdige Sind Ære. Haüsser var en gammel, veltjent Officer, der paa sit Omraade havde vist megen Dygtighed, men som ikke magtede den fore-

liggende, store Opgave; til denne forslog ikke hans Evner, saa lidt som hans af Alder og Arbejde svækkede Kræfter. — Nu, da Slottets Opførelse væsentlig var at betragte som fuldført med Majestæternes Indflyttelse, kunde Haüssers Forflyttelse til en anden Post foregaa med fuld Honnør for ham, og da Kongen desuden helt ophævede hans Stilling som General Bygmester, led han end ikke den Tort at se en anden paa sin Plads. I Slutningen af 1741 meddelte altsaa Kongen Haüsser hans Udnævnelse til Kommandant i Nyborg og inddrog samtidig Stillingen som General Bygmester. Det var derefter først Kongens Hensigt, at begge de 2 Hof Bygmestre i Forening skulde fuldende Slottet, og han tilskrev derfor Commissionen, at den skulde træffe Foranstaltning til at foretage en Fordeling af Haüssers Arbejde imellem dem; men kort efter meddelte han i en Samtale med Schulin, der jo var Medlem af Commissionen, denne, at han havde besluttet sig til at ændre sin Bestemmelse derhen, at Captejn Eigtved alene skulde overtage det Arbejde, som Haüsser havde haft som General Bygmester ved Slottet, og at Thura skulde beholde sit hidtidige Departement. Til at forvalte General Bygmesterens Embede iøvrigt, altsaa alt, undtagen det, der vedrørte Slottets Opførelse, der som hidtil skulde sortere under Slots Bygnings Commissionen, nedsatte Kongen et Commissorium, der skulde bestaa af de 2 Oberstløjtnanter og Hof Bygmestre, de Thura og Eigtved, Cammerraad og Committeret i Commerce Collegiet, Jacob Barchmann, Kasserer ved Partikulærkassen, Gabriel Linde, og Bogholder sammesteds, Stephan Gotfried Hildermann. ²⁵/₄ 1742 udfærdigede Kongen Instruksen for denne Commission — *Bygnings Commissionen af 1742*. Den gik i sine Hovedtræk ud paa, at alle Kongen i Danmark og Hertugdømmerne tilhørende Slotte

og Bygninger — alene Residens Slottet Christiansborg (her stode vi første Gang paa dette Navn) med alle dertil hørende Bygninger undtaget — skal fremtidig henhøre under denne Commission, og den skal holde Møde mindst 1 Gang om Ugen. Hof Bygmestrenes Departements Sager, som hver for sig tidligere skulde forelægges for General Bygmesteren, skal fremtidig indleveres til Forelæggelse i Commissionen. »Da det er overdraget Oberstløjtnant Eigved Vores kgl. Residens Slot videre at udføre, saa skal dette Arbejde ikke hindres af andre Ting, og derfor skal Eigved for nærværende Tid og indtil Residens Slottets Bygning er kommet til Endskab, under sit Departement have foruden Residens Slottet Underopsigt over de øvrige vore i Kjøbenhavn værende Slotte og Bygninger, samt Frederiksberg Slot og Bregentved, endvidere Nøglernes Foranstaltning til Løngangen (o: den, der førte til Kirken) og Kirkestolene, Civil Etatens Materialgaard med dertil hørende Material Kuske, -Heste og -Vogne, Opsigt med og Vedligeholdelse af Modelkammeret og dets Indhold, samt Direktionen over det kgl. Vandvæsen og over Fontæne eller Vandmesterens (»Vand-Kikkeren«) Foretagender, (hvorved forstodes den Embedsmand, som havde Tilsynet med Vandrender, Springvand, Pumper og Render, som vedligeholdtes paa Kongens Bekostning). Alt, hvad der skal foretages af Reparationer og Vedligeholdelser hermed, skal han forelægge for Bygnings Commissionen, som derefter træffer de fornødne Anstalter.« — Under Thuras Departement henlagdes navnlig alle andre Slotte i Sjælland og det øvrige Danmark med tilhørende Haver, Kanaler, Brand- og Vandvæsen, offentlige Pladser, Broer, Gadernes Brolægning, o. s. v. Naar Commissionen har behandlet alle Sager til over 100 Rdlr.s Betaling, skal den indsende Over-

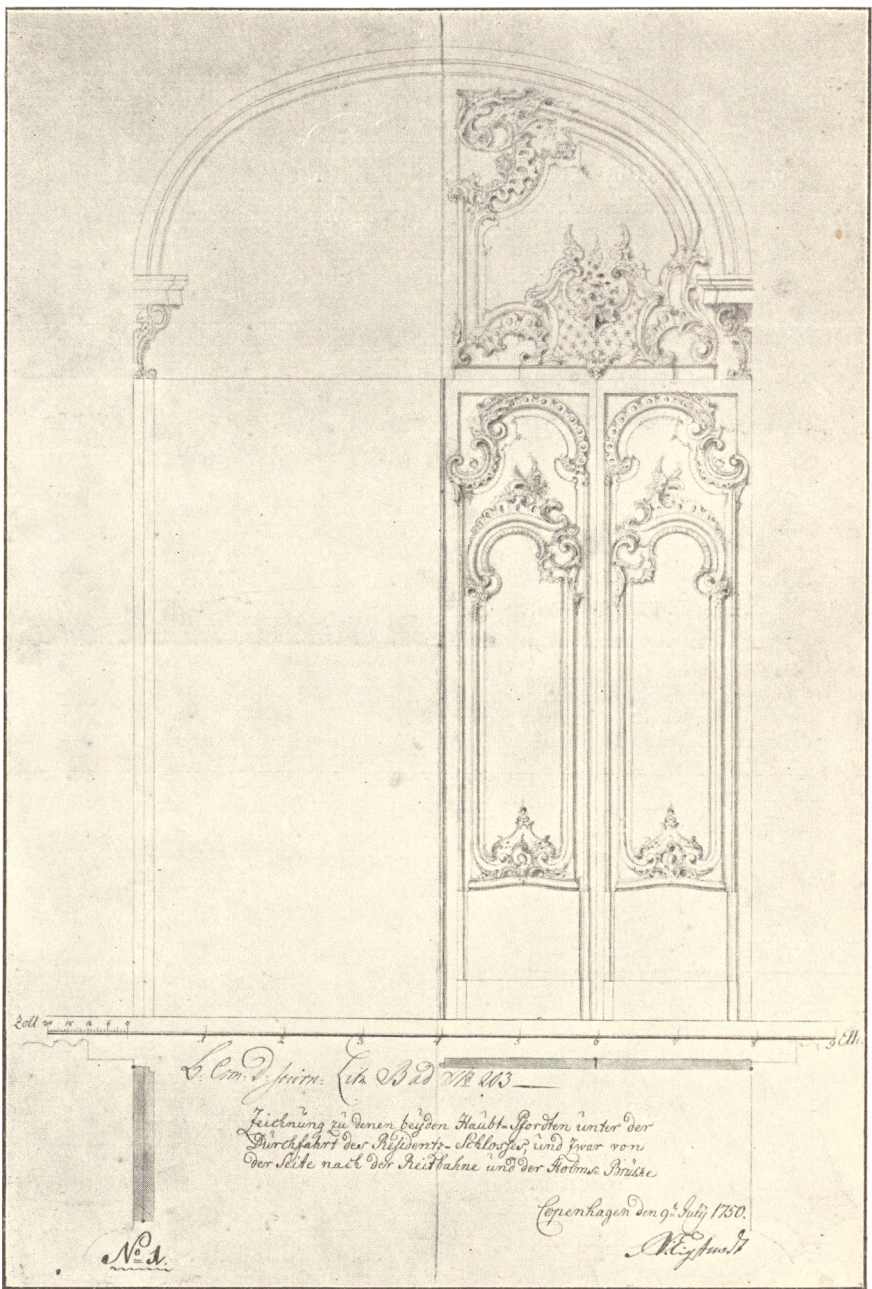
slag med Tegninger og Betænkning til Rentekammeret eller Partikulærkassen. Naar tilsidst Hof Bygmestrene have erhvervet kgl. Resolution, skulle de oprette de fornødne Kontrakter, o. s. v. Sluttelig udtaler Instruxen, at »uden Oberstløjtnant Eigtveds foregaaende Erklæring og Commissionens Vidende og vores Resolution, maa vore Gartnerne heller ikke foretage nogen betydelig Forandring med vores Haver eller Bygninger«. Heri synes at ligge, at ogsaa Ændringer, der vedrøre de under Thuras Departement liggende Bygninger, skulle paa en Maade være undergivne Eigtveds Tilsyn.⁴¹⁾

Skønt Eigtved fra nu af havde faaet overdraget Ledelsen af Slottets videre Opførelse, var han saaledes dog ikke eneraadende, idet han her havde Slots Bygnings Commissionen af 1738 over sig — og i de andre Sager havde han nu Bygnings Commissionen af 1742, hvoraf han jo iøvrigt selv var Medlem, over sig — foruden selvfølgelig i sidste Instans Kongen selv. Men han blev dog mere og mere den eneste raadende. Det Arbejde, Thura havde under sit Departement at udføre paa Slottet, holdt snart op, — allerede i 1743 var der ikke mere for ham at udføre, og Kongen inddrog da paa Eigtveds Forestilling det Tillæg paa 380 Rdlr. aarlig, som han havde haft siden 1736 saa længe, hans Arbejde paa Slottet varede. I Stedet for fik Eigtved selv en Forøgelse paa 400 Rdlr. i sit personlige Tillæg. Iøvrigt var Thura ikke den eneste, Indskrænkningen ramte, en Del Haandværkere fik ogsaa deres Afsked, deriblandt Stenhuggermesteren Gercken. Endelig ophævede Kongen den ²²/₂ 1745 Slots Bygnings Commissionen af 1738 og afskedigede i Naade de dertil forordnede Commissærer. Om de under Eigtveds Ledelse hørende Bygnings- og Reparationssager, baade vedrørende Residens Slottet og de andre,

hans Tilsyn underlagte Slottet, skulde han derefter gjøre Indstilling direkte, forsaavidt det drejede sig om en Bekostning paa mere end 1000 Rdlr., til Partikulærkassen, og paa mindre end 1000 Rdlr., til Rentekammeret. Ved denne Bestemmelse blev der saaledes tillagt Hof Bygmesteren en forholdsvis meget selvstændig Stilling.⁴²⁾

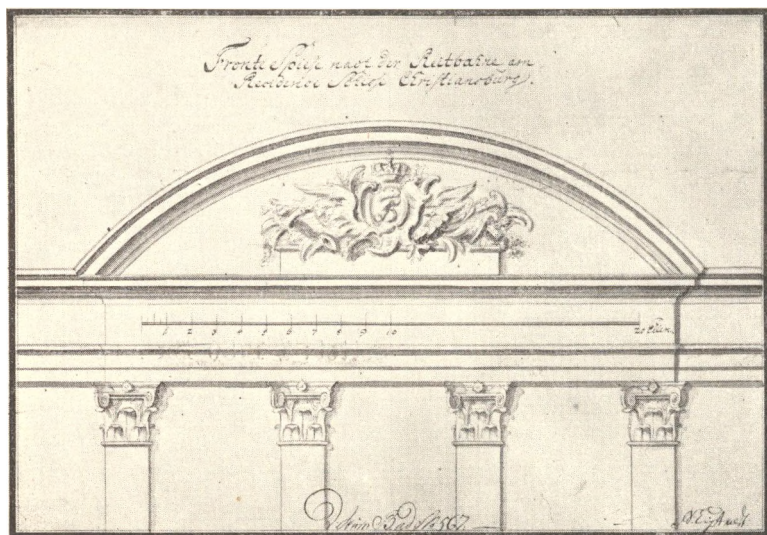
I den omtalte Instruktion for Bygnings Commissionen benævnes Eigtved som *Oberstløjtnant*. Kongen havde tildelt ham denne Charge $\frac{3}{3}$ 1742 efter at have gjort ham til den ledende ved Slottets Færdigbyggelse, — bl. a. for at give ham den fornødne Autoritet. Det vilde jo ikke virke heldigt, om han, som den ledende, havde en lavere militær Grad end Thura, der — som ældre Officer end Eigtved — allerede var Oberstløjtnant. Samme Dag bestemte Kongen derhos, at Oberstløjtnanten skulde fritages for at erlægge det sædvanemæssige Gebyr for Bestallingen, 168 Rdlr., hvilket Beløb Partikulærkassen skulde betale, samt at der skulde tildeles ham et yderligere Tillæg paa 200 Rdlr. aarligt, »saalænge han har at gjøre med dette Bygningsværk, at betale af Slotsbygningens Kassen.«⁴³⁾ —

Hvad der staar tilbage at berette om Eigtveds Andel i Slottets Tilblivelseshistorie, efter at han var bleven den ledende, er ikke det interessanteste. Der var jo — bortset fra Enkeltheder og fra Udsmykningen — kun forholdsvis ringe Lejlighed for ham til at skabe nyt i det store Komplex, som jo nu for største Delen var opført. Af det, der udgik fra hans Kunstnerhaand, kan dog endnu nævnes et og andet af mere Interesse, saaledes f. Ex. *Hovedportalen* (o: Portalen i Hovedfløjen ud imod Ridebanen, som var den sidst opførte af Slottets 4 Fløje). Skønt Häusser havde indleveret en Tegning til denne, udkastede dog Eigtved et andet Dessein, som blev approberet, efter at Commissionen hav-

Hovedportene imod Ridebanen og Slotspladsen.
Eigtveds approberede Tegning, 1750.

de anbefalet det med de Ord, at det gav »einen starcken Vorzug von den bereits aufgeführten Portals und releviert das Ansehen des äusseren Facade des Schlosses om ein merckliches.« Billedhuggerarbejdet blev udført af Le Clerc

Frontespicerne imod Ridebanen.

Eigtveds approberede Tegning, 1751.

og bestod bl. a. af 2 Statuer, forestillende Prudentia og Constantia, samt af 2 siddende Figurer, den ene med et Barn, forestillende Danmark, den anden med en Løve, forestillende Norge. Oberstløjtnanten gav ogsaa i 1750 Tegningerne til selve de 2 2-fløjede Hovedporte af Egetræ, der vendte ud dels imod Ridebanen, dels imod Holmens Bro. De vare forsynede med udskaarne Ornamente, hver Port var $8\frac{1}{4}$ Alen høj og hver af Fløjene 2 Alen bred. Fremdeles udførte han i 1751 Tegningerne til og opsatte de 2 Frontespicer paa Slottet ud imod Ridebanen, og opførte foruden Slottets ene Hovedtrappe, »Dronningens«, af Bremer- og

Dresdner-Sandsten — som vi alt have omtalt —, ogsaa den anden, »Kongens«, som var af Marmor. Han anlagde *Ridebanen* og lagde *Brolægningen*, baade i den ydre Slotsgaard uden om Ridebanen og paa Slotspladsen, i Tøjhusgade og i Gaden ved den nye Bro, og endelig i den indre Slotsgaard — det sidste Sted med tilhugne Quader-Fjeldsten. Til at belyse alle Slottets Gaarde og Pladser saavel som de indvendige Gemakker, Gange og Trapper lod han forfærdige 384 Stkr. Glas-Lanterner. Paa Slots Pladsen alene anbragtes 34 Lanterne-Støtter af Jern, der vare forfærdigede af Hof Smedemester Dajon.⁴⁴)

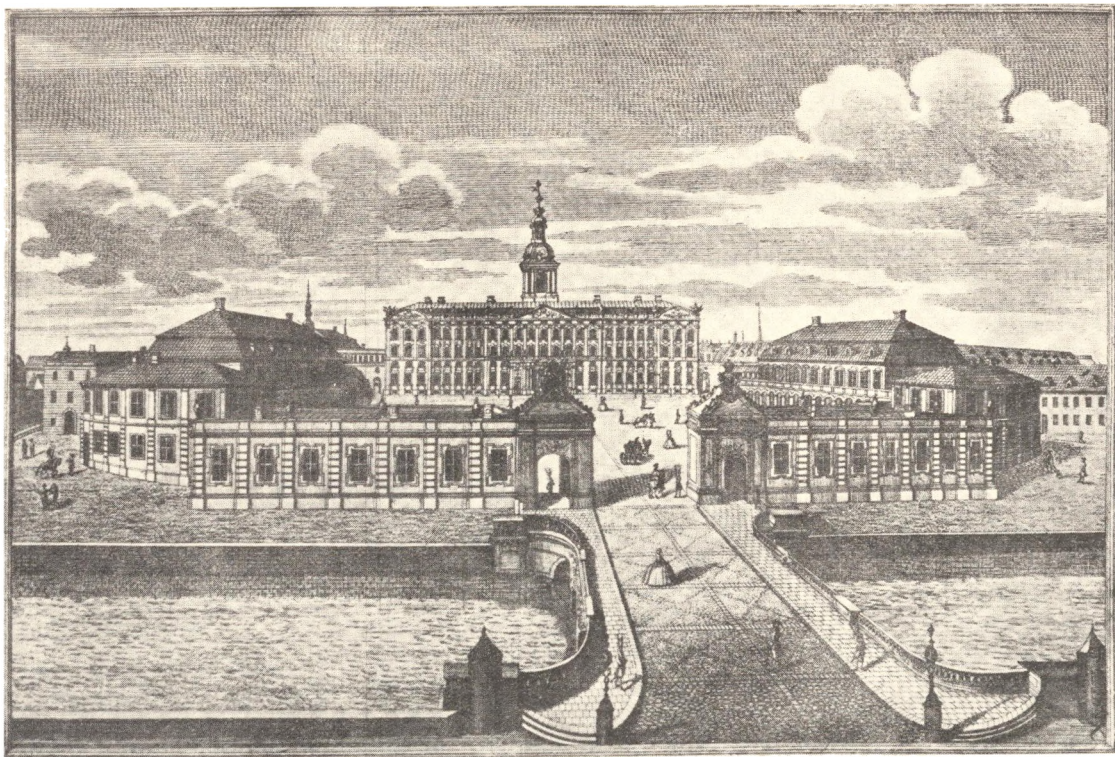
Endnu et sidste Arbejde af Eigtved ved Slottet skulle vi omtale, forinden vi slutte vor Fremstilling af hans Andel i Opførelsen af Residensslottet: I 1750 fik han ifølge Hans Majestæts Ordre gennem Overhofmarskallen, Greve A. G. Moltke, Befaling til at indsende et Overslag over Udgifterne ved Opsætningen af et *Bolværk* af Sten *ud imod Kanalen* paa Slottets Side. Bolværket skulde gaa fra Prinsens Bro (ω: Tøjhusbroen) til Stormbroen og videre over Højbro til Holmens Bro og fortsættes endnu et Stykke paa den anden Side af denne. Med det Overslag, Eigtved derefter indsendte, fulgte et Forslag og en Plan om at iværksætte den endnu bevarede *Regulering af Kanalen* ved at trække en ny Linie for dens Løb ved Højbro og Slotskirken, dels for at gjøre dens Linie saa lige som muligt, dels for paa dette Stykke at vinde mere Plads paa Slottets Side. Denne Plan vandt efter at have været forelagt for Havnecommissionen, der ogsaa anbefalede den, Commissionens og Kongens Bifald, og samtidig bestemte Kongen, at Bolværket fra Prinsens Bro til Stormbroen skulde opføres af Marmor, Resten af Egetømmer, og Arbejdet skulde udføres i Løbet af 4 Aar. — Arbejdet, som Hof Bygmesteren

strax paabegyndte, lod han udføre ved Hjælp af sin Bygnings Inspektør, Anthon. Den Del af Bolværket, som herefter blev opført af Marmor (norsk Aggershus Marmor), havde en Længde af $235\frac{1}{2}$ Alen og en Højde af $7\frac{1}{2}$ Alen fra Prinsens Bro til Stormbroen. Fra denne over Højbro til Holmens Bro maalte Bolværket $784\frac{1}{2}$ Alen i Længden, og paa den anden Side Holmens Bro 18 Alen. Højden var den samme. Egetømmeret blev delvis taget fra Gelænderet omkring Amalienborg Excercerplads, som forsigtigt blev nedtaget. — At det er det samme *Marmor*bolværk, som staar endnu den Dag idag, kan der ikke være Tvivl om.⁴⁵⁾

Hvad Eigtved iøvrigt har udført af Arbejder paa Christiansborg Slot, kunne vi forbigaa som mindre væsentligt; det drejede sig om Udsmykning, Ændringer, Vedligeholdelser og Reparationsarbejder, som vedvarede en Del Aar endnu, og som det ikke er Meningen her at komme ind paa.

Og som Slottet nu stod, da det var færdigt, var det et Monument, som vel havde kostet Penge, men som Kongen og Landet og de ledende Arkitekter, i første Række Nicolai Eigtved, kunde betragte med Stolthed. Slottet selv bestod af 4 Fløje i 6 Etager og indeholdt 348 Værelser foruden Gange og Trapper etc. Gik man disse 4 Fløje rundt, maalte Vandringer 510 Alen, — og fra Cancellibygningen gennem den store søndre Løngang, Facaden ud imod Slotspladsen, store nordre Løngang, Kirken, Vognremissebygningen og til Enden af Gardens Staldbygning ud for Ridehusets Hovedindgang, hvilken Vandring man foretog i hele dens Længde under Tag, maalte den 650 Alen. — Det store, kobbertækkede, Taarn hvilede paa 4 mægtige Hvælvinger, paa »Kongens Trappe« var Trinene af Marmor og Væggene beklædte med Marmor — i Fyldinger, som om det var Snedkerarbejde. Jernrækværket om Trappen var et Me-

sterstykke, som vakte Fremmedes Beundring. Gulvøene i Gemakkerne vare kunstigt finerede med forskelligt farvede sydlandske Træsarter, Lofterne med Stukkatørarbejder og forgyldte, eller med Malerier, Væggene vare ligeledes dekorerede med Stuk eller behængte med malede Tapeter eller Gobeliner, Brystpaneler og Dørfyldningslister vare forgyldte, for Vinduerne hang, i alt Fald ved Slottets Brand, tunge Silke- eller Fløjlsgardiner, ofte røde med svære Guldgaloner, og paa mange af Gulvøene laa kostbare Tæpper. — Al denne Kostbarhed gik til Grunde ved Ildebranden i 1794, alle Slottets 4 Fløje i 6 Etager, de 2 store Løngange i 4. og de 2 smaa i 1. Etage, Taarnet, Kirken, 2 Vognremissebygninger, Dronningens, Kronprinsens og Gardens Staldbygninger i 3 Etager! Tilbage staar endnu kun Häussers Bygninger omkring Ridebanen og de 2 skønne Mindesmærker om Eigtved: *Marmorbroen og de 2 Pavilloner!* — ⁴⁶⁾

Christiansborg Slot med Marmorbroen.
(efter „Hafnia hodierna“).

Kapitel III.

PRIVATE LIV, VIRKSOMHEDER OG DØD.

VI ville nu for en Stund forlade Hof Bygmesterens Virken som Arkitekt for at erfare lidt om hans Liv og personlige Forhold, dem vi endnu ikke have haft Lejlighed til at beskjæftige os med, og vi ville da saa at sige «falde lige ind ad Døren» i hans Hjem og dér, saa vidt det lader sig gjøre, stifte nærmere Bekjendtskab med ham og hans Hus.

Vi have tidligere nævnt »*Den Fursman'ske Gaard*«. Den laa dér, hvor nu Slotsholmsgade Nr. 18 ligger, og var før Aar 1756 Strand Kvarter Matr. Nr. 91, efter dette Aar Nr. 92. Sit Navn havde den efter sin Ejer, Major Falck Fursman, og den blev i hans Ejertid, i 1731, ansat i Brand Assurance Vurdering til 14000 Rdlr. Paa Aarets sidste Dag i 1736 solgte Fursman Gaarden til Kongen, som gav General Bygnings Oeconomi Collegiet Kontorer dér. Gaarden havde et anseligt Fladeindhold, der hørte 5 Pakhuse til den, der laa tildels langs Vandet. Af disse havde Greve Danne-skiold-Samsø lejet de 2, medens de 3 andre bleve brugte til Opbevaring af Salt. Vi have set, at disse 3 Pakhuse i 1737 bleve indrettede til Snedker- og Billedhuggerværksteder til Brug ved Slottets Opførelse, og at Thura Aaret efter ansøgte om at maatte flytte Værkstederne til Forhuset, da

Materialerne paa Grund af Fugtigheden fra Saltet bleve ødelagte, og Collegiets Kontorer nu vare flyttede derfra. Forhuset bestod dengang af en Kjælder med Port ved Siden af Kjælderrummet, 2 Etager og en Kvist. Kongen gav sit Samtykke til den foreslaaede Flytning, »dog at den store Sal forneden med Gyldenlæder behængt, og det lille Sidekammer, hvor der over Kaminen hænger et stort Spejl i forgyldt Ramme, skal forblive aflaaet og ikke maa benyttes dertil, ligeledes, at i den øvre, store Sal og andre Værelser Tapeterne eller Betrækkene og Panelværket skal tages af og opbevares i de nederste Sideværelser«, hvorhos Thura skal paase, at »Gulvene og Vinduerne saavel som Opgangen ved Trappen bliver beskærmede med Tøj, at de ingen Skade tager«. Udstyrelsen af Forhusets Indre har altsaa været ganske elegant, og Størrelsen af Forhuset har ikke været saa ringe, thi foruden de alt nævnte Værelser var der en Del, der var udlejet, dels til Silkestrømpefabrikanten, Johan Simon Juwaltha, — og det har næppe været saa ganske lille en Lejlighed, han har haft, thi i 1743 har han boende hos sig foruden de til sin Fabrikation nødvendige Folk: 1 Pige, 1 Amme og 1 Gaardskarl, (han har altsaa ogsaa været gift), — dels til Porcellainsmesteren Andreas Nicolaus Ferdinand, der foruden sine Arbejdere holdt 1 Tjenestepige.

Da nu Snedkerværkstedet i 1741 atter blev flyttet fra denne Gaard, fandt Hof Bygmester Eigtved, at det var et passende Sted for ham at bo, tæt ved hans Arbejde paa Slottet, i et fornemt Strøg og i en herskabelig Bolig, og efter at han havde sikret sig Hans Majestæts Tilladelse dertil, indgav han den formelle Ansøgning til Rentekammeret om at maatte leje de i det forreste Hus ledige Værelser, altsaa dem, der ikke vare udlejede. Lejen af de ledige Væ-

relser blev ansat til 60 Rdlr. aarlig, »og kan de dertil hørende Tapeter samt Panel-Værket til den Ende igjen opslaas, og Bekostningen for Værelserne at istandsætte med 12 Rdlr. 34 sk. godtgjøres«. De Værelser, der bleve overladte Eigtved, vare: I Kjælderen: 1 Rum og paa den ene Side heraf Porten, i 1ste Etage: 1 Værelse og 1 lille Kammer, i 2den Etage: 1 Sal og 2 Kamre, og paa Kvisten: 2 smaa Kamre, samt et Loftsrum. I Gaarden en lille Tværbygning med et Vaskehus og et Kammer. Derimod var der intet Kjøkken, ligesom der heller ikke fulgte Møbler eller Husgeraad med, — men derfor fik han ogsaa Lejligheden for en saa lav Leje. Huset blev sat pænt i Stand til ham, der var baade Snedker- og Blikkenslager- og Glarmester Regninger, og han fik sat nye, blyindfattede Ruder ind overalt, baade i Vinduer og over Døre, og Kongen betalte Regningerne.⁴⁷⁾

Nu var altsaa Kaptejn af Fortifikationen og Hof Bygmester Nicolai Eigtved indstalleret i en passende, til hans Stand og den Anseelse, han allerede paa dette Tidspunkt nød, svarende rummelig Bolig, han havde en god Gage og rigelige Extra-Tillæg, og vistnok allerede paa det Tidspunkt Byggearbejder at udføre for private, som gav ham en god Bi-Indtægt, — et halvt Aars Tid efter, at han var flyttet ind i sin nye Lejlighed, var han blevet Oberstløjtnant og havde faaet overdraget den ledende Stilling ved Residens Slottets Opførelse med yderligere Tillæg i Lønnen, — hans Gage hos Kongen var da 600 Rdlr. — hvortil kom forskellige extra Tillæg, til ialt 1080 Rdlr. aarlig — Nu havde han altsaa en smuk Stilling og Midler at byde en Kone, — det var jo ogsaa paa Tide, at han giftede sig, han var jo allerede paa den anden Side de 40 Aar —, kort sagt, han tænkte alvorligt derpaa, og omsider drog da en Hus-

frue ind i Lejligheden i den Fursman'ske Gaard. Hun hed *Sophia Christiane Walter*, og hun var født den 1. April 1726. Den 24/5 1743 gav Kongen Bevilling til, at »os elskelig Nicolai Eigtved, vores Oberstløjtnant ved Fortifikationen samt Hof Bygmester, og Sophia Christiane Waltern, Kammerpige hos Hendes Højhed, vores elskelig kjære Datter, Prinsesse Louise, maa uden foregaaende Trolovelse og Lysning fra Prædikestolen hjemme i Huset sammengives.«⁴⁶) Vielsen er indført under den samme Dag i Christiansborg Slots Kirkes Bøger.

Hans Brud var ikke halvt saa gammel som han, hun var kun lige fyldt 17 Aar, og han var næsten 42! Men det var intet daarligt Valg, han havde truffet, hun blev ham en god Hustru og en fortræffelig Moder for sine Børn. Og trods det, at hun havde været Kammerpige, før hun indtraadte i Ægteskabet, var hun dog ikke af saa ringe Stand, som det kunde synes. Hendes Forældre vare af gode, tyske Familier, Faderen var først Præst i en By i Sachsen, senere Konrektor ved Domskolen i Magdeburg, Moderen hed Margrethe Sophie, født Strobel eller »von Strobel« fra Schönberg i det Anspachske; hun havde 2 Brødre, v. Strobel, der begge gik i dansk Militærtjeneste og døde, den ene som Oberst, den anden som Major. — Forældrene vare blevne viede i 1723 i Welferlingen i Culmbach-Baireuth, men efter Faderens Død i 1727 gik Enken med sin lille Datter til Danmark og fik i 1737, vistnok fra 1ste Juli, Ansættelse som 2den Kammerfrue hos Dronning Sophie Magdalene med en aarlig Gage af 100 Rdlr. Man maa nu heller ikke tro, at Stillingen som Kammerfrue hos Dronningen var en underordnet Tyendestilling i Lighed med f. Ex en Kammerjomfrues nu tildags; det var en højt betroet Plads, og højt kunde en saadan Dame, der havde en ansvarsfuld

Post med Overopsyn over en Stab af underordnet Personale, stige i Majestætens Gunst og Tillid, saa vist som denne maatte stole fuldt ud paa hende, da hun havde Adgang til og skulde vaage over de mange forskjelligartede Kostbarheder, der hørte med til en Dronnings omfangsrige Garderobe og personlige Ejendele. — Margrethe Sophie, født Strobel, døde iøvrigt $14/9$ 1759 og blev bisat i Holmens Kirkes Kapel. Hun havde foruden Datteren, der blev gift med Eigtved, en Søn, Christian Frederik Walther, der blev Kabinetssekretær hos Dronning Sophie Magdalene, Konferentsraad og endte som Kæmmerer ved Øresunds Toldkammer. Han ejede Eskemosegaard og døde i Helsingør 1785, 61 Aar gammel.

Sophie Christiane var som nævnt født $1/4$ 1726, vistnok i Magdeburg. Da Moderen ifølge sin Stilling hos Dronningen ikke selv kunde tage sig tilstrækkeligt af Barnet og lede dets Opdragelse, blev den lille Pige sat i Huset hos Digteren Johannes Ewalds Forældre, Præst ved Vajsenhuset, Enevold Ewald og hans Hustru Marie, født Wulf. Præstens Gage var kun ringe, og han hjalp da paa den ved at have Pensionærer, som Hoffét af og til satte i Kost hos ham. I dette Hjem fik den lille Sophie Christiane en egen Informator, Peter Iphraim Monrad, der fortæller, at han »blev rekommanderet til en Condition i Professor Ewalds Hus paa Waisenhuset til at informere en Jomfru, hvis Moder var Kammerfrue hos Dronning Sophie Magdalene, paa hvis Bekostning hun holdtes i Ewalds Hus«. Om end dette Hjem maaske ikke i enhver Retning var uadaleligt, navnlig for saa vidt angik Præstens Frue, udviklede Sophie Christiane sig dog i udmærket Retning, hun havde et kjærligt Hjærte, et klart Hoved og megen praktisk Forstand og Dygtighed, hvilket hun, som vi senere skulle se, fik rig Lej-

lighed til at udvise som Enke. — Hvorlænge hun forblev i det Ewald'ske Hus, vides ikke, hun kan i hvert Fald ikke, som det siges, være gaaet lige derfra ind i Ægteskabet, da den kgl. Bevilling til at indgaa Ægteskab jo omtaler hende som Kammerpige hos Prinsesse Louise. Det sandsynligste er vel, at Moderen, da hendes Barndom var forbi, har faaet hende anbragt i denne Stilling for at vænne hende til Arbejde og have hende i sin Nærhed, men hvor længe hun har været Kammerpige, kan ikke oplyses, da hun ikke som Moderen særskilt nævnes paa Hoffets Gagelister eller i andre Regnskaber.⁴⁹⁾

Den unge Frue sprang nu fra selv at have været et Slags Tyende — om end hos en Prinsesse — lige ind til at blive Husmoder i et større Hus og med et Folkehold, saaledes som en Mand af hendes Ægtefælles Stand og Stilling i de Tider maatte have. Oberstløjtnanten havde saaledes i 1743 — som nygift — i sin Tjeneste 1 Tjener, 1 Kusk, 2 Piger, og holdt 2 Karosser, 2 Kjøre- og 1 Ridehest. Dertil kom 3 Skrivere og 1 Tegner, som han brugte i de kongelige Bygningssager. — Hos sig havde han boende Oberstindens Broder, der dengang var Volontør i Rentekammeret. I Skat af Folkeholdet, Karosserne og Hestene svarede Oberstløjtnanten 50 Rdlr. aarlig. Sin Formue »i tilgodehavende Midler, Sølv og Guld« opgav han til 650 Rdlr., — et Beløb, der omregnet i 1873, da Guldmøntfoden indførtes, vilde svare dengang til knap 5000 Kr., — og man har vel lige saa lidt den Gang som nu sat sin Formue i højere Skatteangivelse end højst nødvendig! I Formueskat betalte han 13 Rdlr. aarlig.⁵⁰⁾

I denne Gaard levede Ægteparret et efter alt, hvad man kan slutte, lykkeligt og harmonisk Ægteskab gjennem 11 Aar, til Obersten gik bort endnu i sin bedste Alder. Her

fødtes i disse 11 Aar 7 Børn, hvoraf dog kun de 3 overlevede Moderen. Har den af Lykken begunstigede Hof Bygmester haft mange stolte Dage i sit Liv, har man dog vist Lov til at gaa ud fra, at maaske den stolteste af dem alle var den Dag, hvor hans førstefødte Barn, en Søn, 10 Maaneder efter Brylluppet blev ført til Daaben i St. Petri Kirke. Thi som Faddere til dette Barn kunde den lykkelige Fader indtegne: Deres Majestæter Kongen og Dronningen, Deres kongelige Højheder Kronprinsen og Kronprinsesse Louise, Prinsesse Louise og Arveprinsesse Charlotte Amalie! Saa højt var han, Sønnen af fattige Almuesfolk, ved egen Dygtighed naaet op i Anseelse, og saa fast stod han i Kongefamiliens Gunst! Om nu Hans Majestæt uopfordret har villet vise ham den omtalte Velvillie, eller et Udslag af undersøgtlig Ærbødighed og Hengivenhed overfor den retsindige Monark har foranlediget en Anmodning fra Oberstløjtnantens Side herom, faar staa hen. — Men skulde det første Barns Daab fejres under saa stolte Former, ringeagtede han dog ikke derfor sin Hustrus Slægt. Det taler til hans Ære, at han, som vi ogsaa vide fra anden Side, over sine mange fornemme og indflydelsesrige Velyndere aldrig glemte sine egne. Efter at have givet sine undersøgtlige Følelser Udtryk ved sit første Barns Daab, stod nu hans egen Slægt og Vennerne i nærmeste Række. Ved det næste Barns Daab, i 1745, vare indtegnede som Faddere: Hans Svigermoder, Kammerfrue Margrethe Sophie Walter, Fru Manon Pütschern, Over Kammerjunker Vollrath August von der Lühe, Kaptejn Christian Friedrich Strobel (hans Hustrus Morbroder) og Kabinetssekretær Johann Christian Schrøder. Ved at gennemlæse Navnene paa Fadderne ved hans forskjellige Børns Daab faar man et lille Indblik i, hvem der var hans Venner og Velyndere,

og vi skulle derfor af St. Petri Kirkes Daabsprotokol, hvor alle Familiens kirkelige Handlinger ere indførte, uddrage Faddernes Navne. Ved det tredie Barns Daab, i 1747, vare indtegnede som Faddere: Den nye Konge, Hans Majestæt Frederik V og Hendes Majestæt Dronning Louise, Enkedronning Sophie Magdalene, Hendes kongelige Højhed Prinsesse Louise og Hendes kongelige Højhed Prinsesse Charlotte Amalie. Ved det fjerde Barns Daab, i 1748: Grevinde Danneskiold-Laurvig, Oberstinde, Grevinde Danneskiold-Laurvig, Hans Excellence Geheimeraad v. Schulin, Hans Excellence General Lerche og Hans Excellence Geheimeraad Moltke. Ved det femte Barns Daab i 1750: Kammerfrue Margrethe Sophie Walter, Kammerjomfru Charlotte Wilhelmine Dorothea Schumann, Etatsraad Conrad Chr. Dau, Major Christian Friedrich Ludvig Strobel og Sekretær Christian Friedrich Walter, ved det sjette Barns Daab i 1752: Kammerherreinde v. Staffeldt, Jomfru Fabritius, Marechal v. Reitzenstein, Kammerherre von Staffeldt og Kammerjunker, Grev v. Moltke, og endelig ved det syvende Barns Daab i 1753: Fru Amalie Magdalene Christine Caroline v. Lerche, Baronesse Sophie Magdalene v. Juel, født v. Gram, Hans Excellence Konferentsraad Joachim v. Brockdorff, Hans Højgrevelige Excellence Kammerherre og Oberst Friedrich Ludvig, Greve Danneskiold-Laurvig og Hans Excellence Christian Siegfred v. Plessen, Kammerherre og 2den Deputeret i Rentekammeret. Af disse Faddere har det særlig Interesse at lægge Mærke til de 3 af dem, for hvem han opførte Palaiserne paa Amalienborg, nemlig General, Greve Lerche, Konferentsraad Brockdorff og Overhofmarskallen, Greve A. G. Moltke, endvidere den senere Greve J. S. Schulin, for hvem han opførte Frederiksdal Slot (se nedenfor S. 00) og endelig

de 4 Hoffet nær staaende Personer, med hvem han gjennem sine Arbejder for Kongen var kommet i saa nøje Forretningsforbindelse, nemlig Kabinetssekretær Schrøder, Overkammerjunker v. d. Lühe, Staldmester v. Staffeldt og Hofmarskal v. Reitzenstein. —

Den ²⁹/₁₀ 1745 blev Hof Bygmesteren beskikket til *Kirkeinspektør* for de Kongen tilhørende Kirker i Kjøbenhavn, Frederiksborg, Kronborg, Antvorskov, Vordingborg og Tryggevælde Rytter Distrikter. Han fik ved denne Lejlighed 120 Rdlr. aarlig af Partikulærkassen, saaledes at han nu foruden sin Gage havde i personlige Tillæg 1200 Rdlr. aarlig. Men naar han kom paa fuld Hævning i Embedet som Kirkeinspektør i Sjællands Stift, skulde han afgive det tilsvarende Beløb af dette personlige Tillæg. I Kaution til Rentekammeret for Oppebørselen af de kongelige Kirkers Indtægter maatte han stille 2000 Rdlr., som han laante hos sin Ven, Hof-Skriver Christian Fædder; da han senere købte den »Fursman'ske Gaard«, gav han Fædder 2den Prioritets Panteret i Gaarden for Beløbet. Med Stillingen som Kirkeinspektør var der forbundet et ikke ringe Arbejde, som vi dog ikke her skulle fordybe os i; blot kan det lige nævnes, at der ved Skifteforretningen, som afholdtes efter hans Død paa Kirkeinspektions Kontoret i hans Boplig, angives ikke færre end 42 Kirkeinspektions Regnskabs Protokoller foruden Kvitteringer og Dokumenter, der alene vedrørte Frederiksborg og Kronborg Amter, og hvis Regnskaber for det forløbne Aar vare blevne approberede paa den sidst afholdte Session, foruden 32 Protokoller, der endda angives kun at være »Resten af de Protokoller, der henhøre til Regnskabet til 1. Maj 1754«. Det var altsaa ikke saa ganske lidt at holde Styr paa, og med det meget Arbejde, Kirkeinspektøren iøvrigt havde at udføre, synes

han heller ikke at have kunnet overkomme altid at have god Orden i Regnskaberne. I al Fald manglede der ved hans Død et Beløb paa 3705 Rdlr. Heraf betalte Enken, strax 2.140 Rdlr i Afdrag og fik Henstand med Resten til 11te Juni Termin.⁵¹⁾

Da Kong Christian VI var død i 1746, gav den nye Konge, Frederik V, ham Konfirmations Bestalling som Hof Bygmester, ligesom iøvrigt ogsaa Oberst Lauritz de Thura fik Konfirmations Bestalling som Hof Bygmester. Den ²⁸/₁₀ 1749 blev han endvidere udnævnt til *Oberst af Fortifikationen*.⁵²⁾

Allerede et Aars Tid, før han blev Oberst, havde han modtaget et andet og meget ærefuldt Embede, nemlig som *Direktør for Kunstakademiet*, eller, som det hed, han fik »Inspektionen over Maler- og Tegner Akademiet«. Hvem der var hans umiddelbare Forgænger som Direktør, vides ikke. Indtil Juni 1741 havde den italienske Historiemaler Miani været Akademiets Direktør; han vilde paa dette Tidspunkt være rejst tilbage til Italien, men paa Kongens Ønske om for en aarlig Gåge af 200 Rdlr. »endnu i 3 Aar at forblive her og beholde ham til Gavn for Maler Akademiet«, beholdt han Stillingen indtil 1745, hvorefter han forlod Landet. Siden den Tid havde Eigtved vistnok været Akademiets bærende Kraft. Han indsendte i hvert Fald den ²⁸/₁₂ 1747 til Geheimeraad Schulin en Række Forslag til en bedre Ordning af Akademiets Forhold, om Gager til Akademiets Lærere, m. m. Ved en Resolution bifaldt Kongen disse Forslag og bestemte derhos, at de hidtil af Akademiet lejede Lokaler hos Anna Catharina, salig Hans Lüders, — nemlig den øverste Etage i hendes Hus ved Gl. Strand, (dér, hvor nu Nr. 40 ligger), hvor Akademiet havde haft til Huse siden 1744, skulde siges op til forestaaende

Paaske, hvorefter Akademiet skulde anvise Plads i den nordre Staldbygning (paa Christiansborg), »som vi tidligere have bevilliget, og tidligere brugt til Rustkammer til Vaaben«. Madam Lüders, som maa have været en dygtig Forretningsdame, vægrede sig imidlertid ved at modtage Opsigelse før til St. Michaëlis 1749 ($\frac{29}{9}$), idet hun henholdt sig til sin Lejekontrakt og til de Bekostninger, hun havde anvendt for at indrette Huset til Malerskole. Uagtet Eigtved gjorde sig alle mulige Anstrengelser for at faa hende til at give efter, lykkedes det ham dog ikke, og han maatte da omsider indstille til Kongen, at der blev ydet hende en Godtgørelse for de resterende $1\frac{1}{2}$ Aars Leje af Partikulærkassen, paa 255 Rdlr., hvilket da ogsaa Kongen indgik paa. Ved kgl. Resolution af $\frac{23}{11}$ 1748 udnævntes Eigtved derefter til at »overtage Inspektionen over Maler- og Tegneakademiet«, og samme Dag bevilligede Kongen et Beløb af 500 Rdlr. aarlig til Gagerne for de ved Akademiet ansatte Lærere; senere forhøjedes dette Beløb gentagne Gange paa Eigtveds Forslag. I Begyndelsen fik Akademiet kun en enkelt Sal i Staldbygningens vestre Ende ud imod Stormbroen, senere, i 1751, lagde Kongen yderligere 2 Sale til til Tegnestuer. Alligevel var Pladsen ikke rummelig nok, og det lykkedes da Eigtved at formaa Kongen til at indrømme Akademiet bedre Lokaler paa Charlottenborg, hvor den italienske Opera tidligere havde været til Huse. Denne blev nu flyttet til Christiansborgs sydlige Staldbygning (Hofteatret), og i Stedet flyttede Akademiet ind paa Charlottenborg; denne Flytning paabegyndtes i Efteraaret og afsluttedes i Oktober 1753. I det følgende Aars Begyndelse indsendte Eigtved en Memorial vedrørende Regnskabet for de forløbne Aar fra 1748—1753 og over Indretningen af de nye Lokaler i Charlottenborg, hvor Akademiet nu »er

rummeligere anlagt«. Samtidig ansøgte han om en Forøgelse af det aarlige Fond til Akademiet, navnlig om en Forhøjelse af Gagerne til de forskjellige Informatorer paa Grund af de nye Forhold i Charlottenborg, »hvor der nu er 6 Logementer i Brug imod tidligere 3«, og hans Forslag vandt fuldt ud Kongens Bifald. I Begyndelsen af dette Aar, 1754, udarbejdede han og fik samtlige Professorers Underskrift paa »Statuter for et Maler-, Billedhugger- og Bygnings Akademi«, som ogsaa fik Kongens Underskrift ^{31/3}, kort Tid før Eigtved døde. Men allerede paa dette Tidspunkt var hans Indflydelse i Akademiet forbi, og den Mand, der i hans Sted tog Ledelsen i sin Haand, og som gav Akademiet nye Statuter, var Repræsentanten for den nye, franske Mode, den, der paabød de mere rene, enkle Linier og fordømte Rococoens Snirkler og Vridninger, en Mode, for hvilken endog Danmarks Konge saa vel som andre Landes Souverainer nu maatte bøje sig. Det var Franskmanden Jacques François Joseph Saly, der i Oktober 1753 var ankommet til Kjøbenhavn for at forfærdige Rytterstatuen af Frederik V paa Amalienborg Plads. Han fik strax Sæde som Professor ved Akademiet og blev introduceret her af Overhofmarskallen, Greve A. G. Moltke. Den paafølgende Dag, den ^{30/3} 1754, indfandt Kongen sig med et stort Følge for at tage de nye Lokaler i Øjesyn. Nedenfor Palæets Trappe blev Majestæten modtaget af den samlede Direktion, blandt hvilken ogsaa Eigtved befandt sig; men denne holdt ikke Festtalen for Kongen, — det gjorde Pilo. Det var ogsaa den sidste Gang, Eigtved indfandt sig ved Akademiets Møder, — kort efter døde han. Men allerede inden han var død, havde Saly i et Møde, hvor han fungerede som Direktør, fremlagt sine Tanker om Akademiets Fuldendelse og Fremgang i et Forslag til en Fundats, der i

Modsætning til Eigtveds, der kun indeholdt de ledende Principer, her fremtraadte i en bestemt formuleret Skikkelse. Dette Forslag blev enstemmig vedtaget. Da Akademiet, faa Uger efter at Eigtved var død, paany var samlet, blev det paa Salys Initiativ besluttet, at der i den nye Protokol skulde optages alt, hvad der var foretaget siden den 30te Marts, »undtagen hvis, som concernerer afgangne Oberst Eigtved, og at den Del af Akademiets Affæres, som forhen havde været paa Eigtveds Kontor, skulde overgives til Akademiets Sekretair, samt at de forhen trykte og cæserede Statuter skulde forbrændes«. Som Følge af denne Tilintetgjørelse vides kun saare lidet om Eigtveds Virksomhed som Akademiets Direktør. Dog vides det, at det var under ham, at der blev oprettet en Model Skole, en Gibs Skole, 2 Frihåands Skoler, en Bygnings Skole i 2 Afdelinger, en Maler Stue og en Samling Gibsafstøbninger, og i denne Inddeling skete der ikke i de første 20 Aar — altsaa ikke under Salys Direktorat — nogen væsentlig Forandring. Endvidere var det under Eigtveds Direktørtid, at Akademiet udsendte de 2 første Pensionærer til Udlandet med kongelig Understøttelse af 200 Rdlr. aarlig i 2 Aar, — den ene af disse var Billedhuggeren Johannes Wiedewelt. Har end Saly bestræbt sig for at tilintetgjøre ethvert Spor af, hvad Eigtved har udrettet for Akademiet i de henved 6 Aar, i hvilke han var dets Direktør, tilkommer dog Æren for at være den, der har foretaget hele Indretningen og Organisationen af Akademiet ikke Saly, men Eigtved. — (Om Kunstakademiets nærmere Historie kan henvises til Thiele: Kunstakademiet og Hestestatuén, »Tilskueren« Juli 1886, Fr. J. Meier: Efterretninger om Billedhuggeren Johannes Wiedewelt, Meldahl og Johansen: Det kgl. Akademi

for de skønne Kunster, 1904, Martin Due: Hofmaler og Hof Bygmester Carl Marcus Tuscher, m. fl.) — ⁵³⁾)

Vi skulle nu give en lille Fremstilling af, hvorledes det forholdt sig med de for hans saavel som for hans Enkes Indtægter saa betydningsfulde og saa ofte omtalte *Marmorbrud*, som han ejede i Norge, og som medførte, at han i flere Tilfælde ikke alene blev Bygherrens Arkitekt, men ogsaa delvis hans Leverandør af Materialer. I 1744 gav Kongen den tidligere omtalte Hof Stenhuggermester Jacob Fortling Privilegium paa at bryde Sten i Aggershus Stift i Norge, »saa meget som ham lyster«. Fortling anlagde da paa Gaarden Haarsbergs Grund, Warpet kaldet, i Tranberg Annex i Lier Præstegæld et Stenbryderi, — efter at han af Gaardens Ejer, Peter Iversøn, havde tilkøbt sig Retten til at bryde Marmoret, og fik Skøde derpaa for sig og Arvinger. Fortling og Eigtved arbejdede jo meget, og som det synes, godt sammen, og i Aaret 1750 optog da Fortling Eigtved først som Medinteressent i Forretningen, men senere i s. A. solgte han for 800 Rdlr. til Eigtved og hans Efterkommere Stenbryderiet med Smedie Hus og hele det Marmorfjeld, af hvilket han brød Marmoret, paa saadanne Vilkaar, at begge Parter skulde have lige Adgang til Udnyttelsen og lige Udbytte af Driften, og at hver af Parterne skulde afgive det halve af hver den Kontrakt, han fik, til den anden eller hans Arvinger, og hvis en af dem vilde skille sig ved Værket, skulde det først tilbydes den anden eller hans Arvinger. Mod en aarlig Afgift af 6 Rdlr. overdrog derefter Peter Iversøn til Eigtved og hans Arvinger efter ham Retten til at bryde Sten paa alle de Grunde, der hørte under Haarberg-Gaarden, være sig Warpet, Griserud, Teien eller Haarbergs Have. Eigtved anlagde da

endnu et Stenbrud paa Griserud. Fortling fortrød imidlertid senere, at han havde skilt sig ved Bruddene og anmodede i 1759, altsaa 5 Aar efter Oberstens Død, dennes Enke, som da besad dem, om Tilladelse til paany at anlægge og drive et Brud dér paa Grunden, men fik Afslag. Men saa gik han til Haarberg Gaardens Ejer, Peter Iversøn, og fik denne overtalt til ogsaa at sælge Retten til Stenbryderi til ham, Fortling, idet han fik Bonden bildt ind, at det Skøde, han havde udstedt til den salige Oberst, kun betød et Salg til denne personlig fra Aar til Aar imod en Afgift af 6 Rdlr. aarlig, men ikke til Arv. Derpaa skødede Peter Iversøn Teien og Griserud Stenbruddene til Fortling. Naturligvis anlagde Oberstinden Proces imod Fortling og anklagede ham for at have ladet sin Fuldmægtig, Keller, overtale Bonden til at udstede det omtalte Skøde til ham imod Løfte om at holde ham skadesløs i alle Maader, og endvidere beskyldte hun Sorenskriveren for at have været Medvider i denne »Ulivshandel«. Ved Thingsvidnedom, som blev afsagt i 1763, blev der givet Oberstinden Medhold i alle Dele, men Sagen gik videre, og først i 1768 afsluttedes den langvarige Proces imellem de 2 Enker (Fortling var allerede afgaaet ved Døden før Thingsvidnedommen blev afsagt) paa det almindelige Hellig Tre Kongers Laugthing i Christiania. Herefter blev Oberstinden kjendt eneberettiget til Brugsretten over Værkerne i Teien og Griserud, Fortlings og Kellers Enker skulde erstatte Oberstinden al hendes Skade med 450 Rdlr., Sagens Omkostninger med 40 Rdlr. og til Justitskassen bøde 4 Rdlr., hvorhos Bonden skulde for »sit letsindige og uforsvarlige Forhold« bøde 10 Rdlr. til de fattiges Kasse i Lier og 10 Rdlr. til Justitskassen. Efter at saaledes Oberstinden havde vundet sin Sag pure, indgik hun imidlertid ædelmodigt paa et Forlig med

Enken efter Fortling, hvorved hun gav denne Tilladelse til inden for visse Grænser at bryde Marmor paa de 2 omtvistede Steder, Udmarken Teien og Pladsen Griserud.⁵⁴)

Da Eigtveds Plan til Opbyggelsen af Frederikskirken var approberet, blev der sluttet en Kontrakt med ham (¹¹/₅, 1754) om Leverance af Marmor fra hans Brud i Norge til Kirkens Opførelse. Ved denne forpligtede han sig til, overensstemmende med sin oven omtalte Ordning med Fortling, at levere det halve af Marmoret til Kirken, nemlig 75.007 Cubicfod, ligesom Fortling skulde levere den anden Halvdel med et lignende Antal Cubicfod. Efter de af Eigtved indsendte Prøver skulde Marmoret være af den hvideste Sort Gillebek'ske Marmor i Lier Sogn. Prisen var 76 sk. for hver Cubicfod. Leverancen skulde fordeles over 5 Aar à 15.000 Cubicfod aarlig, og de skulde hver have som Forskud 2000 Rdlr. aarlig i de 5 Aar. Henimod 5-Aarets Udløb fornyede Kongen Kontrakten med Enken »til Marmor Leverancens videre Continuation« for det næste 5-Aar, 1758—62 incl., da der endnu skulde bruges 125.000 Cubicfod; heraf skulde Enken levere det halve, 62.500 Cubicfod, den anden Halvdel skulde leveres af Fortling fra hans Brud, til samme Pris som efter den forrige Kontrakt, og skulde der efter den Tid bruges endnu mere Marmor, bleve de ogsaa pligtige at levere dette. For at fremskynde Leverancen, der gik noget langsommere for Oberstinden, efter at hendes Mand var død, indvilligede Kirke Bygnings Commissionen (der bestod af Greverne Berckentin og Moltke og Baron Bernstorff) i, at der blev stillet et Kommando Soldater til Hjælp for hende til at bryde Marmoret, hvorhos hun fik et yderligere Forskud paa den Betingelse, at hun ikke maatte pantsætte Værket til nogen. Hun fik desuden Tilladelse til, saalænge der til Kirkens Opførelse ogsaa var Brug for

Blokke af mindre Dimensioner end dem, hun ifølge Kontrakten skulde levere, da tillige at levere saadanne, og hun fortsatte med Leverancerne, selv efter at Jardin var bleven Kirkens Bygmester, idet der forefindes Rekvisitioner fra ham paa Blokke af forskjellige Dimensioner. Endnu i 1766 resolverede Kongen, at hun maatte levere 12.500 Cubicfod Marmor, men for de følgende Aar ikke mere end 5000 Cubicfod aarlig, og nyde et Forskud paa 2000 Rdlr. herfor. Men snart herefter begyndte denne Indtægtskilde at flyde mindre rigeligt. I 1770 ansøgte hendes Fuldmægtig Kierulff om, at der maatte blive ydet et Forskud paa 1000 Rdlr., da det ikke havde været hende muligt at rejse noget Laan nogetsteds til Dækning af Udgifterne til Landtransporten af Leverancen for dette Aar, men Rentekammeret forlangte, at hun skulde stille Kaution for, at Leverancen blev opfyldt, og det var kun med den yderste Nød, og længe efter, at dette lykkedes hende. I 1779 laa Bruddet aldeles stille, Husene forfaldt, og Folkene vare uefterrettelige. I 1783 ansøgte hun om Erstatning for det Tab, hun havde lidt, ved at Leverancen til Frederikskirken var standset, da Bygningen derpaa var holdt op, men Hans Majestæt svarede nej, »da han ikke havde misligholdt sine med hendes Mand og hende indgaaede Kontrakter af 1754 og 1758, og hun har intet at beklage sig over«. Dog gav Kongen Rentekammeret Ordre til, hvis hun ønskede det, at afkjøbe hende alle hendes løse Marmorblokke, som hun havde liggende; hvis hun vilde levere dem her i Staden »under Kranen« til en billig Pris. Hun afleverede da 4000 Cubicfod, men da hun Aaret efter ansøgte om ogsaa at maatte levere Resten af Blokke, som hun havde liggende, 4 à 6000 Cubicfod, svarede Rentekammeret nej, der var nu ikke Brug for mere. I 1795 tilbød Major Schultze af Ca-

valleriet hende at forpagte Bruddet i Gillebek for 20 Rdlr. aarlig, men da var hun paa Dødens Rand. Efter hendes Død i 1795 blev omsider det Eigtved'ske Brud af Boet i 1802 stillet til Auktion og solgt for — 204 Rdlr.! Ifølge en Opgjørelse fra 1763 skal Enken i de da forløbne 10 Aar siden den første Kontrakts Indgaaelse have tjent netto paa sit Marmor 20.658,80 Rdlr., foruden ca. 4000 Rdlr., der endnu da ikke vare indgaaede. Der var brudt i samme Tidsrum 98.535½ Cubicfod. Udgifterne til disse ved Værket og ved Landtransporten havde været 35.771 Rdlr., og ved Indskibning og Indlastning 3.474 Rdlr.⁵⁵⁾

Men det var ikke alene Marmor, som Eigtved hentede fra Norge til sine Bygninger. Han mente ogsaa, at dette Land kunde levere Sandstenene, billigere end Tyskland, til Kongens og Stormændenes Palaiser. Paa hans Anbefaling lod Kongen da anlægge et *Sandstensbrud* i Nærud ved Mjøsen. For at tilse dette, foretog Hof Bygmesteren i 1751 en Rejse dertil, og skulde han ved samme Lejlighed tilse det Hofjunker Christian Siegfred v. Lillienkiold tilhørende Marmorbrud i Cummersøe, fra hvilket det meste af det Marmor, der blev anvendt ved Residens Slottets Opførelse, blev taget. Han rejste, ledsaget af Stenhuggermester Pfeiffer og en Fuldmægtig, og tillige medførende sin Tjener og sin Kusk. Ankommet til Nærud byggede han et Fartøj til Transporten af Stenene paa Mjøsen, med Broer og Flaader, han engagerede en Agent til at foretage Rejser og en Skriver til Korrespondancen, udgravede og bortkjørte Jorden fra Sandstensbjærgene, ledede Vandet fra Bjærgene bort igjennem Render, byggede Smedie og Kulhus og købte Materialer, etc. etc. Rejsen varede i 48 Dage og kostede i Diætpenge etc. 2.543 Rdlr.; det var noget mere end beregnet, — han havde af Chatolkassen inden sin Af-

rejse faaet udbetalt 2000 Rdlr., for hvilke han efter sin Hjemkomst personlig skulde gjøre Kongen Regnskab i dennes Kabinet. Men det trak ud med Regnskabsaflæggelsen, — Obersten havde ikke Tid til det kontormæssige. Endnu omtrent 2 Aar efter, at han var kommet tilbage, havde han ikke aflagt Regnskab. Overhofmarskallen, Greve Moltke, befalede da Kabinetssekretær Esmarch at minde ham derom, og Obersten lovede da ogsaa at faa et saadant Regnskab bragt i Stand, men det varede endnu et helt Aar, inden han fik dette færdigt til Aflevering. — Dette Sandstensbrud har vist iøvrigt ikke svaret Regning. Der ses ikke i Byggeregnskaberne at have været anvendt Sandsten herfra i synderlig Udstrækning, det var næsten altid Dresdner- og Bremer Sandsten, der blev benyttet. Efter Oberstens Død bestemte da Kongen det følgende Aar, at Bruddet skulde ophæves, alle dertil anskaffede Sager paa Rentekammerets Foranstaltning forauktioneres, og Regnskab for Omkostningerne aflægges. Da havde Udgifterne til Stenbruddet under Eigtveds Ledelse og indtil hans Død andraget ialt lidt over 5.500 Rdlr. Af dette Beløb kunde Enken nu ikke gjøre Rede for 106 Rdlr., hvoraf hun imidlertid kun mente at maatte være pligtig at tilsvare 46 Rdlr., men Kasserer Linde indstillede til Kongens Naade, at hun maatte fritages for at tilsvare dette Beløb under Henvisning til, at den salige Oberst havde sparet Chatolkassen for en Del Udgifter, idet han havde taget en Mængde af de Redskaber, der skulde bruges ved Bruddet, fra sit eget Marmorbrud uden at beregne sig nogen Godtgørelse derfor. Kongen eftergav hende da alle de 106 Rdlr. og lod Regnskabet passere, hvorefter hun ogsaa fik udbetalt de 543 Rdlr., Obersten havde udlagt af sin egen Lomme til Udgifterne paa Rejsen.⁵⁶⁾

Foruden Undersøgelsen af dette Sandstensbrud i Norge maatte ogsaa Hof Bygmesteren ifølge Kongens Ordre i 1752 undersøge *forskjellige Sorter Jord* fra forskjellige Steder i Jylland »for at erfare, om ikke deraf adskillige nyttige Ting kunde præpareres og ved Brænding vorde perfectioneret«. Man ser heri et Udslag af en af de bærende Idéer blandt Datidens Statsmænd, som ogsaa gjorde sig gjældende herhjemme i sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede, nemlig at opelske en — mange Gange kunstig — hjemlig Industri til Ophjælpning af Landets Velstand og Exportens Befordring. Man haabede paa at skabe en indenlandsk Industri af Fajance, Porcellain, Metalfarver, m. m., og Kongen bevilligede til Igangsættelse af Driften 600 Rdlr. og ansatte en Porcellainsmester ved Navn Pfau, som fik Værksted dér, hvor den tidligere Ovn Fabrik havde haft til Huse, ved Blaa Taarn. Eigtved skulde »observere, at alle nyttige Prøver saasom Ovne, Billeder med videre vorde foretagne«, hvorhos han skulde syne hvert enkelt Stykke og derefter indstille til Kongen, hvorvidt denne burde afkjøbe Porcellainsmesteren det, — thi Pfau skulde ikke ansættes paa fast Gage. Obersten tog med sin sædvanlige Energi fat paa den nye Opgave, men man kan ikke se, at Resultatet har svaret til Forventningerne, og kort efter, at Fabrikken var sat i Gang, døde Pfau. Eigtved, som derefter selv ledede den, har vist forsøgt at faa det mest mulige ud af den, han har i hvert Fald spædet Penge til selv, thi efter hans Død godtgjorde Kongen hans Enke 476 Rdlr., som Kongen bifaldt, at den afdøde havde haft tilgode for Udlæg. Naar der i 1753 og 1754 udbetales Eigtved af Partikulærkassen paa Kongens mundtlige Befaling større Summer, 4000, 2000 og atter 2000 Rdlr., »zu einem gewissem Behuf ohne dafür weitere Rechnung abzulegen«, ere disse

Beløb antagelig anvendte til hans Rejser og Undersøgelser i Norge og Danmark af Sandsten og Jordprøver og til Driften og Fabrikationen af Porcellainsindustrien.⁵⁷⁾

Man vil forstaa, at alle de Byggearbejder, de skønheds- og pragtelskende Konger, Christian VI og Frederik V, overdrog Hof Bygmesteren at udføre (jfr. nedenfor), efterhaanden maatte blive for meget for een Mands Kræfter, — samtidig med, at der ved Residens Slottet stadig var Fuldendelses- og Reparationsarbejder at udføre. Allerede i 1745 havde han ansøgt Kongen om og faaet bevilliget, at der maatte blive ansat en Inspektør »ved Residens Slottets Nebenbygninger«. I 1751 ansøgte han om yderligere Medhjælp, da de under hans Departement under Opførelse værende Bygninger fordre en bestandig Opsigt og han »ikke altid kan være nærværende, og det er nødvendigt at passe paa Haandværkerne, hvortil en habil Mand udfordres, som efter mine Direktiver i min Fraværelse kan passe paa Haandværksmestrene«. Han bad om, at *Georg David Anton*, af Profession Murer, som havde været hos ham i over 13 Aar som Tegner og havde opnaaet god Kendskab i Bygningsvæsen, maatte blive udset dertil. Anton boede i hans Hus, havde alting frit dér og desuden 150 Rdlr. i aarlig Gage, men han kunde ikke taale at tegne saa meget, da han havde »bløde Augen«. Eigtved bad om, at han maatte faa en Gage paa 200 Rdlr. aarlig, — det samme han havde nu, naar hans Kost og Logi blev regnet til 50 Rdlr. — og Titel af »Inspektør, for at det kan give ham mere Anseelse hos Haandværksmestrene«. Kongen samtykkede og lod Anthon tage i Ed som Bygnings-Inspektør, hvorefter Hof Bygmesteren skulde give ham den fornødne »Unterrecht«. Anthon giftede sig iøvrigt senere med Eigtveds Broderdatter, Anna Margrethe, ikke, som det almindeligt

siges, med Eigtveds egen Datter. (De bleve hjemmeviede $^{28}/_4$ 1755, og Vielsen blev indført i St. Petri Kirkes Bøger.⁵⁸)

I 1752 foregik der paany en Deling af Thuras Embede, idet denne, der gennem sin Hustru var bleven Ejer af Børglum Kloster i Vendsyssel, fik Tilladelse til at bosætte sig dér og udelukkende have Opsyn med Bygningsvæsenet i Jylland og Fyn samt have Expeditionen af de Sager fra Hertugdømmerne og Grevskaberne, som Ingeniør-Major Müller forelagde ham. Til Gjengæld skulde han aftræde Tilsynet med Kongens i Sjælland og Falster beliggende Bygninger samt 200 Rdlr. aarlig af sin Gage, som Vederlag for sit formindskede Arbejde, til Oberst Eigtved. Foruden disse 200 Rdlr. fik Obersten ogsaa tillagt Diæter af Rentekammeret, naar han var paa Rejser i Kongens Ærinde.⁵⁹)

Vi have tidligere fortalt lidt om den Lejlighed, som Hof Bygmesteren beboede i Den Fursman'ske Gaard, »Gaarden bag Børsen«. Efterhaanden som hans Husstand voxede ved de mange Børns Fødsel og ved et forøget Folkehold, blev Pladsen lidt knap, og da hans Indtægter jo stadig forøgedes, Omgangen blev større og fornemmere, og hans Anseelse og sociale Position voxede, vilde han — som rimeligt var — ogsaa gjerne bo mere komfortabelt, i sit *eget Hus*, som andre fornemme Folk, og da Beliggenheden af hans Bolig jo ikke kunde være bedre, bestemte han sig til at købe Gaarden af Kongen og fik ogsaa dennes Samtykke. Den 20. Februar 1748 udstedte Frederik V Skødet til ham. Det hedder i dette: »Vi Frederik V o. s. v. gjøre vitterligt, at som Vi under 16. Januar indeværende Aar 1748 have allernaadigst resolveret at ville af særdeles Naade afstaa og sælge til Woris Obrist Lieutenant af Fortificationen og Hoff Bygmester Os Elskelig Nicolay Eigtwedt den Os bag

ved Børsen her udi Woris kgl. Residentz-Stad Kiøbenhawn tilhørende og saa kalde Fursmangaard for den Summa 4500 Rdlr, og bm.te Obrist Lieutenant derpaa udi Woris Zahl Cammer hawer erlagt forskrevne Summa saa have Vi nu med dette Wort Aaben Brew allernaadigst willet skiøde og afstaa til bm.te Woris Obrist Lieutenant og Hoff Bygmester Os Elskelig Nicolay Eigtwedt, forn.te Os tilhørende Gaard som er beliggende bag Børsen ved Børsens grøn Haufge, strækende sig ud til Vandet bag Tøyhuuset, imellem det forrige Suckerhuus, der nu tilhører Det Islandske Compagnie paa den eene, og det saakaldte Salt Compagnie paa den anden Siide, hwilken Gaard, som efter Brand Assurance Cassens Police dat. 24 December 1731 er udi samme Cassa forsikret for den Summa 14000 Rdlr. tilligemed dens Grund og alle derpaa staaende Bygninger, Bolwerker, Pack-Huuse med sit Fortog, Bolwerk og Trappe ud til Børsen,*) saa og de wed Bolwerket imod Wandet bag Tøyhuuset nedslagne Skraa Pæle samt det udi Gaarden befindende og dertil henhørende Inventarium, ligesom det wed Indretningen nu forefindes ... skal følge og tilhøre meerbemeldte Woris Obrist Lieutenant og Hoff-Bygmester Nicolay Eigtwedt og arwinger samt efterkommende Eyere til Ewindelig arw og Eyendom« Da nu Oberstløjtnanten havde indbetalt Kjøbesummen fuldtud i Kongens Zahl-Kammer, optog han en Prioritet i Ejendommen paa 6000 Rdlr., som han laante i Det kgl. Vaysenhuus til 5 0/0 aarlig Rente imod 1ste Prioritets Panteret. I den Obligation, han udstedte herfor, siges, at Gaarden er beliggende nællem Commerce Raad Lin-

*) Paa den Tid, ja til langt ind i det 19de Aarhundrede laa paa den nuværende Slotsholmsgades Plads en Kanal, der strakte sig fra Havnen og ind imellem Børsen og Den Fursmanske Gaard.

demanns Gaard paa den ene Side og det Islandske Pakhus paa den anden Side; muligvis har nævnte Lindemann været Ejer af »den Ejendom, hvor det saakaldte Salt-Compagnie«, som nævnes i Skødet, havde tilhuse. Obersten har vistnok foretaget en Del Forbedringer og Istandsættelser paa sin Gaard. Da han i 1748 købte den, lod han den brandtaxere, og Taxationsværdien blev da sat til det samme som i 1731, da Major Fursman lod den taxere, nemlig til 14000 Rdlr., saa i den Tid, Fursman og Kongen vare Ejere, have de ikke foretaget Forbedringer paa den. Da Oberstinden i 1765 solgte Gaarden til Kjøbmand Søren Sørensen, blev den ved hans Tiltrædelse vurderet til 17.400 Rdlr. - I denne Gaard henlevede nu Obersten Resten af sit Liv et lykkeligt Familieliv, og her lukkede han sine Øjne.⁶⁰)

Vi kunne gjennem Skifteforretningerne efter ham tildele se, hvorledes han havde indrettet sit Hus. I 1ste Etage, (Stuen) laa Fuldmægtigen, Hr. Kierulfs, Værelse og 2 Kontorer, ét for Kirke Inspektions Tjenesten, ét for de kgl. Bygnings Sager, og ved Siden af disse hans private Kontor. Spisestuen synes at have været i »Salen ud til Gaden«, og Resten af Stueetagen har formodentlig været optaget af Oeconomi-Lejlighed. I 2den Etage kom man fra en lille Forstue ind til Oberstens eget Værelse, »Contoiret«. I Forstuen var der et indlagt Skab med en Dragkiste under og 3 brunmalede Borde, og paa Væggen hang et Spejl i sort Ramme. I den store Sal ud til Gaden hang der et stort Spejl i forgyldt Ramme og 31 »Skilderier«. Paa Gulvet stod 6 højryggede Stole med blaa Plydses Sæder, 2 Tabouretter, 4 Gyldenlæders Stole og en Canapé samt et brunmalet Bord. Paa den anden Side af Salen var der et Værelse, formodentlig Dagligstuen; det indeholdt 6 Gyldenlæders Stole, en Canapé betrukken med blaat Damask, et

Marmor Consol Bord, hvorpaa der stod et The-Stel af kinesisk Porcellain, og et kinesisk, lakeret, Thebord med et The-Stel af blaåt og hvidt sachsisk Porcellain. Paa Væggen hang et Spejl i forgyldt Ramme, 3 »Skilderier« samt 4 hvide og forgyldte Lampetter. Der var endnu et Par Værelser til Garden; i det sidste stod et stort Egetræs Skab med forgyldte Lister, indeholdende en Del Sølv-tøj, saasom en Sølv-The-maskine med Laag og en stor Sølv Terrin med Fad foruden meget andet Sølv; endvidere var der et Consol-Bord, paa hvilket stode 2 forgyldte Metal Stager, et Hjørne Skab og et Spejl i forgyldt Ramme. I samme Etage var Sønnens Værelse og Soveværelset, hvori var en Skabseng med Sirtses Omhæng, 6 Ruslæders Stole, 2 grønne Lænestole, 1 brunmalet Slagbord, 2 smaa The-Borde, et lille indlagt Chatol med Skuffer og et Claver paa Fod; (ifølge det her nævnte Inventarium har denne Stue vel næppe til daglig været benyttet til Soveværelse!). I Stalden stode 3 store og 1 lille Hoppe med tilhørende Seletøj samt 2 Sadler med Tilbehør, og i Vognskurene havde han 2 Kareter og en gammel Chaise. Endelig var der Kuskens Kammer, Tjenerens Kammer, et Køkken, rigelig forsynet med Tin-, Kobber- og Messingtøj af al Slags, samt Loft, Kælder med Rulle Stue og øvrige Udenomslejlighed, — ja endog en Amme Stue!⁶¹)

Om Sommeren kunde Obersten med sin Familie — naar hans Tid da tillod det — ligge paa Landet. I 1750 skænkede Enkedronning Sophie Magdalene, der ejede Hørsholm Gods, den derunder liggende *Rungstedgaard*, den tidligere saakaldte »Toldergaard«, til sin Hof Bygmester. Der foreligger en Beskrivelse af Gaarden fra 1704, af hvilken det fremgaar, at Rungstedgaard dengang bestod af en Borggaard og en Ladegaard, den første igjen af 2 teglhængte

Bindingsværks Længer paa 18 og 4 Fag, hvoraf de 8 Fag med murede Tavle, Resten med klinede Vægge. Stuehuset var indrettet til 1 Skorsten, 3 Sengkamre, Skriver-Contoir og forskellige mindre Kamre og Udenomslejligheder. Stedet var vistnok meget forfaldent, da Eigtved fik det, og en samtidig siger, at han i den korte Tid, han ejede det, »anvendte en Hoben Reparationer og en ny Bygning derpaa«. Gaarden blev iøvrigt omkring 1770 fuldstændig ombygget og udvidet, saa den nu bestaar af 3 Fløje i 2 Stokværk og helt af Grundmur. Forskjelligt tyder dog paa, at man ved Ombygningen har benyttet ældre Bygninger. Den 14/5 1750 overdrog nu Enkedronning Sophie Magdalene ved et Donationsbrev til Hof Bygmesteren og hans Hustru »en i Hirschholm Amt, Birkerød Sogn, Rondsted By beliggende Gaard, Rondstedgaard kaldet«, men dog saaledes, at han først skulde tiltræde den efter hendes Staldmester Hartmanns dødelige Afgang eller ogsaa, naar han sig samme maatte fratræde. Da nu Hartmann henvend 2 Aar senere frasagde sig Boligen til 1. Maj 1752, ansøgte Eigtved Kongen om Bekræftelse paa ogsaa efter H. Maj. Enkedronningens dødelige Afgang for sig og sine at maatte bruge og beholde forbemeldte Gaard og Tiliggende i Overensstemmelse med hendes naadigst erholdte Bevilling. I denne Ansøgning udtaler Eigtved, at Gaardens Bygninger, som bestaa af Bindingsværk, ere meget brøstfældige, og at de have været vedligeholdte for Enkedronningens Regning, saalænge Hartmann boede der. Kongen bekræftede ved en Resolution det i 1750 udstedte Gavebrev og tilføjede egenhændig »samt ham til ydermere Forvisning om den ham herudi accorderede Naade Copie af denne Voris allernaadigste Resolution tilstilles«. Efter Oberstens Død udvidede iøvrigt Enkedronningen i 1756

Gaven ved at skænke Enke Oberstinden en Enkedronningen tilhørende Lysthave ved Gaarden samt et Gartnerhus og den dertil hørende Have, som ligger op ad Rondstedgaard, (idet Gartneren var bleven forflyttet til Sophienberg Slot), da »Plankeværket omkring Gaarden kommer til at forfalde, naar Gartnerens Hus staar tomt, og Oberstinden da paa dette Stykke vilde komme til at ligge udsat for onde Mennesker«. Ligeledes skænkede Enkedronningen hende »den ved Rondstedgaard beliggende Dam, hvorfra Løbet gaar igjennem Pilehaugen, da den ikke kan være os til nogen Interesse men meget mere Rondstedgaards Eiere nytteligen og fast ikke at kunne undværes til Gaardens Sikkerhed«. — Endnu i sin Enkestand laa Oberstinden paa Landet nogle Sommermaaneder om Aaret paa Rungsted, — den stod møbleret selv om Vinteren — indtil hun den $\frac{6}{3}$. 1766 solgte den for 5000 Rdlr. dansk Courant til Enken efter Dronningens Overhofmester, Greve Chr. Günther Stolberg, født Grevinde Castell.⁶²⁾

Iøvrigt er der om Hof Bygmesterens Liv nu ikke stort mere at berette. Dog kan anføres som et Exempel paa, hvorledes han, tiltrods for den Mængde Arbejder, der i Aarenes Løb blev lagt over paa ham, dog fandt Tid og Tanker tilovers til at beskæftige sig med Opgaver, der laa udenfor hans Kald, at han — saavidt det kan ses — var den, der i 1747 tog Initiativet til, at der blev dannet et Interessentskab af 300 Medlemmer, dels af »kongelige Betiente«, dels af andre af H. Maj.'s Undersaatter, der oprettede en *Forsørgelseskasse* til Understøttelse for de Enker og Børn, de maatte efterlade sig, hvortil de ydede kvartalsvise Indskud, og fik denne Kasse kongelig Bevilling paa, at hvad der maatte tilfalde nogen af

disse i Pension »maa ei nogen Kreditor enten ved Indførsel eller i andre Maader tilvende sig«. ⁶³⁾

For sine undergivne var Eigtved en god Mand og gjorde sit til at befordre dem og forbedre deres Kaar. Der foreligger mange Exempler herpaa gjennem hans Indstillinger, — kun et enkelt af dem skal her anføres, dels fordi det viser, at han ikke var bange for at komme igjen, selv om Kongen én Gang havde afslaaet hans Bøn, dels fordi vi her finde en personlig Udtalelse af Kongen om ham. I et af sine Breve til Schulin fortæller Kongen: »..... At Captejn Egtved interesserer sig saa meget for Gartner Brun i Skanderborg, kommer vel af, at han gjerne vil forskaffe ham et Tillæg; han har foreslaaet os det flere Gange, men vi anse dette for en ny Belastning af vort Chatol og har allerede afslaaet det et Par Gange. Naar Hof Bygmesteren engang bliver færdig (med Christiansborg Slot) indse vi ikke, hvorfor Captein Egtved ei alene kan besørge alt ved Colding og Skanderborg. At han er en duelig Tegner, have vi set af hans Tegning over Skanderborg.....« ⁶⁴⁾

Sin Konges og Kongehusets Velvillie bevarede han til det sidste. Der findes kun en eneste Gang en Mishagsytning af Kongen imod ham, det var efter at Overledelsen af Residens Slottets Færdigopførelse var overdraget ham, da synes hans Selvstændighedsfølelse at være voxet noget mere, end en Enevoldskonge kunde tillade. Han havde sammen med Materialforvalteren, Dajon, uden først at indhente Kongens Tilladelse, kjøbt 2 Materialheste til Brug ved Slottets Bygning, for 38 Rdlr. I den Anledning hentede han sig en Reprimande af Kongen, som sagde, at han vel for denne ene Gang vilde betale Hestene, men tilholdt ham ikke oftere at gjøre sligt uden først at spørge om Lov. ⁶⁵⁾ —

Da Kong Chr. VI døde i 1746, blev det paalagt Eigtved af Overhofmarskallen at planlægge og udføre hele Sørgearrangementet, først ved hans Ligfærd paa Hirschholm Slot, senere ved Castrum doloris i Christiansborg Slotskirke. Det har sikkert været med vemodige Følelser, at han har udført disse sidste Æresbevisninger overfor sin afdøde Herre og Velgører, og naar dette Sørgearrangement saa ofte er bleven omtalt, formodentlig fordi det har hørt til hans bedste Arbejder, saa er det fuldt forstaaeligt, naar han i dette har følt Trang til at yde det bedste, hans Kunst og Skønhedssans formaaede at fremtrylle. — Men til Alvoren behøvede han dog ikke yderligere at føje det ængstende Spørgsmaal, som saa mange maatte gjøre sig, der stod i Gunst hos en Enevoldshersker, og som nu stod overfor et: »Kongen er død, Kongen leve«, nemlig: »Hvad nu med Dig? Er nu mon ogsaa din Tid omme?« Nej, for dette vidste han, at han ikke behøvede at frygte. Han stod fast i den nye Monarks Tillid som i den bortgangnes, og de Mænd, der under Kong Fr. V bleve staaende som de ledende ved Statens Ror og som Kongens første Raadgivere, Overhofmarskallen, Greve A. G. Moltke og Udenrigsministeren, J. S. Schulin, vare begge i for høj Grad Elskere af Kunsten, til at de ikke vedblivende skulde holde Haanden over den, de gjennem mange Aars Samarbejde havde lært at agte som Arkitekturens ypperste Repræsentant i Danmark. — Da Kong Fr. V skulde krones, i Christiansborg Slots Kirke, var det da ogsaa Hof Bygmesteren, som maatte forestaa Kroningsarrangementet, ligesom han tidligere havde indrettet og iscenesat de straalende Festligheder, der fandt Sted den Gang, han som Kronprins i 1743 havde formælet sig med Prinsesse Louise, — da blev Charlottenborg, hvor det nygifte Par skulde bo, ikke alene endevendt fra

øverst til nederst med Oppudsning og Rengøring og Reparationer, men det blev pragtfuldt illumineret, baade paa hele Facaden og ved Porten under Pavillonon ud imod Haven, — og hele den lange Riddersal i det nye Residens Slot straaede som et eneste Lyshav (alene Illuminationen kostede 5.851 Rdlr.), og der blev holdt en stor Caroussel i det kgl. Ridehus med Ringridning o. s. v.; alt dette krævede stort Arrangementstalent og megen Smag, og Eigtved var Mesteren for det hele. — Endnu en Gang maatte han ordne Sørgefest og Castrum doloris i Slotskirken for en af sine kongelige Velyndere, det var for en af Danmarks mest elskede Dronninger, Louise, Fr. V's Gemalinde, som døde i 1751.⁶⁶)

Hvorledes Eigtveds Udseende har været, vides ikke. Noget Billede af ham eksisterer desværre ikke. I 1772 præsenterede Maleren Peder Als for Akademiet et Portrait af Eigtved, som kunde faas til Kjøbs for 5 Rdlr., og Akademiet samtykkede i Kjøbet og besluttede at ophænge Portraitet blandt de øvrige Medlemmer paa Grund af, at han havde været Akademiets Direktør; senere maa det være borttaget eller bortkommen, — allerede i Fortegnelsen 1793 nævnes det ikke mere, — og hvor det nu er bleven af, vides ikke.⁶⁷)

Som Arkitekt var Eigtved et Barn af sin Tid. Han var opvoxet og udlært i sin Tids Stilart. Ved en medfødt Skønhedssans og en ukuelig Flid havde han uddannet sig til — om ikke en Foregangsmand — saa dog til en høj Grad af Fuldkommenhed i hin Tids alt beherskende Rococo. Han var en Mester i den dekorative Udsmykning af en Bygning, baade udvendig og indvendig, saa vel som i den praktiske Inddeling og Indretning af Rummene. For den nye, mere klassiske Retning, som efter Midten af Aarhundredet fra

Frankrig banede sig Vej hertil, stod han derimod fremmed, Fravigelsen af det usymetriske, af de vinde og skæve Linier til Fordel for de enklere og rene Linier faldt ikke i hans Skønhedssmag. For hans Eftermæles og Berømmelses Skyld var det derfor maaske i det heldige Øjeblik, at Døden kaldte ham, inden den nye Retning gik sin Sejrs-gang ogsaa gennem vort Land. Maaske vare Skuffelserne, han led, ved at en Repræsentant for denne nye, fremmede Mode blev indkaldt her til Landet og fortrængte ham, medvirkende til hans Død i sin Manddoms bedste Aar, maaske og formodentlig dog i endnu højere Grad har hans intensive Arbejde for tidligt opslidt hans Legemes Kraft; Døden sparede ham i hvert Fald for kommende Ydmygelser, tog ham bort, medens Glansen endnu omstraaede hans Navn og Gerninger, sparede ham for den Skæbne at skulle komme i Strid med sin egen Overbevisning for at kunne følge den nye Tids Mode og Strømninger. — I »Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste« af Büsching, der udkom i 1754, gives der ham efter en kort Biographie og Opregning af nogle af hans mest kjendte Arbejder følgende personlige Eftermæle: »Bey allen diesen Verdiensten blieb sein Herz von Hochmuth und Eitelkeit frey, and er schämte sich durch eine nicht allgemeine Weisheit weder seiner Geburt noch seiner Verwandten.....«

Endnu den 31. Mai 1754 var Obersten i Arbejde, idet han den Dag udfærdigede en Tjenesteskrivelse til Rentekammeret, men det er ogsaa den sidste Skrivelse, der kendes fra hans Haand. Tidligt om Morgenen, Fredagen den 7de Juni, lukkede han for stedse sine Øjne. Om der er gaaet noget Sygeleje forud for Døden vides ikke, men Dødsarsagen angives at have været et Slagtilfælde. Efter Enkens Ansøgning bevilligedes, at »afgangne Nicolai Eigtved, Vo-

ris forrige Obrist af Fortificationen og Ingeniør Kaptajn, samt Voris Hof Bygmester, saa og Kirkeinspekteur over Voris Rytterdistrikters Kirker i Sjælland, hans Lig uanset den kgl. Forordning af 1682, der sligt forbyder, dog maa begraves om Morgenen eller om Aftenen, saa maa og Liig-Kisten med en forsølvet Plade paa Laaget zieres, hvilket strax skal kundgjøres Voris Politimester til Efterretning.«⁶⁸) Den 11te s. M. blev han begravet om Morgenen paa St. Petri Kirkegaard, »den nye Urtegaard«, som den kaldtes. »Posttidende« for den 10de Juni, Nr. 46, indeholder herom følgende: »Imorgen tidlig bliver afgangne Hr. Oberste Eigtveds Liig standsmæssigt bisat udi St. Petri Kirkes Urtegaard, hvor han har forlangt at faa sin Hvile. Inscriptionen paa denne velfortjente Mands Liig-Kiste lyder som følger:

»Her under hviler

De jordiske Levninger

Af

Den i Livet fordum Højædle og Velbaarne

Nu hos Gud salige

NICOLAY EIGTWEDT

Hans Kongelige Majestæts Bestalter Obrist af Infanteriet, Hof-Bygmester og Kirke-Inspekteur for Sjællands Stift, samt Direkteur for det Kongelige Maler- Billedhugger- og Bygnings-Akademie,

som A. 1701 den 22 Juni var født

og A. 1754 den 7 Juni død.

Han

Indlod sig i Egteskab A. 1743 den 24 May

Med

Højædle og Velbyrdige

Jfr. Sophia Christiane Waltern

Da værende Cammer Jomfrue hos Hendes Kongl. Højhed
 Prinsesse Louise,
 Udi huilket kierlige Egteskab de bleve
 velsignede med 7 Børn,
 Nemlig 2 Sønner og 5 Døttre,
 Hvoraf
 Een Søn og 3 Døttre tilligemed deres
 Høytbedrøvede Frue Moder begræder saa kierlig
 Een Mand som oprigtig een Faders Fraskillelse.

Her hviler sig en Mand, hvis Dyders Ære-Minde,
 Hos os vedblive skal og aldrig skal forsvinde,
 Enhver, som Ham har kiendt med Sandhed sige kand
 Han var en Ærlig, From og Kunsterfaren Mand.«

Af det Begravelsesbrev og efterfølgende Skøde, som kort efter Oberstens Død blev udstedt til hans Enke, ses, at Obersten blev begravet i »Urtegaarden« i Begravelsen Nr. 1 ved Muren til Nørregade, at den Plads, Enken købte hertil, var fra ny indrettet og opbygget af Kirken, den var »zweier Laufen breit«, og kan hun ikke alene selv derover lægge en Sten af retmæssig Bredde men ogsaa lade opsætte et Epitaphium i Muren. Hun betalte 50 Rdlr. for Begravelsespladsen, 10 Rdlr. for Stenen og 10 Rdlr. for Epitaphiet.⁶⁹⁾ Billedhuggeren Petzhold, som jo igjennem de mange Aars Samarbejde havde staaet den afdøde saa nær, forfærdigede et Monument, som blev sat paa hans Grav, og som stod, indtil det under Bombardementet 4.—5. September 1807 blev ramt af en Bombe, som helt ødelagde det. Stedet, hvor Begravelsen Nr. 1 laa, er der, hvor nu Porten ved

Siden af Telefonselskabets Ejendom fører fra Nørregade ind til Kirkegaarden, men der findes ikke længere blot det fjærneste Spor af Gravstedet eller dets fordums Prydelser at se. —

Efter hans Død indfandt Skifteretten sig paa hans Bopæl, og der blev da registreret det Indbo, vi ovenfor allerede delvis have beskrevet. Ved samme Lejlighed blev der fundet paa »Tegningskammeret« og i Bygningskontoret en Del Tegninger og Papirer vedrørende nogle af de af ham opførte Bygninger. Der blev saaledes forefundet »den sidste af Kongen approberede Tegning til den nye Kirke paa Amalienborg« og den til Frederiks Hospital, endvidere en Tegning til et Gibs Dække paa Spisesalen paa Fredensborg Slot tilligemed Overslag over samme. Da Overhofmarskallen havde givet Ordre til, at der skulde fortfares med dette sidste Arbejde, blev denne Tegning udtaget og overleveret til Overhofmarskallens Fuldmægtig. Da Eigtveds Fuldmægtig »berettede, at der efter kgl. Resolution skulde ske en Del Forandringer og Tilbygninger paa Hospitalet paa Amalienborg, hvortil Tegningerne allerede vare approberede, og Overslagene til vedkommende Haandværkere derefter skulde gjøres, saa paa det, Arbejdet ikke skulde standse, forlangte de 2 Fuldmægtige, at Papirerne dertil maatte udleveres, som man da fandt fornødent til H. Maj.'s Tjeneste«. Endvidere blev udleveret et Par Breve fra Overhofmarskallen og Eigtveds Beregninger, begge Dele vedrørende Hospitalet og Kirken, samt en Pakke med Beregninger og Dokumenter vedrørende Greve Moltkes og Geheimeraad Brockdorffs Palaiser paa Amalienborg.⁷⁰⁾

Kapitel IV.

OBERSTENS HUSTRU.

EFTER Oberstens Død ansøgte Enken Kancelliet om at maatte hensidde i uskiftet Bo med sine 4 umyndige Børn, og hun »ventede saa meget mere at blive bønhørt, som min afgangne Mand baade har stillet Caution for Kirke Inspektions Tjenestens Oppebørsel og ellers ikke tilbagestaar med nogen af disse hans Regnskaber«. Hendes Ansøgning blev bevilliget »for den Tid, hun forbliver i Enkestand«. Af Kongen tillagdes hende en aarlig Pension af 300 Rdlr. fra Oberstens Dødsdag at regne, som skulde udredes af Partikulærkassen »indtil hun efter Tur rykker op til Hæving i General-Postkassen, hvorefter Pensionen udredes af denne«. I 1777 fik hun af Kongen bevilliget et aarligt Tillæg til Pensionen paa 30 Rdlr. at udrede af General-Postkassen.⁷¹⁾

I en Del Aar forblev hun boende i Gaarden »Bag Børsen«, sysselsat med Administrationen af sit Marmorbrud i Norge og Opdragelsen af sine Børn. Hendes afdøde Mands Fuldmægtig, Kierulff, gik som Bestyrer til Marmorbrudet, og vi have allerede læst om hendes Glæder og om hendes Modgang med denne Besiddelse. Det var en meget stor Korrespondance, hun maatte føre herom, hun havde Øje

med alt, Bruddet vedrørende, og man føler ved Gjennemlæsning af det store Antal af Skrivelser fra hende til Myndighederne og private, og af hendes Overslag og Beregninger etc. en dyb Beundring for hendes klare Forstand, hendes fine Sprog og for den Hurtighed, hvormed hun formaaede at sætte sig ind i de ofte vanskelige og indviklede Forretninger.

Overfor sine Børn var hun den ømmeste Moder. Da hendes ældste Søn, Ludvig, der var General-Auditør og endte som Told-Inspektør samt Auktions Direktør og Kasserer paa St. Croix, ikke kunde klare sig med sin Gage og derfor kom i Vanskeligheder, gjorde hun alt, hvad tænkes kunde for at hjælpe og redde ham, baade med store Pengeforstrækninger og ved personlige Henvendelser paa de Steder, hvor saadant kunde være til Gavn for ham. — Bekjendt er den Fasthed og Klogskab, hvormed hun værnede om sin Datters Ære og hendes og hendes Mands ægteskabelige Lykke. Denne Datter, Sophia Dorthea Charlotte, var som 18-aarig ung Pige bleven viet til Kaptejn ved Kronprinsens Regiment, Johan Christopher Krag, der var bleven optaget i Adelstanden under Navnet Kragenskiold. Hun var berømt for sin Skønhed, og paa et Bal fik Kong Chr. VII hende at se og blev dødelig forelsket i hende. Men hun var standhaftig over for hans Tilnærmelser og aabenbarede dem for sin Mand, hvem hun bevægede til at søge om sin Afsked for at rejse fra Byen med hende og derved unddrage hende Kongens Efterstræbelser. Da Kongen modtog Kaptajns Afskedsansøgning, vidste han hverken ud eller ind, hvad han skulde gjøre, og raadførte sig derfor med sin Fortrolige i slige Sager, Svogeren, Prins Carl af Hessen. Denne raadede ham til at lade Reverdil forsøge hos Fru

Kragenskiold. Reverdil blev yderst opbragt over dette Ærinde men turde ikke nægte at udføre det. Han foretrak imidlertid at henvende sig til Enke-Oberstinden og forebragte Kongens Ærinde og Tilbud for hende. Dette sidste gik ud paa, at Kragenskiold, hvis han vilde afstaa fra sit Forsæt at forlade Byen med sin Hustru, maatte faa hvilket Regiment, han vilde, i Kjøbenhavn, en stor aarlig Pengesum og det Palais, som Dronning Anna Sophie (Reventlow) havde haft som Fyrstinde af Slesvig. Desuden skal der være bleven stillet et Adelspatent for Oberstinden og hendes Børn i Udsigt. — Oberstinden takkede for den høje kongelige Naade, men beklagede, at hendes Datters Liv og Helbred krævede Landluft, hvorfor hendes Mand næppe kunde benytte sig af det naadige Tilbud, da han elskede sin Kone alt for højt til enten at forlade hende eller at forkorte hendes Dage ved at tvinge hende til at blive her i Staden. Efter dette Svar turde Kongen ikke gaa videre og lod Datteren i Fred. — Da denne Datter blev gift, havde iøvrigt Oberstinden medgivet hende et righoldigt og kostbart Udstyr, — hun ansatte det selv til mindst 2000 Rdlr.s Værdi; der fandtes deri bl. a. et komplet Udstyr af Sølv til et »Nat Bord«, bestaaende af et stort Spejl, Fad og Kande, Børster, Æsker, Stager etc., endvidere en Mængde kostbare Møbler, Kniplinger og Linned. — For hver af sine 3 Børn, (de eneste, der overlevede hende) indsatte hun passende Beløb som Overlevelsensrenter for dem efter sin egen Død.⁷²)

En Del af Huset »Bag Børsen« lejede hun ud efter Mandens Død. Silkestrømpfabrikanten Juwaltha har stadig haft sin Lejlighed i Gaarden, og efter hans Død hans Enke, — hun boer der endnu i 1762 og har da sin Broder, Fa-

britius, der havde overtaget Fabrikken efter Mandens Død, boende hos sig; de havde en Jomfru og 2 Piger. Dernæst boede der til Leje Hr. Hartvig von Bülow fra Meklenburg med Tjener og Kusk og endelig den nye Hof Bygmester Anthons Fuldmægtig, Jacob Bartholomæus, med sin Hustru og 2 Piger. Hos Oberstinden selv boede hendes 2 Døttre, Sophie Dorthea, indtil hun blev gift med Kaptejn Kragenskiold, og Caroline Christiane, den eneste af Døttrene, der overlevede Moderen. Sønnen, Ludvig, der ogsaa overlevede Moderen, boede derimod ikke hjemme i 1762, da han var Fændrik reformé i Fodgarden. Hendes Husstand bestod af en Tjener, 3 Piger og Døttrenes franske Gouvernante, Mm. Just.⁷³⁾ Den 17de Juni solgte Oberstinden Gaarden til Kjøbmand Søren Sørensen; denne beholdt den i 5 Aar, hvorefter den jævnlig skiftede Ejer. I 1857 nedbrændte den helt men opbyggedes igjen fra Grunden som en 4-Etages Bygning med Loft. Ved den Lejlighed deltes den i 2 Matrikel Numre, 74 a og 74 b, idet det sidstnævnte Matr. Nr. udskiltes fra Ejendommen. Ved denne Udskillelse annulleredes og desværre tilintetgjordes den gamle Brandvurderingsforretning, saa den udførlige Beskrivelse af Eigtveds gamle Gaard, som den saa ud i hans Tid, haves ikke mere. Ved Branden i 1857 skaanedes nogle Rester, der staa endnu den Dag idag og utvivlsomt stamme fra Oberstens Tid, nemlig et Pakhus i Gaarden til Christiansgade og Resten af en Bindingsværksbygning, der med Gavlen ogsaa støder op til nævnte Gade.⁷⁴⁾

I 1768, kort efter Datterens Giftermaal, boede Oberstinden en Tid hos denne paa Langeland. Senere, i Januar 1780, finde vi hende boende i Helsingør hos sin Broder, den før omtalte Konferentsraad Christian Frederik Walter,

der var Kæmmerer ved Øresunds Toldkammer og ejede Stedet, Matr. Nr. 34 i Sophie Gade (kaldes ogsaa Nr. 33 i Stengade). Her boede hun tilligemed sin anden Datter, Caroline Christiane, endnu en Tid efter Broderens Død, (der indtraf $^{22}/_5$ 1785), — sidste Gang hun er nævnt som boende dér, er i 1ste Kvartal 1786. I Skat betalte hun 3 Rdlr. 8 Sk. Efter Broderens Død boede en Tid hos hende i Helsingør Major Kragenskiold, der efter kun 2 Aars lykkeligt Ægteskab var bleven Enkemand; hun holdt da 2 Tjenestefolk. Senere flyttede hun tilbage til Kjøbenhavn.⁷⁵)

Det fortælles i Almindelighed, at hun døde i den yderste Armod. Dette forholder sig dog ikke rigtigt. Foruden sine egne Indtægter og Formue havde hun arvet sin Brøder som hans Universalarving. I hendes Dødsbo fandtes bl. a. 5 Aktier i Det Danske Asiatiske Compagnie, som hun havde arvet efter denne; de indbragte ved Auktionen 2.482 Rdlr. foruden Udbyttet af dem, 420 Rdlr., som faldt under Bobehandlingen, — hun havde en Kapital paa 4000 Rdlr. anbragt paa 2. Prioritet i Frimurer Ordenens Ejendom i Helsingør, paa hvilken hun dog havde stiftet et Laan paa 1000 Rdlr. i Det kgl. Grønlandske og Færøiske Handels Selskab; ja hun kunde endog udlaane 220 Rdlr. til en af sine Bekjendte i Helsingør. Men paa den anden Side maatte hun som allerede fortalt hjælpe sin Søn adskillige Gange og med ret store Beløb, og da det jo ikke er sikkert, at hun i det givne Øjeblik altid har haft Midler disponible hertil, maa man formentlig her søge Grunden til, dels at hun et Par Gange maatte optage Laan, dels til, at hun nogen Tid, før hun døde, endog — for 364 Rdlr. 4 M. 8 Sk. — maatte pantsætte en Del af sine kostbare Sølvtning, nemlig 2 Sukker Fade, 1 The Potte med Fad, 1 Par 3-armede Stager, 3

Par Lyse Stager, 1 Senneps Kande, 20 Spiseskeer og 17 Dessertskeer foruden en Del andre Skeer, 36 Par Knive og Gafler, deraf de 18 Par med Porcellainsskaffer, og desuden 1 Guld-Lommeuhr m. m. Disse Ting bleve efter hendes Død indløste af Boet. Der har aabenbart intet manglet for at føre et stort Hus i Hof Bygmesterens Levetid! — Oberstinden har ogsaa hver Dag Aaret rundt drukket sin Vin — mest Rødvin — til sin Middag; i 1794 var hendes Vinhandlerregning paa 94 Rdlr., og ved hendes Død var den voxet til ca. 150 Rdlr. Hun holdt ogsaa stadig 2 Tjenestepiger, den ene, Pernille Nielsdatter, var et tro Tyende, der havde tjent hende i 12 Aar! Sin Søn Ludvigs 2 smaa Børn havde hun taget til sig som sine egne og klædte og opdrog dem fuldstændig, efter at Faderen havde mistet sin Stilling.

I Juli 1793 lejede Oberstinden for 160 Rdlr. aarlig Leje en Lejlighed paa 4 Værelser med Køkken i 2den Etage i Murmester Andreas Nielsen Egeroeds Ejendom i Raadhustræde Nr. 24, Hjørnet af Farvergade, men i Sommeren 1795 lejede hun en billigere, der kun kostede 100 Rdlr. aarlig, hos Rasmus Haxen, paa Østergade Nr. 26 i 2den Etage; der var dog ogsaa her 4 Værelser og et Pigeværelse. Hun naaede imidlertid aldrig ind i denne Lejlighed, — hun døde Dagen før, hun skulde flytte.⁷⁶⁾

Den 15de Oktober 1795 hensov den gamle Oberstinde, 69½ Aar gammel, af »et Krampetilfælde«. Den 19de s. M. blev hun begravet ved sin Mands Side paa St. Petri Kirkegaard under Nr. 1 ved Muren til Nørregade. Kisten var betrukket med Fryndser, og for Ligvognen var der 4 Heste. Det nærmeste Følge kjørte i 5 Vogne, og 14 Tjenere og 1 Løber assisterede ved Ligbegængelsen. Paa Stenen i Muren

blev der indhugget en Gravskrift, som desværre ikke længere kendes.

Det var et righoldigt og kostbart Indbo, Oberstinden ved sin Død efterlod sig. Hun havde saaledes baade en Krystallysekrone og Lampetspejle paa Væggene, 4 Spejle i forgyldte Rammer, et lille Skrivebord, 2 Spilleborde i Mahogni og 1 i Egetræ, 2 Taffel-Uhre, det ene tilmed i Sølv-Futteral, hun havde 2 Malerier af kongelige Personer, utvivlsomt Gaver fra disse, og 7 andre malede Portraiter af Slægtninge og Paarørende, et stort indlagt Chatol, mange Borde og mange Stole, baade betrukne med Læder, Damask og »udsyet Betræk«. Sølv var der fuldt op af, — vi have allerede nævnt en Del deraf, saasom Themaskinen, der vejede 193 Lod; — af Tin-, Messing- og Kobbertøj var der fuldt op, ligeledes af Porcellain, saaledes f. Ex. 70 dybe og flade Tallerkener, der manglede heller ikke Champagneglas, 6 Vinkarafler, 18 Duge, 106 Servietter, o. s. v., o. s. v. Heller ikke et Klaver og en Harpe og 2 Spinderokke manglede der i Indboet. En Del Møbler og 4 store, fyldte, Kasser havde hun sat ind paa Frederiks Hospital til Opbevaring, da hun solgte sin Gaard. Det meste af Indboet blev sat til Auktion, og ved denne blev Netto Overskuddet 951 Rdlr. Datterens og Datterdatterens Arvelod blev til hver 1076—1—3 Rdlr., Sønnen fik intet, da hans Arvepart medgik i Afdrag paa hans Gæld. Det var iøvrigt en langvarig Bo-behandling, grundet paa Sønnens Forhold og Realisationen af Marmorbruddet i Norge; dette blev som allerede nævnt først solgt ved Auktion i Sommeren 1802 og indbragte 204 Rdlr. Først paa Aarets sidste Dag i 1803 blev Bo-behandlingen endelig afsluttet.⁷⁷⁾

I Ægteskabet havde der som tidligere omtalt været

7 Børn, hvoraf de 2 ældste vare Sønner, de 5 yngste Døttre. Af alle disse Børn var der dog ved Moderens Død kun 2 i Live, nemlig den yngste af Døttrene, *Caroline Christiane*, født $\frac{1}{5}$ 1753, og Sønnen *Ludvig*, født $\frac{25}{10}$ 1745, der efter at have været General Auditør gik til St. Croix, hvor han blev Toldinspektør, samt Auktions Direktør og -Kasserer. Han blev gift paa St. Croix med *Juliane Clarisse Ayres* og døde $\frac{6}{8}$ 1803. Fra ham nedstammer den endnu levende Slægt.

Det af Eigtved førte Bomærke.
(Efter et Segl i Rigsarkivet, forstørret).

TILLÆG

EIGTVEDS BYGGEFORETAGENDER.

(ORDNEDE KRONOLOGISK).

1. *Byggearbejder paa Bregentved.* Efter Overkrigssekretæren, Poul Løvenørns, Død i 1740 tilskrev Kongen Schulin et Brev, hvori han siger: »..... Vi ville gjerne have et accurat Rids af Bregentved, som Sønnen af den salige General vel maa have; naar vi have set det, skal vi sende Ham (o: Schulin) det tilbage. Vi havde nok Lyst til at afkjøbe den unge Løvenørn dette Gods af Naade for hans Fader og for hans trofast ydede Tjeneste, og for at den unge Mand dog kunde komme noget ud af sin Gjæld. Dertil kommer, at det er et artigt Hus, hvor Enkefyrstinden af Ostfriesland, Dronningens Frue Søster, kunde bo. Det vil vel nok fra Dronningen være gjort ham bekjendt, at vi have resolveret at ville tildele denne gode Fyrstinde en Bolig i vort Land, fordi Fyrsten af Ostfriesland ikke altid er altfor opmærksom imod hende, og fordi man heller ikke kan vide, hvem der efter Fyrstens Død bliver Herre i Fyrstendømmet, men dette bliver imellem os. Vi ville give Løvenørn 60.000 Rdlr. derfor, og skulde han forlange at beholde et og andet Møbel fra Bregentved, fordi det stammer fra hans Moder (Fader?), saa ville vi ogsaa indgaa derpaa, naar vi faa Specifikation derover« Det ønskede Rids fik Kongen omgaaende; »men efterdi Husets indvendige Indret-

ning deraf ikke kan ses, bliver det bedst, at Han beordrer Captajn Egtved i vort Navn til at rejse til Bregentved for at optage en accurat Grundtegning af Huset selv, alle dets Etager og Sidebygninger« Eigtved indsendte de ønskede Tegninger, som Kongen udtalte sin fulde Tilfredshed med, omendskønt Hof Bygmesteren i sine Overslag havde glemt 2 vigtige Udgiftsposter, nemlig Kjørseleerne og Udgifterne til Folkene, der forrettede Pligtarbejdet, »thi hvem skal forrette Kjørsele?» Der maatte altsaa udarbejdes nye Overslag. — De af Eigtved udfærdigede Tegninger til en Ombygning af selve Hovedbygningen findes endnu i Bregentveds Arkiv, men de kom aldrig til Udførelse. Men om end Kongen stillede denne Ombygning i Bero til bedre Tider, lod han dog Eigtved udføre mange Arbejder paa Bygningerne, saaledes Reparationer paa Ladegaardens Bygninger og Opførelse af en Hestestald, en Ridefoged-, en Hollænder- og en Gartnerbolig, ligesom han gjenopførte Fæstebonden, Hans Anderssons afbrændte Bondegaard i Landsbyen Wiberup. Paa selve Hovedbygningen udførte han ligeledes baade ind- og udvendige Reparationer, og han fik ogsaa Ordre til at sørge for en Nymontering og Supplering af Slottets Møblement og indvendige Dekorering.⁷⁸⁾ (Se iøvrigt: Danske Herregaarde ved 1920, I D, S. 419, f. f.).

2. *Frederiksdal Slot.* Gjennem en udførlig kunsthistorisk Undersøgelse af den indvendige og udvendige Arkitektur af Greve Johan Sigismund Schulins Slot Frederiksdal ved Furesøen har Dr. Vilh. Lorenzen fastslaaet, at det næppe kan være Tvivl underkastet, at det er Eigtved, der har givet Tegninger til og opført dette Slot i Aarene 1740—44, saaledes som det staar den Dag idag. (Ogsaa paa Schulins Gaard paa Østergade, »Efterslægstens Gaard«, udførte Eigt-

ved Byggearbejder for ham.) (Se iøvrigt Vilh. Lorenzen: Ældre Nordisk Arkitektur, III, Frederiksdal, 1922, Danske Herregaarde ved 1920, I, S. 475, f. f.)

3. *Prinsens Palæ*. Ifølge Kongens Befaling indsendte Eigtved ^{15/8} 1743 en Generalberegning angaaende Nedbrydningen af det gamle Palais og Tegning til det nye, der skulde opføres i Stedet. Disse approberede Kongen men fandt, at det indsendte Overslag var temlig højt, hvorfor han lod sin Revisor, Justitsraad Clausberg, gennemgaa dem for at se, om der ikke kunde »menageres« lidt paa dem. Eigtved tilskrev i den Anledning Kongen, at efter de Tegninger, som han havde udkastet, og som Kongen havde approberet, kunde der ikke menageres, men hvis han ønskede, at der i Tegningerne maatte ske Forandringer her og der, kunde Palaiset nok blive billigede at opføre. Han mente, at dette bedst kunde ske, enten ved at Værelserne i den forreste Fløj ud imod Kanalen faldt bort, og Forbindelsen imellem de 2 Sidefløje blev etableret ved en Gang; derved vilde ogsaa vindes,, at Gaarden blev bredere, og der vilde antagelig efter hans allerunderdanigste Formening alligevel blive Værelser nok i de andre Fløje, eller — hvorved en endnu større Besparelse kunde opnaas —, hvis ovennævnte Gang helt kunde udelades, saa kunde Gaarden lukkes ved en Portal og den øvrige Mur blive forsynet med Piller »som et gjennemsigtigt Væsen«, og Herskaberne kunde da kjøre ind gennem Porten i Wigandtsgade (Ny Vester-gade) uden at blive vaade. Iøvrigt foreslog han »i dybeste Underdanighed«, da han ikke vidste, hvortil Kongen vilde bruge Palaiset, naar det blev bygget, at lade det nuværende blive staaende og i Stedet for opføre et nyt »paa en anden Maade og paa Amalienborg Plads, som dog er

den bedste i Kjøbenhavn«. Det er interessant her at se, at Eigtved allerede paa et saa tidligt Tidspunkt har haft Tanken henvendt paa at anvende denne Plads til en mere monumental Bebyggelse end den daværende. — Da nu Prinsens Palais er bleven opført med Bibeholdelse af Værelserne i den forreste Fløj ud imod Kanalen, maa Kongen altsaa ikke have bifaldet nogen af de anførte Forslag for at spare, men ladet det forblive ved de alt approberede Tegninger. Og det var »Eigtveds Dessein, der i alle Maader skal forblives ved«, da Hof Tømmermester Junge fik Opførelsen overdraget i Entreprise. I December 1744 afleverede Junge Palaiset færdig til Besigtigelse. — Ved Nedbrydningen af det gamle Palais vare Tapeter, Spejle, Kaminer, etc. med Forsigtighed nedtagne, og de bleve nu atter opsatte i det nye Palais. I Marts 1745 indleverede Eigtved Tegninger og Rids til Anlægget af Haven bag Palaiset samt Overslag til Reparation af Palaisets gamle Fløj ud imod Wigandtsgade.

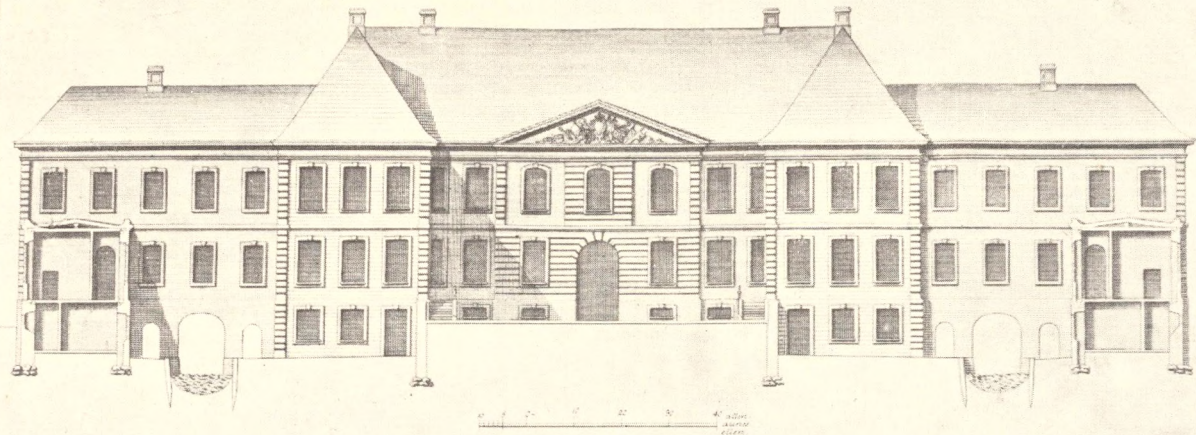
Efter Hans Majestæts Befaling skulde der derefter indrettes et Kjøkken for den kronprinselige Hofstat ved Siden af Palaiset, nemlig i det af Slotsforvalter Røsch beboede Hus, der stødte op til Palaiset paa Siden imod Stormgade. Denne Bygning var ifølge en endnu bevaret gammel Tegning bygget i 1680 og bestod af Grundmur i Kjælder og Stueetage, hvorimod Resten var af Bindingsværk. Eigtveds Tegninger og Forslag gik imidlertid ud paa Bygningen af et helt nyt Hus i Stedet, da der ikke ved en blot Omforandring af det gamle kunde komme en tilfredsstillende Løsning. Men da Kongen foretrak den billigere Ombygning, blev en saadan udført under Ledelse — ikke af Eigtved men af Bygningsinspektør Soherr, og det er derfor ikke Stedet her at komme nærmere ind paa Eigtveds udførlige

og iøvrigt interessante Planer, saa lidt som paa denne Bygnings senere Historie.⁷⁹⁾ (Se iøvrigt nærmere om Palaisets Historie: F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie.)

4. *Friedrichsruhe Slot*. Det gamle, i Nærheden af Itzehoe, Kreds Steinburg, beliggende Slot Drage, der var bygget i 1570'erne, tilhørte Greverne Rantzau-Breitenburg, men kom ved Grevskabet Rantzaus Inddragelse i 1734 under den danske Krone. Chr. VI lod det derefter nedbryde, hvorpaa han med Eigtved som Arkitekt opførte et nyt, moderne Slot, hvortil Stenene blev tagne fra det i 1735 nedrevne Tønningen Slot. Opførelsen maa antagelig være paa-begyndt i 1744, da Eigtved i dette og det følgende Aars Sommermaaneder paa Kongens Befaling foretog flere Rejser dertil. Som Tilsynsførende havde han ansat Joseph Heinemann, der tidligere havde været ved Porcellainsfabrikken, og da denne i 1748 blev opsagt af Hof Bygmesteren »paa Grund af, at Arbejdet var færdigt«, er altsaa Slotets Opførelse i hvert Fald i dette Aar fuldendt. Det var et ret storslaaet Anlæg, der bestod af en 3-fløjet Bygning i 3 Stokværk, omsluttende en »cour d'honneur«, og udenfor denne dannede atter 2 Sidefløje en »cour bas«. Slottet blev overladt Dronningens Broder, Markgreve Friedrich Ernst af Brandenburg-Culmbach til Beboelse og blev derefter døbt om til »Friedrichsruhe«. Efter Markgrevens Død i 1779 har Slottet vist staaet ubeboet, det forfaldt i hvert Fald, idet der foreligger Tegninger og Overslag, underskrevet af J. Chr. Lønborg, til dets Istandsættelse; disse kom dog ikke til Udførelse, og Slottet blev nedrevet i 1787—88. En Del af Inventariet fra Slotskuppet blev ført til den nærliggende Hohenaspe Kirke og anvendt dér.⁸⁰⁾

5. *Sophienberg Slot*. I 1744 byggede Eigtved Sophienberg Slot ved Rungsted efter Dronnings Sophie Magdalenes

Façade af Friedrichsruhe tilføren Drage Slot. Façade du Château de Friedrichsruhe aufrées Drage. Façade des Friedrichsruhe vormals Drage Schloßes

Friedrichsruhe Slot, Facaden.

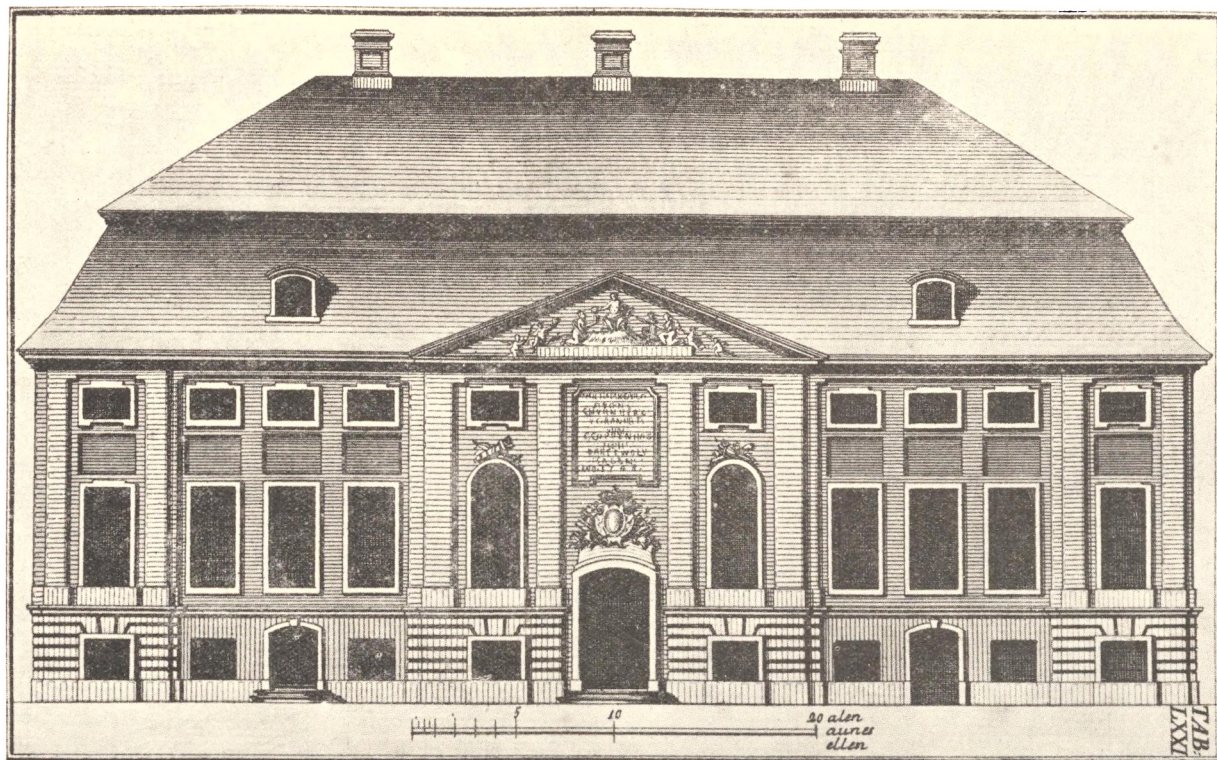
(Efter Danske Vitruvius).

Ønske. Af det oprindelige Slot paa 2 Stokværk med en Kuppel over Midten staar nu kun den underste Etage. Det er derimod sandsynligt, at den endnu staaende Haveport og mulig ogsaa Haveanlægget skyldes Eigtved.

6. *Kadet Akademiet*. I 1745 indsendte Eigtved paa Foranledning af Rentekammeret et Forslag vedrørende Kadet Akademiet (den nuværende Landsrets Bygning paa Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade). En af dennes Bygninger skulde istandsættes, og Eigtved indstillede nu, at der skulde opføres en helt ny Bygning i Stedet for, — den skulde koste 4.096 Rdlr. —, hvor baade Land- og Søkadetterne kunde installeres, foruden at der kunde indrettes en Bolig for Inspektøren, som hidtil havde maattet bo til Leje i Byen, thi »den gamle var nu saa forfalden, saa den ikke kunde holde længere«. Kongen approberede hans Forslag og de forelagte Tegninger, hvorefter Bygningen blev opført — af Bindingsværk, 71 Alen lang, 13 Alen bred, 2 Etager høj, med 2 Kviste og bestaaende af 36 Afbindinger. Bygningen er senere forsvundet, uvist hvornaar.⁸¹⁾

7. *Det ny kongelige Theater*. I 1748 opførte Eigtved efter Kongens Befaling »Det ny kongelige Theater«, omtrent paa det nuværendes Plads — i 3 Etager med Plads til 782 Personer. Efter en Ombygning i 1773—74 blev det nedrevet i 1874 og et nyt og mere tidssvarende opført. Dekoratio-nerne til det gamle Theater, »Maskinerne«, som de kaldtes, bleve under Eigtveds Ledelse malede af Maleren Fabris.⁸²⁾ (Se iøvrigt nærmere om denne Bygning: Carl Bruun: Kjøbenhavn, B. III, S. 236, f. f.)

8. *Pakhuset paa Christianshavn*. I 1748—1751 opførte Eigtved af Sten fra Saltholmen det store Pakhus, der staar endnu den Dag idag, paa det ostindiske Compagnis Plads paa Christianshavn (se Bruun: Kjøbenhavn, III, S. 40).

Det ny Comediehus, Facaden.

(Efter „Hafnia hodierna“).

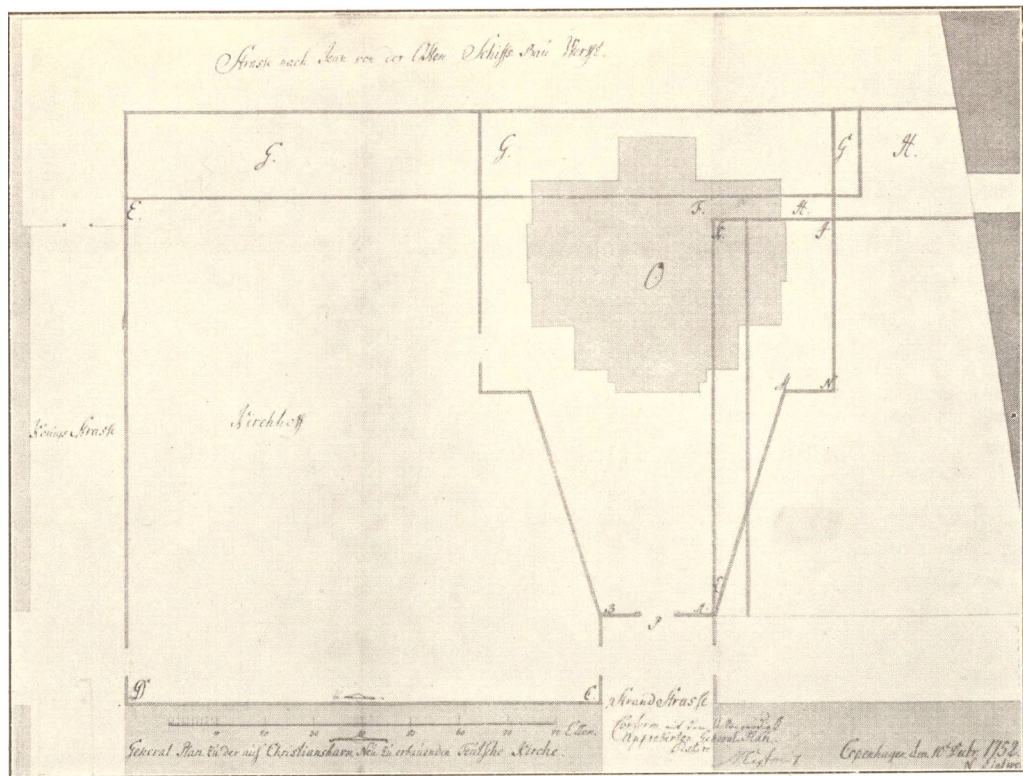
9. *Frederikskirken*. Tanken om at opføre en Kirke, hvor den nuværende Frederikskirke ligger, var rimeligvis af gammel Dato; thi allerede i 1738 maatte Eigtved paa Chr. VI's mundtlige Befaling forfærdige 2 Modeller til »*eine runde Kirche*«; den mindre forestillede Kirken i sin Helhed; den større forestillede Kuplen, i hvilken Kirken endte, og »den var saa omhyggelig udført, saa man kunde skimte selve Bygningskonstruktionen deri«. Ideen til en saadan Befaling maa rimeligvis være bibragt Kongen af hans Hof Bygmester selv, og i saa Fald viser den, at Tanken om en Kuppelkirke er af gammel Dato hos Eigtved, og at det er denne Tanke, han nu nærmere udformede i de Tegninger, han i 1749 udarbejdede til Frederikskirken, og som bleve approberede af Kongen.

Hans Plan gik som bekjendt i Hovedtrækkene ud paa en Rotundekirke med høj Kuppel, samt 2 Sidetaarne i Rotundens Tværaxe, forbundne med selve Rotunden ved lavere Løngange. Materialet skulde bestaa af Mursten og Sandsten, og Kuplen skulde tækkes med Kobber. Opførelsen af Kirken iberegnet Ornamenterne vilde ifølge hans Overslag koste 259.407 Rdlr. — (³⁰/₁₀ 1749 nedlagdes Grundstenen ved en stor Højtidelighed, hvor alene Haandværksmestrene og Svendene drak Vin for 153 Rdlr. — henved 2000 Kr. i vore Penge). Ved Resolution af 4. April det følgende Aar bestemte Kongen, at der til Kirkens Bygning aarlig skulde anvendes 40.000 Rdlr., indtil den blev færdig. — I de første 6 Aar blev der dog paa Grund af Pengemangel aarlig kun anvendt 16.000 Rdlr. af den bevilligede Sum. — 14 Dage senere afholdtes Licitation over Fundamenteringsarbejderne, og inden Aaret var omme, var der fra Udlandet alt hidbragt Materialer, saasom 828 Stkr. Pommerske Bjælker og 51 Stkr. Sparrer foruden

Mursten. Men efterhaanden begyndte der at gjøre sig en vis Stemning gjældende imod Eigtveds Plan, bl. a. fordi man fandt, at Indgangen til Kirken ikke var imponerende nok, den var for lille og for lav til et Guds Hus, og Kongen ønskede desuden nu, at Kirken i Stedet for at beklædes med Sandsten, skulde beklædes helt med norsk Marmor. Men dette maatte ogsaa forøge Bekostningen, — efter Hof Stenhugger Fortlings Overslag til henved det dobbelte, nemlig til 465.814 Rdlr. Allerede i 1751 bleve Eigtveds Tegninger sendte til Paris til Bedømmelse dér af en sagkyndig, og Franskmanden Varin udkastede selv en Tegning, som dog efter Bestemmelsen her hjemmefra skulde holdes efter den en Gang lagte og ved Forarbejderne nødvendiggjorte Grundplan. Eigtved trak sig ikke fornærmet tilbage, men udtalte loyalt sin Tilslutning til Varins Ideer, som han »vilde benytte til Kirkens Forskønnelse«, og det blev da besluttet, at han, saasnart hans Arbejder paa de kongelige Bygninger tillod det, selv skulde tage til Paris og nøjere dér studere den nye mere klassiske Retning i Arkitekturen for derefter at faa det smukkeste og mest tidssvarende Udkast forfærdiget, og det kunde forhaabentlig ske i den kommende Sommer. Men Rejsen kom aldrig til Udførelse, hans Tid tillod det ikke; derimod udarbejdede han flere nye Tegninger til Kirken, i hvilke han lempede sig efter den udtalte Kritik og den nye Mode, idet han dog stadig fastholdt Hovedmotivet, Rotunden med de 2 Sidetaarne. Den sidste af hans Tegninger opnaaede da ogsaa, $\frac{6}{5}$ 1754, Kongens Approbation, men en Maaned efter bortrev Døden ham. Efter hans Død arbejdede som bekjendt først Thura og Anthon, senere, fra 1756, den indkaldte Franskmand, du Jardin, videre paa Opførelsen — med Bibeholdelse af selve Eigtveds Rotunde —, men det gik kun smaat fremad, og i 1770 stand-

sedes Arbejdet helt — lige indtil 1874.⁸³) (Se iøvrigt om Frederikskirken: Bruun: Kjøbenhavn, B. III, S. 130, f. f., Meldahl: Frederikskirken i Kjøbenhavn 1896, Weillbach: Nyt dansk Kunstnerlexikon, S. 228, f. f., Fra Arkiv og Museum, I. B., S. 4, f. f.).

10. *Christianskirken paa Christianshavn*. I 1749 udvalgte den tyske Menighed paa Christianshavn, efter at have opnaaet Kongens Tilladelse til at faa sin egen Kirke, et Forstanderskab til at forestaa Opsynet hermed, med Eigtved som 1ste Forstander. For at skaffe Penge til Kirkens Bygning indvilligede Kongen i, at der maatte oprettes et Lotteri, og at der maatte finde en Kollekt Sted i Ind- og Udland. Da der nu herved var indkommet nogle og tyve tusinde Rdlr., forespurgte Forstanderskabet, om der skulde indsendes Tegninger til Kirken, saaledes som den vilde kunne opføres for de indkomne Penge, eller om det maatte forundes det at iværksætte et nyt Lotteri. Paa Kongens Forlangende indsendte da Eigtved 2 Tegninger, én under Hensyn til det allerede indkomne, og én saaledes som han forment, Kirken vilde kunne komme til at se ud, hvis der kom flere Penge ind ved et nyt Lotteri. Efter at have set Tegningerne gav Kongen Tilladelse til Oprettelsen af et nyt Lotteri, og da der ogsaa kom et godt Resultat ud af dette, indsendte Eigtved paany, i 1753, 2 forskjellige Desseins, et dateret i December 1752 og et i April 1753. I den Skrivelse, hvormed han ledsagede Tegningerne, udtalte han, at det første Desein jo var langt det anseligste, men at Kirken alligevel ikke vilde kunne bygges efter dette for det indsamlede Beløb. Samtidig henstillede han, om ikke Kongen vilde udvide den af ham skænkede Grund (den Plads, »hvor Saltværket tilforn havde været«) med nogle tilstødende Arealer, for at Kirken kunde komme til at ligge mere

Generalplan over Christianskirkens Beliggenhed.
Eigtveds approberede Tegning, 1752.

frit. Kongen resolverede da, at den første Tegning, »som var den kostbareste og zirligste af hans Desseins«, skulde lægges til Grund, og at Spiret og andre Ornamenten til Kirken af Mangel paa de fornødne Penge, skulde stilles i Bero. Angaaende den ønskede Forøgelse af Grunden skulde Eigtved korrespondere med rette Vedkommende og derefter give Indberetning. Aaret efter fik Grunden den ønskede Forøgelse ved Kjøbet af det vestindiske Compagnies Plads. Imidlertid døde Eigtved, inden Opførelsen af Kirken kunde tage sig Begyndelse, og det blev derefter Hof Bygmester Anthon, der ledede Opførelsen efter Eigtvedsaf Kongen approberede Tegninger.⁸⁴⁾ (Se iøvrigt om Kirken: Carl Bruun: Kjøbenhavn, B. III, S. 138 f. f.)

11. *Bygninger paa Island.* I 1749 opførtes efter Eigtveds Tegninger en ny Kirke paa Westmannø ved Island i Stedet for den gamle, der var forfalden, og i 1752 en Bygning paa 1 Etage paa Øen Vidø uden for Reykjavik til Landfogden, der havde faaet Kongens Tilladelse til at maatte indrette det gamle Vidø Kloster til Embedsbolig og bygge et nyt Hus til Bolig for sig. Huset blev opført af Sandsten, der fandtes paa Island og — ligesom Kirken — ved Murmestersvende, der bleve sendte op fra Danmark. Kirken staar endnu i det ydre uforandret, paa Landfogdens Bolig er der senere bleven paasat Kviste, og Indgangsdøren er flyttet hen i Husets vestlige Ende.⁸⁵⁾

12. *Den ny kongelige Møntbygning.* Ifølge kgl. Res. af 14/1 1749 opførte Eigtved i dette og det følgende Aar i Nyhavn for Enden af Charlottenborg Slots Have den Bygning til Brug for den kgl. Mønt, som stod, indtil den i 1873 maatte vige Pladsen for den nuværende, mere tidssvarende, som er opført paa en Del af den gamle Bygnings Grund.⁸⁶⁾

13. *Amalienborg.* Forud for det Gavebrev, hvormed

Kong Fr. V den $\frac{6}{12}$ 1749 skødede til Kjøbenhavns Magistrat det gamle Amalienborgs Have og Mønstrepladsen — fra Toldbodgade til Sct. Anna Plads og Bredgade — til Bebyggelse for Stadens Borgere, og med det Forbehold, at Magistraten ikke til nogen maatte »udstede Skøde paa de 4 Pladser, hvor de 4 Palæer skulle staa, som skal formere det mellemste store Torv ... førend Voris Borgmester og Raad erholder Voris a parte allernaadigste Ordre om, til hvem de Skøde skal udstede«, var der gaaet mange og omfattende Forberedelsesarbejder af Kongen, Overhofmarskallen og Eigtved. Den 12. September i det nævnte Aar udgik der et kgl. Reskript til Overpræsident og Magistrat angaaende, hvorledes denne Myndighed havde at forholde sig ved Bebyggelsen, »den paa hele Pladsen forfattede og approberede Tegning skal i alle Maader følges«. Den 10. Oktober tilstillede paany Kancelliet Magistraten et Reskript bilagt med en af Eigtved paa kongelig Befaling optaget og approberet Generalplan over hele Pladsen, om hvilken det i Reskriptet hedder, at »Vi allernaadigst ville, saa vidt muligt være kunde, af de byggende maatte følges«. Videre hedder det »... Enhver maa tage saa stor eller lille Plads, som han har Lyst til; mens betræffende de opførende Bygninger, saa tilstille Vi Eder ligeledes herved en over Qvarterernes Facade til Gaden forfattet Tegning, hvorhos Vi dog, paa det at de Vedkommende ey formeget skulle indskrænkes ville allernaadigst have tilladt, at ethvert Hus faar sit a parte Tag og maa bygges 2 eller 3 Etager høyt, som enhver af de byggende finder for got; saa maa og Portene anbringes udi Midten eller ved Siden, som Liebhavere selv ville, alleene at Vinduerne have liige Linie og Flugt, samt at der til Gaden følgende Voris Rescript af 12te Septembris sidstleeden bygges af Grundmuur, da Vi udi øvrigt ville allernaadigst

have befalet, at til enhver af disse nye Bygninger vorder Os forevist Tegning førend dermed vorder begyndt«. En Uge senere blev der paany tilskrevet Magistraten, at Stads Konduktør Balle skal forfærdige et Maalebrev over Haven og Mønstrepladsen efter Eigtveds Anvisende og bilægge den Kongens Donationsbrev til Magistraten.

De første, som byggede paa Amalienborgs Plads, vare Murermester Niels Engersløv og Tømrmester Peter Rasmussen. Den 28' April 1750 indsendte Eigtved Facadetegningerne til disses Huse til Overhofmarskallen, som s. D. erholdt Kongens Approbation paa dem. Kongen resolverede ved denne Lejlighed, »at de samtlige paa Amalienborg byggende Liebhaveere skulle melde sig hos Oberst og Hof Bygmester Eigtved om Tegninger til deres opførende Bygninger, som dennem uden Betaling skal meddeles, paa det, at en liige Vinduesflugt og Høyde overalt kan erholdes, saaledes som samme paa ovenmeldte Tegning for de 2 førstbyggende allernaadigst er blevne approberet og fastslaaet«. Eigtved udformer nærmere det Maal, der ved Bebyggelsen er tilstræbt, i en Skrivelse af 15' Mai 1751 til Overhofmarskallen saaledes, at han har »til enhver Lysthavende, som hos mig har anmeldt at ville bygge paa Amalienborg Plads, ladet forfatte og dennem levere Tegninger, og formentlig ført alle Facadetegningerne til Gaderne af een Høyde, at naar den hele Linie bliver tilbygget, den hele Gades Siidebygningers Gesimser, og Vinduer akkurat tilsammen støder og fører een Egalité.« — Men allerede faa Maaneder senere klagede Eigtved over, at adskillige Haandværkere ikke »stricte« fulgte Tegningerne til Facaderne paa Huserne »som skal overholdes for Egalitetens Skyld«, hvorfor Kancelliet tilskrev Magistraten om at tilkjendegive Mur- og Tømmerlaugene, at ingen Mester maatte understaa sig

i at afvige fra Tegningerne, men skulde følge Stads Bygmesteren, Banner-Mathiesens Ordre i Overensstemmelse med Eigtveds approberede Tegninger.

Men foruden, at alle Tegningerne skulde passere igennem Eigtved og først godkendes af ham, synes det ogsaa, som om enhver, der ønskede at bygge, førstmaatte have hans Sanktion m. H. t. det Grundstykkets Beliggenhed, paa hvilket han vilde bygge. I 1753 tilskriver nemlig Magistraten Eigtved, at »den har bragt i Erfaring, at nogle af de Pladser paa Amalienborg, som Kongen har skødet og givet Concessionsbrev paa til Staden, og af hvilke Magistraten for at faa refunderet sine Udgifter, skulde nyde 1 Rdlr. af hver Alen til Gaden, nu ere blevne opmaalte og indhegnede, og at der til deres Bebyggelse uden at samme er begært af os, derpaa taget Skøde, uden at noget er betalt til Staden; derfor anmode vi Hr. Obersten, *som skal have udvist Pladserne*, at han vil føje det derhen, at Staden kan faa, hvad den tilkommer, og derpaa hos os blive rekvireret Skøde af vedkommende ...«.

M. H. t. selve det nuværende Amalienborg Plads skulde denne jo være Centret for Kvarteret, ikke alene i Beliggenhed, men ogsaa i Henseende til Skønhed og Kunst, og det gjaldt da om at frembringe den mest ideelle Regulering og den smukkeste Bebyggelse af denne, Stadens skønneste Plads. Man skulde vel nu gaa ud fra, at Eigtved var den, hvem denne Opgaves Løsning vilde blive overdraget. Men ikke desto mindre har der hersket nogen Usikkerhed om, hvorvidt Ideen til Pladsens nuværende Udseende oprindeligt er udgaaet fra ham, eller som nyere Tidens Forskere antage, fra Kongens Hofmaler, Professor Marcus Tuscher, der igjennem længere Tid havde beskæftiget sig med Planer for Udsmykningen af denne Plads, — han havde bl. a.

udkastet en Tegning til et storslaaet Monument over Fr. V i Form af en Klippe med Figurer og Springvand. Der foreligger her 2 Spørgsmaal, dels om Pladsens Regulering, dels om Palaisernes Udseende. Med Hensyn til Reguleringen af selve Pladsen har Tuschers Biograf, Martin Due, hævdet, at den er foretaget af Tuscher, idet han til Støtte herfor har fremdraget et Stik af en Plan, der viser Pladsens 8-sidede Inddeling, som vi kjender den den Dag idag, der bærer Paaskriften »inventé et dessiné en 1749 pr. Marc. Tuscher«, og Mario Krohn slutter sig i sit Værk om »Frankrigs og Danmarks kunstneriske Forbindelse i det attende Aarhundrede« til den herpaa byggede Opfattelse. Men hvor meget det er af denne Plan, som er en Førstehaands Opfindelse af Tuscher, er et stort Spørgsmaal. I intet af Aktstykkerne vedrørende Amalienborg Kvarterets Bebyggelse findes blot en eneste Gang Tuschers Navn nævnet, hvorimod det af de kongelige Reskripter og andre Dokumenter Gang paa Gang fremgaar, at det er Eigtved, der — i Forbindelse med Kongen og Overhofmarskallen — er Drivkraften og Bæreren af alle Forarbejderne. Den 25' September 1749 approberede Kongen en som ovenfor omtalt af Eigtved ifølge hans Ordre udarbejdet Generalplan til Kvarterets Bebyggelse, og den 10de Oktober blev denne Plan — ligeledes som ovenfor nævnt — tilligemed Eigtveds Plan over Facaderne af Husene til Gadelinien fra Cancelliet tilstillet Overpræsidenten og Magistraten. Der kan nu herefter ingen Tvivl være om, at Eigtved i den af ham udfærdigede og approberede Generalplan over Kvarteret har lagt de 4 Hovedgader, der munde ud paa selve Pladsen og skære den. Men da maa det Spillerum, der er levnet Tuscher til selvstændige Ideer ved Pladsens Indretning have været ret begrænset, og hans Ideer maa i al Fald have været under-

kastet Eigtveds Sanktion. Med denne Begrænsning er det imidlertid vel tænkeligt, at Tuscher har haft en Ide, som har været gjort til Genstand for et Samarbejde imellem de 2 Kunstnere, — Tuscher stod som Professor ved Akademiet naturligvis i nøje Forbindelse med Eigtved. — Den nævnte Generalplan er desværre forsvundet. Der blev af Kancelliet givet Ordre til Magistraten om at udfærdige en Kopi af den til Brug i Kancelliet, for at ikke Originalen skulde lide for meget ved ustandseligt at vandre frem og tilbage, og der blev da udfærdiget hele 3 Kopier, én til Kancelliet, en til Stadsbygmesteren, og én til Stadskonduktøren. Men hejler ingen af Kopierne findes mere. Endnu i 1757 var Originalen og de 2 Kopier i Behold i Magistratens Arkiver, — nu ere de alle sporløst forsvundne.

M. H. til det andet Punkt, Opførelsen af Palaiserne, da er det sikkert, at Kongen har rettet en Henvendelse til Tuscher om at udfærdige en Model til disses Udseende og give et Overslag over Bekostningen. Tuschers Svar paa denne Henvendelse er bevaret endnu og fremtræder som et »Überschlag zufolge des allergnädigsten Befehls Seiner königlichen Majestät eines der vier Gebäude betreffend, welche den Hauptplatz der neuen Amalienburger Platzes einschliessen könnten«. Da dets Indhold er af Betydning til Belysning af det foreliggende Spørgsmaal, skal det væsentligste Indhold heraf fremsættes i Oversættelse. Tuscher skriver, at H. Maj. af den hosfølgende Model, som han har forfærdiget, saavel som af den hosfølgende Maalestok vil se, »at Hovedbygningen efter det foreskrevne Maal er 72 Alen lang og 24 Alen bred uden at medregne Fremspringene. Det midterste Fremspring imod Pladsen, som Underbygning til de 4 Søjler, er $2\frac{1}{2}$ Alen tyk, og ved Porten, paa Grund af den derover værende Balcon, $\frac{3}{4}$ Alen tykkere, alt-

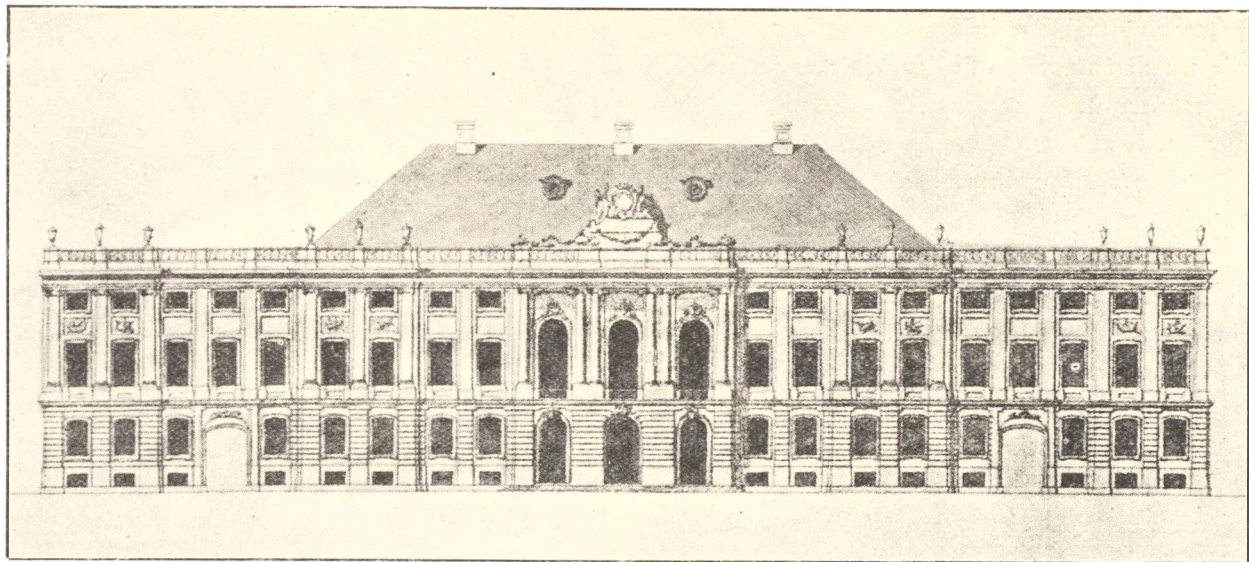
saa paa dette Sted $3\frac{1}{4}$ Alen tyk. De 2 Fremspring ved Hjørnerne kommer kun til at springe $1\frac{1}{4}$ Alen frem foran den imellem disse og det midterste Fremspring værende Mur. Men til Gaarden eller Haven er derimod Fremspringet fra Muren $4\frac{3}{4}$ Alen. Dette finder jeg er nødvendigt at gjøre, da der ikke er Fløje, for at Gaarden langs Huset lettere kan overses; herved faar ogsaa samtidig Salen en bedre Indretning. Men hvis man i Stedet for dette Fremspring vilde anbringe en Porticus, kunde dette ikke misbilliges, da man ved indtrædende Regnvejr kunde stige til Vogns ganske tør fra den underste Sal. Paa den Altan, som skal anbringes derover, kunde man træde ud fra den øverste Sal. Thi at anbringe en saadan Porticus ud til en offentlig Plads vilde aldrig blive billiget af en rigtig kunstforstandig. Hver af de to Pavilloner eller Teltbygninger bliver 17 Alen dyb, 16 Alen bred ... De 4 Søjler af ionisk Orden staar $1\frac{1}{2}$ Modulus frem foran Muren, er uden Sokkelen med Kapitæl og Basis $11\frac{1}{4}$ Alen høje og har $1\frac{1}{4}$ Alen i Diameter paa det tykkeste Sted af Skaftet ..., Pavillonerne kan af Hovedbygningens Ejer enten forenes med denne eller ogsaa overlades til andre skikkelige Folk ... Men i det Tilfælde, at Pavillonerne skulde helt udelades, og derimod Hovedbygningen fortsættes helt ud til Gaden, vilde det ikke give Pladsen, som i Forvejen ikke er alt for stor, noget godt Udseende. En vel anbragt Afvexling i en Bygning er altid det behageligste for Øjet ...» Endvidere vil Tuscher anbringe en Balkon paa hver af Pavillonerne, 6 Trappetrin foran Hovedindgangen, foruden Vinduerne 4 Vinduesdøre fra den øverste Sal til Balkonen, og i de 2 Pavilloner 2 Vinduesdøre af samme Størrelse som i Hovedbygningen, Kupper paa Pavillonerne, der ligesom Tagene paa Løngangen skulde tækkes med Bly, o. s. v. Omkostningerne ved Opfø-

relsen beregner han til 47.481 Rdlr., 3 M. 8 sk. — Efter dette skulde det jo synes utvivlsomt, at Ideen til Palaisernes Udseende fra først af maa tilskrives Tuscher, medens Eigtved kun har foretaget en Del Ændringer heri ved deres endelige Opførelse. At det forholder sig saaledes, har ogsaa Due udtalt en Formening om, idet han har fortalt, at der skal findes et Stik af Tuscher, forestillende Facaden af et af Palaiserne, et Stik, som dog trods senere Efterforskninger ikke har kunnet findes. Mario Krohn, der — i Modsætning til Due — har kjendt ovenciterede Overslag af Tuscher, hævder ogsaa som sin Anskuelse, at Eigtveds Udførelse af Palaiserne er sket paa Grundlag af Tuschers »Overslag«, idet han navnlig har fulgt dennes Betragtningssmaa- de, at lade Palaiserne bestaa af en Hovedbygning og 2 Pavilloner, forbundne med denne ved Mellembygninger, og Mario Krohn føjer til: »Eigtved havde dog selv forinden Palaisernes Opførelse gjort 2 forskjellige Planer, — i Overensstemmelse med de Eventualiteter, Tuscher nævner, var Pavillonerne angivne paa den ene, medens paa den anden Hovedbygningen var ført lige ud til Gadehjørnerne«. Af disse 2 Projekter er nu den sidste en Tegning, der findes i Bregentveds Arkiv, den første en Tegning, der findes i Kobberstiksamlingen. Men naar Mario Krohn ud fra Tuschers »Overslag« uden videre har villet slutte, at det er hans Plan, der har dannet Grundlaget for Palaisernes Udseende og for Eigtveds 2 Tegninger, er denne Slutning dog muligvis lidt forhastet. Han synes nemlig ikke at have været tilstrækkelig opmærksom paa, at den Bemærkning i Tuschers Overslag »Men i det Tilfælde, at Pavillonerne skulle helt udelades og derimod Hovedbygningen fortsættes helt ud til Gaden, vilde det ikke give Pladsen, som i Forvejen ikke er alt for stor, noget godt Udseende. En vel anbragt Af-

vexling i en Bygning er altid det behageligste for Øjet«, giver en Hentydning til, at der allerede forud for hans Overslag maa have foreligget en saadan Plan, nemlig én, ifølge hvilken Pavillonerne ere udeladte, og Hovedbygningen ført helt ud til Gaden. Thi hvis dette ikke var Tilfældet, vilde den anførte Bemærkning jo synes temmelig umotiveret og overflødig. At der allerede har foreligget en Plan, bestyrkes ogsaa ved en anden Bemærkning, i Begyndelsen af Tuschers Overslag, nemlig at Hovedbygningen »efter det foreskrevne Maal« er 72 Alen lang og 24 Alen bred. Tør man derfor nu gaa ud fra, at en anden Plan alt har foreligget, ledes Tanken uvilkaarligt hen paa, om ikke det skulde være den Plan, der nu findes paa Bregentved, i hvilken Eigtved har forlænget Hovedbygningen helt ud til Gaden, som Tuscher maa hentyde til. At en Plan til Palaisernes Udseende skulde have været udkastet af en anden end Eigtved, er derimod ganske utænkeligt. — Men ikke mindre usandsynligt maa det forekomme, at Eigtved, som Mario Krohn mener, bagefter skulde have udfærdiget »2 forskjellige Planer i Overensstemmelse med de Eventualiteter, Tuscher nævner«, altsaa til behageligt Valg for Bygherren. Det vilde daarligt harmonere med den Sikkerhed, hvormed han altid ganske nøjagtigt vidste, hvad han vilde, saavel som med den Sikkerhed, hvormed han i Forvejen kunde bedømme den kunstneriske Virkning af det, han vilde skabe. Han kunde loyalt lade sig overbevise til noget bedre, og han kunde ændre sine »Desseins«, naar det forlangtes, men han havde ikke for Vane at fremlægge forskjellige Planer til frit Valg, dertil var han for selvstændig og sikker en Natur. Eigtved har ganske sikkert hurtigt indset det heldige ved Forandringen med Pavillonerne, og han har vist ikke efter den Tid bekymret sig om

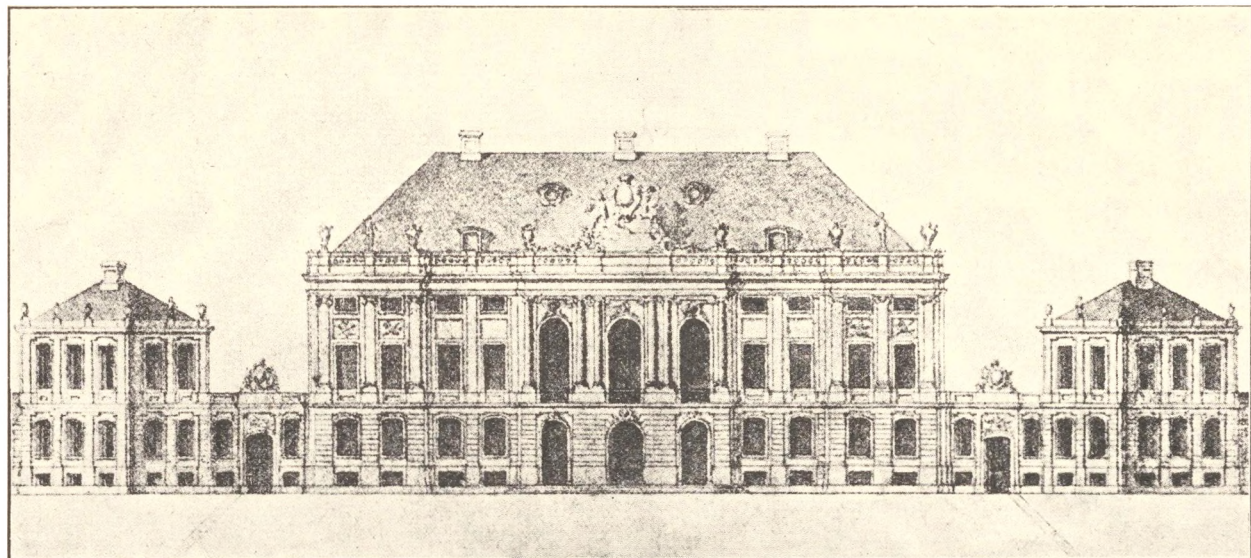
at udfærdige en ny, minutiøst udført Tegning (den i Bregentveds Arkiv), som dog ikke vilde komme til at spille nogen Rolle. Men overhovedet har det hele Sandsynligheden imod sig, at Kongen fra Begyndelsen først skulde have henvendt sig til Tuscher med Forbigaaelse af Eigtved. Selv om Tuscher havde haft Projekter for m. H. t. Pladsen, havde ogsaa Eigtved, som vi have set ovfr. (S. 114) saa tidligt som i 1743 beskjæftiget sine Tanker med det samme. Og hele det øvrige Amalienborgs Bebyggelse var udelukkende planlagt og udført af ham. Og Tuscher havde aldrig udført Byggearbejder for Kongen, derimod stod Eigtved paa det daværende Tidspunkt saa fast som nogensinde baade i Kongens og hans første Raadgiver, Overhofmarskallens Gunst. Det var ikke 2 Maaneder siden, han havde modtaget Udnævnelse til Oberst og ikke mere end godt et Aar siden, han var bleven Direktør for Kunstakademiet, og han var just paa den Tid fuldt optaget af Arbejder for Kongen, hvor hans Planer og Forslag saa godt som altid bleve approberede.

Skønt en Undersøgelse i Arkivet paa Bregentved ikke har bragt nogen Klarhed tilveje herom, tør man dog vist slutte, at Forholdet har været følgende: Tuscher har ved den nærmere Udformning af Pladsen fremsat en Ide, som Eigtved har accepteret, og som har bragt et Samarbejde istand imellem dem. Efter at Planen for Reguleringen er bleven endelig fastlagt, har Eigtved udarbejdet den Plan til selve Palaisernes Udseende, der nu findes i Bregentveds Arkiv, hvor Hovedbygningen er fortsat helt ud til Gaden. Men denne Plan har ikke vundet Tuschers, maaske heller ikke Kongens og Overhofmarskallens Bifald, og Tuscher har da erhvervet Kongens Samtykke til, at han selv udfærdigede et Dessein, og Resultatet af dette er hans oven-

Eigtveds første Tegning til et af Amalienborg Palaiserne.

Bregentveds Arkiv.

Eigtveds omarbejdede Tegning til et af Amalienborg Palaiserne.
Kobberstiksamlingen.

for citerede »Überschlag«. Eigtved har indset Forbedringen i dette, som Pavillonerne frembragte, og har i Overensstemmelse hermed ændret sin oprindelige Plan saaledes, at han fra Bygningens Hovedetage og opefter har borttaget det Stykke, der indeholder Vinduesfagene No. 3, 4 og 5 fra Gaden, hvorved Palaisernes 2 sidste Vinduesfag fra Gaden kunde omdannes til de af Tuschers foreslaaede selvstændige Pavilloner. Det er denne Tegning, der nu findes i Kobberstiksamlingen. (Det er dog ikke den endelige Plan, hvilket kan ses ved en Udmaaling af Hovedbygningens Dimensioner. Medens denne nemlig ud imod Pladsen er bleven *opført* i en Længde af $74 \frac{1}{2}$ Alen og en Dybde af $30 \frac{3}{4}$ Alen, har Eigtved, da han forfærdigede den nævnte Tegning, endnu holdt sig til »det foreskrevne Maal«, nemlig 72 Alen i Længden. Dybden har han derimod allerede paa Tegningen forøget fra 24 til $29 \frac{1}{2}$ Alen.) Men iøvrigt har han haft en klar Forstaaelse af Svaghederne ved Tuschers Forslag og har derfor i sin ændrede Plan i næsten et og alt fastholdt Enkelthederne i Udseendet fra sin oprindelige Tegning (i Bregentveds Arkiv), og i sin Arkitektur, saa vidt det kan ses, intet antaget af Tuschers Forslag —, og saaledes staa Palaiserne den Dag idag, (med Undtagelse af den senere foretagne Forhøjelse af Løngangene).

Vi ville nævne nogle af de vigtigste af Enkelthederne i henholdsvis Eigtveds og Tuschers Forslag, der belyse Fortrinnene i den førstes Plan fremfor den sidstes. Det Princip, hvorpaa Eigtved fra første Begyndelse har lagt Hovedvægten, og som han har fastholdt indtil Palaisernes endelige Opførelse, var Principet om, at disses Udløbere, der jo ifølge Pladsens otte-kantede Form maatte komme til at springe frem foran Hovedbygningen, kun maatte danne en naturlig Afslutning paa denne, men ikke komme til at domi-

nere eller trykke den. Hovedbygningen maatte være Kær-
 nen i Anlægget, det centrale Hvilepunkt for Øjet. Men det-
 te Princip blev tildels forflygtiget ved Tuschers Plan. Pa-
 villonerne virkede ved deres Kupler, Balkoner og store
 Balkondøre helt som selvstændige Bygninger, (hvad jo ogsaa
 Tuscher i sit Overslag selv havde foreslaaet, de kunde
 være), og Tuscher havde givet dem større Dimensioner, 16
 Alen i Længden (til Pladsen), 17 Alen i Dybden (til Gaden).
 I Hovedbygningen havde han ikke dannet nogen tilstrække-
 lig Modvægt, navnlig Midterpartiet blev ikke kraftig nok
 fremhævet. I Midterrisaliten havde han kun anbragt 4 jo-
 niske Søjler med 4 Vinduesdøre — formodentlig en Dob-
 beltdør i Midten og en Enkeltdør paa hver Side, — og Side-
 risaliterne lod han springe $1\frac{1}{4}$ Alen frem foran Muren.
 Eigtved indsaa strax Svagheden i Tuschers Plan og fore-
 tog derfor i den Tegning, han nu udfærdigede — med Pa-
 villoner — den omtrent eneste Ændring, han iøvrigt behø-
 vede at foretage i sin oprindelige Tegning, nemlig at for-
 stærke Midterpartiet og derigennem hæve Hovedbygning-
 en, idet han udvidede Midterrisaliten lidt i Bredden og
 gjorde Atikaen ovenover med dens Vaaben og Attributer
 noget højere. Iøvrigt lader han Arkitekturen fra sin første
 Tegning blive staaende; han bibeholder Søjleantallet som
 6, 2 Par i Midten, 1 ved hver af Siderne, og anbringer 6
 Vinduesdøre — i 3 dobbelte Fag, — hvorhos han kun lader
 Siderisaliterne springe 16 Tommer frem foran Muren.
 Herved opnaar han en ganske anden Forstærkelse af Mid-
 terpartiet og derigennem af selve Hovedbygningen. For
 yderligere at opnaa det tilsigtede Hovedformaal svækker
 han Pavillonernes Indflydelse i Anlægget ved at indskræn-
 ke deres af Tuscher foreslaaede Længde fra 16 til $13\frac{1}{2}$
 Alen (ud imod Pladsen), ved ikke at medtage Tuschers

fremtrædende, ydre Prydelser, Balkonerne og de store Vinduesdøre, og ved at erstatte Kuplerne med almindelige, lave Tage. Ved Palaisernes endelige Opførelse gjorde han endnu et Skridt videre i den angivne Retning, idet han fraveg »det foreskrevne Maal« og forøgede Hovedbygningens Længde til $74 \frac{1}{2}$ Alen og dets Dybde til $30 \frac{3}{4}$ Alen, (samt Dybden af Pavillonerne til $19 \frac{1}{2}$ Alen, medens Længden forblev den samme, $13 \frac{1}{2}$ Alen). Ved den Forøgelse, han herved gav Hovedbygningens Fladeindhold, opnaaede han tillige at skaffe rummeligere Pladsforhold tilveje i Bygningens Indre. —

Igjennem det her udviklede naar man altsaa ogsaa ad denne Vej til det samme Resultat som Mario Krohn, naar han om Palaisernes Udseende udtaler følgende: »Det er imidlertid næppe sandsynligt, at Eigtved har laant Motiverne til selve Arkitekturen fra Tuscher. Palæerne paa Amalienborg bære tydeligt Præget af at være udgaet fra den sachsisk-franske Arkitektur, af hvilken Eigtved jo var en Lærling. Der kan paavises forskellige sachsiske Forbilleder..... Tuschers Arkitektur har en ganske anden Karakter; igjennem sit lange Ophold i Rom og Florens er han særlig paavirket af italiensk Bygningskunst. Chr. VII's Palæ er i endnu højere Grad, end man kan slutte af dets arkitektoniske Inddeling, et Værk af den sachsiske Skole.«

Som et Resultat af det her anførte tør man saaledes formentlig hævde, at Eigtved vedblivende bør betragtes som den, der baade har — i hvert Fald i det hele og store — anlagt Pladsen, og givet Tegningerne til Palaiserne paa Amalienborg, og at Tuschers Andel i det sidste Arbejde ikke har strakt sig videre end til den ganske vist vigtige og meget heldige Ændring, som Skabelsen af Pavillonerne har bevirket, og der er ingen Grund til at antage, at Tuscher,

selv om han havde levet, (han døde allerede et Aar efter, at han havde indsendt sit Overslag, nemlig den $\frac{6}{1}$ 1751) vilde være bleven Amalienborgs Bygmester i Stedet for Eigtved.

Til Slut skal blot nævnes, at Eigtved anslog Omkostningerne ved Opførelsen af Geheimeraad Løvenskiolds Palais (Chr. IX's) til ca. 44.000 Rdlr., altsaa henved halvfjerde tusinde Rigsdaler mindre end Tuscher, og dog har der i hans Overslag intet været sparet for at gøre Palaiset saa fuldentd som muligt. Eigtved indforskrev — ganske som ved Christiansborg Slots Opførelse — fra Udlandet baade Byggematerialer, Laase, Hængsler, Dørbeslag, etc. etc., — alt for at gjøre den indvendige Udsmykning saa pragtfuld som muligt.

Donations-Skøderne paa Grundene til Overhofmarskal, Greve Adam Gotlob Moltke, Geheimeraad Severin Løvenskiold, Generalløjtnant, Greve Christian Levetzau og Geheimeraad Joachim Brockdorff ere daterede $\frac{9}{5}$ 1750, og i de følgende Aar tilendebagtes Opførelsen af Palaiserne.⁸⁷) (Se iøvrigt om Amalienborg: Bruun: Kjøbenhavn, III, S. 95 f. f.; Christensen: Historiske Meddelelser om Kjøbenhavn, III, S. 524; Fra Arkiv og Museum, I, S. 1 f. f.; Meldahl: Frederikskirken i Kjøbenhavn, S. 44; Mario Krohn: Frankrigs og Danmarks kunstneriske Forbindelse i det 18de Aarhundrede, I, S. 87 f. f.; Martin Due: Hofmaler og Hofbygmester Carl Marcus Tuscher).

14. *Rytterstatuen paa Kongens Nytorv.* I Slutningen af Aaret 1750 blev der paa Eigtveds Initiativ taget fat paa Opførelsen af et nyt Gitter omkring Chr. V's Rytterstatue paa Kongens Nytorv, da det gamle havde været saa forfaldent, saa det allerede i 1746 efter Bygnings Commissionens Indstilling var blevet nedtaget og bortsolgt ved Auktion. I Marts Maaned 1751 traf Kongen efter Eigtveds For-

slag Bestemmelse om, at Arbejdet skulde udføres af hann med Petzhold som Billedhugger. Statuen med Hest, Plat-formen med Vaaben og Navnetræk og Postamentet med de derpaa siddende 4 Figurer bleve belagte med »revet, ægte Dukat Guld, lagt paa Metal«, Trappen blev belagt med Mar-mor Fliser, og Jerngelænderet med de 24 Spyd overmalet med Olie Farve. Istandsættelsen fuldførtes samme Aar og kostede 1337 Rdlr., deri indbefattet det Guld, der medgik til Forgyldningen, nemlig $19\frac{3}{4}$ Lod à 16 Rdlr.⁸⁸⁾

15. *Frederiks Hospital*. Den $21\frac{1}{5}$ 1751 forelagde Eigtved Tegningerne til det paatænkte Hospital for Kongen, som approberede dem. Eigtved døde imidlertid, inden Arbejdet var fuldendt. De lange Længer og de 2 Hovedbygninger, der omslutte »Grønnegaarden«, ere opførte dels af ham selv, dels efter hans Død ifølge hans Tegninger og have staaet urørte indtil de allersidste Par Aar. De 4 Pavillonertil Bred-gade og Amaliegade ere derimod i deres endelige Skikkelse opførte efter Thuras Tegninger, idet han efter Eigtveds Død fik Kongens Tilladelse til at opføre dem i 2 Etager i Stedet for i 1 Etage, som de vare planlagte af Eigtved.⁸⁹⁾ (Se nærmere om Hospitalet: Bruun: Kjøbenhavn, B. III, S. 97 f. f., Fr. Gredsted: Det kgl. Frederiks Hospital 1757—1907).

16. *Fredensborg. Tilbygninger*. Da Fr. V besluttede at indrette Fredensborg Slot til Sommerresidens, blev der i dette Øjemed foretaget store Forandringer. Disse ledeses først af Thura, senere traadte ogsaa Eigtved til. Det gjaldt navnlig om at skaffe forøget Plads ikke alene til selve Kon-gehusets Medlemmer men ogsaa til den store Hofstat. Der-for bestemte Kongen i 1752, at Eigtved skulde indrette de gamle Vognremiser til Kavalerboliger og bygge 8 nye Vognremiser i Stedet; hertil kom i det følgende Aar yder-

ligere 4 nye; alle disse ere utvivlsomt de samme, som findes endnu. Endvidere bestemte Kongen, at han skulde opføre 4 nye Fløje paa selve Hovedbygningen, — de nu staaende Pavilloner ved Slottets 4 Hjørner. Efter den første Plan var det Bestemmelsen, at de 2 af Fløjene skulde være længere end de 2 andre, men af samme Bredde, men da Thura efter Eigtveds Død kom til at lede Fuldendelsen, ændrede Kongen sin Bestemmelse derhen, at de alle 4 skulde være af ens Størrelse. For største Delen vare de 4 Fløje dog allerede færdig byggede af Eigtved, hvilket kan ses deraf, at Kongen saa tidligt som i September 1753 bestemte, at Tagene paa dem skulde tækkes med Kobber, og at alle Regningerne fra Haandværkerne skulde udbetales i det kommende Aar. — Det pragtfulde Gibsloft i Spisesalen (Kuppelsalen) er udført under Eigtveds Ledelse af Italieneren Brenno.⁹⁰) Se iøvrigt om Fredensborg: F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot S. 107 f. f.).

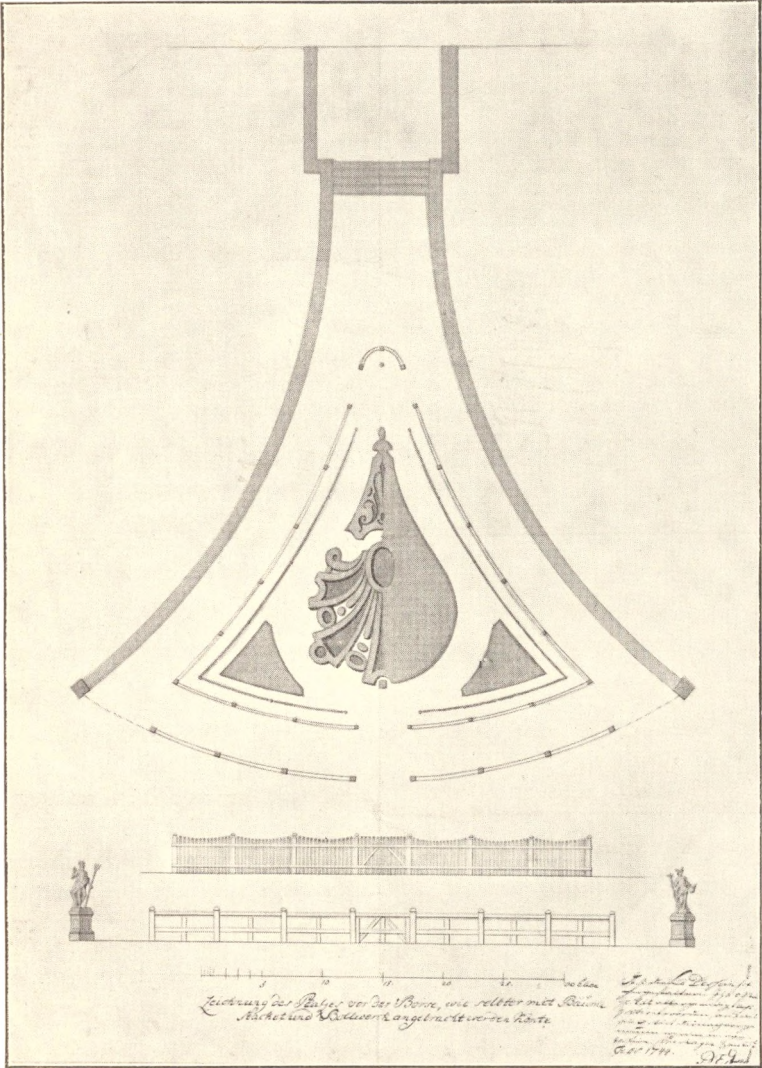
17. *Palaiserne i Amaliegade No. 15 og 17.* Lige overfor »Det gule Palais« i Amaliegade ligge 2 Palaiser, der oprindelig have været ganske ens byggede, men hvoraf det ene, No. 15, senere er bleven forhøjet med en Halvetage, ellers ere de endnu i det ydre næsten uforandrede. Meldahl mener i sit Værk om Frederikskirken, at de ere byggede af Eigtved, dels antagelig for Overhofmarskal, Greve Adam Gotlob Moltke, dels som oprindelig værende ét Hus, der stod i Forbindelse med hans Palais paa Amalienborg Plads. Selv om det er rimeligt, at de ere byggede efter Eigtveds Tegninger, hvilket dog ikke kan fastslaaes, ere hans 2 andre Antagelser i hvert Fald ikke rigtige. De ere byggede i 2 særskilte Matrikel Numre, og til 2 forskellige Ejere. Som første Ejer af No. 17 (nærmest Amalienborg) findes anført Stenhugger Johan Peter Pfeiffer den 18. Marts

1754. (Hans Navnetræk i en Cartouche findes anbragt paa Husets Facade): I den Anmodning, han den ²⁹/₁₁ 1756 indsender til Brandassurance Compagniet om at faa sin Gaard forsikret, siger han: »Da min ny opbygte Gaard i Amaliegade næst ved Hans Højgrevelige Excellence von Moltkes Palæ nu er bragt i fuldkommen Stand til Beboelse ...« Herefter skulde Gaarden altsaa synes i hvert Fald først at være bleven helt færdig efter Eigtveds Død. — Som første Ejer af No. 15 findes anført Andreas Biørn den 22' November 1756, men igjen samme Dag Jockum Friderich Buus. Det er denne, der, — dog allerede den 26. Juni s. A. — anmoder om, at Gaarden maa blive forsikret mod Brandskade og til den Ende taxeret og vurderet. Han kalder Gaarden »Afgangne Stenhugger Beseckes forhen tilhørende og mig Gaars Dato ved Auktion tilslagne Gaard«. Til Belysning af dette noget indviklede Forhold tjener, at den bekjendte rige Agent og Skibsreder Andreas Biørn (den første Ejer af Wilders Plads paa Christianshavn) var iblandt de 23 første, der meldte sig til Bebyggelse af Amalienborg Plads. Han døde imidlertid allerede i Januar 1750 og naaede saaledes end ikke at faa paabegyndt Opførelsen af sin Gaard. Denne er bygget af Stenhugger Georg Wilhelm Besecke, — en vist iøvrigt ret ukjendt Mand, som ikke findes nævnt i Stenhuggerlaugets Protokoller, — som overtog Grunden efter Andreas Biørn. Hans Navnetræk, G. W. B. findes anbragt i en Cartouche paa Husets Forside. — Af alle de her nævnte Personer var jo nu Stenhuggermester Pfeiffer den, der i 1751 ledsagede Eigtved paa hans Rejse i Norge (se S. 85), og Agent Biørn havde han bl. a. været behjælpelig ved at skaffe ham Materiale til de 2 »Positurer« ved Børsen (se S. 142), saa disse 2 har han staaet i nøjere Forbindelse med, og han kan altsaa meget vel tæn-

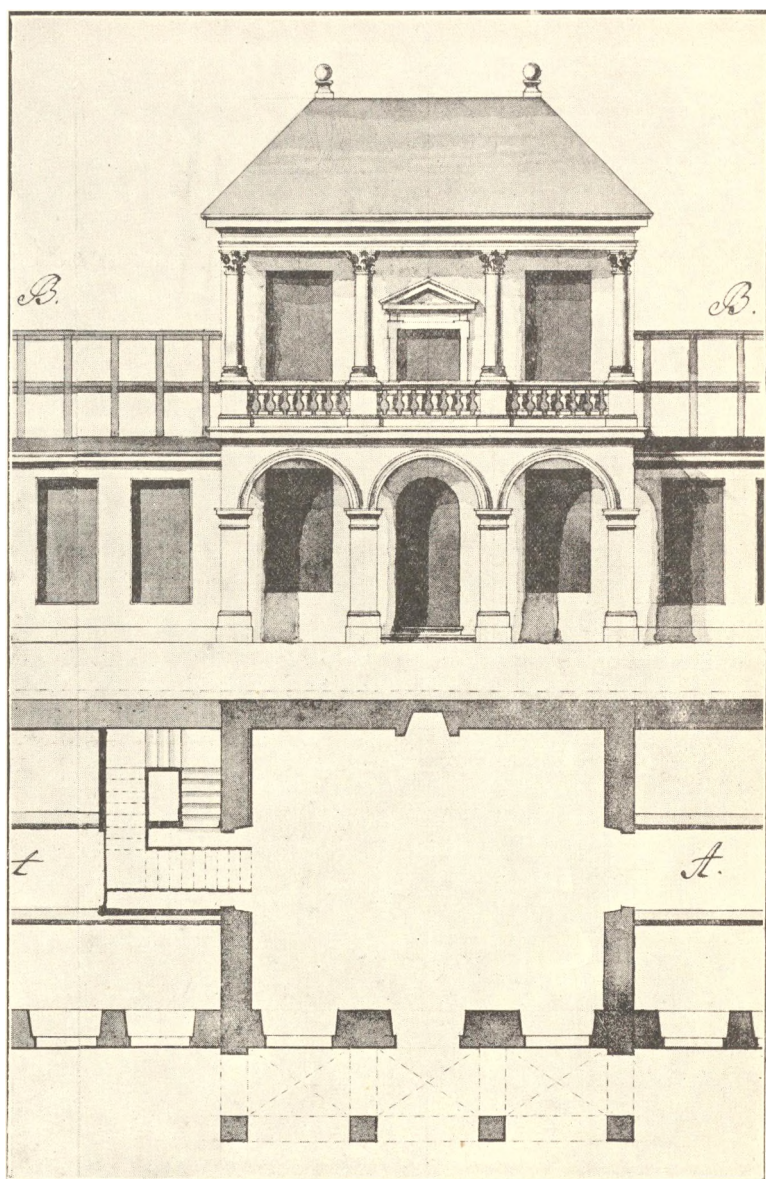
kes i al Fald at have givet Tegninger til og mulig ogsaa opført de 2 Boliger — saa vidt han naaede, inden Døden overraskede ham. Begge Husene bære Aarstallet 1754, — det Aar i hvilket Eigtved døde —, saa de maa vel i hvert Fald i det ydre have staaet færdige i det nævnte Aar. Enkelthederne i Palais'ernes Udseende synes ogsaa nærmest at pege hen paa Eigtved som Arkitekten. — Naar Meldahl udtaler en Formening om, at de to Gaarde skulle være byggede til Greve A. G. Moltke, og at de have staaet i Forbindelse med hans Palais paa Amalienborg, er dette, som vi have set, ikke rigtigt. Vel have de begge været i den Moltke'ske Slægt, No. 15 har oven i Kjøbet været ejet af nævnte A. G. Moltke selv, men han erhvervede den først i 1761, og No. 17 købte først hans Datter, Enkegrevinde Wedell-Wedellsborg i 1780.⁹¹)

18. *Byplan til Hørsholm Kjøbstad.* Endnu et Arbejde af Eigtved skal kortelig nævnes, nemlig en Plan for Anlægget af Hørsholm By. Den er signeret N. Eigtved og bærer Paaskriften »Situationsplan, alwo eine Städtchen könnte angelegt werden, welcher ist bey Ihro Majestät der Königin Lustschloss zu Hirschholm, Copenhagen 18. December 1737«. Byplanen var beregnet for en lille By ved Slottet paa ca. 120 Ejendomme og ca. 600 Indvaanere. Planen er bleven fulgt til at begynde med, idet Torvet, Hovedgaden og Holtevejen ere afstukne derefter. Senere ere Grundprincipperne i Eigtveds Plan blevne noget udviskede, formodentlig idet Tilflytningen til Byen er foregaaet langsommere end ventet. (Se nærmere om Byplanen: Dr. phil. Vilh. Lorenzen i: Meddelelser udsendt af Dansk Byplanlaboratorium, April 1924).

Spørger man nu, om der i det ovenfor nedskrevne er givet en udtømmende Fremstilling af alt, hvad Eigtved i sit Liv har udrettet, maa Svaret blive et Nej. Bortset fra, at muligvis endnu flere Bygninger ved en nøjere Undersøgelse ville vise sig at være opførte af ham, maa det siges, at han har udført en næsten overvældende Mængde Reparationsarbejder paa de kongelige og offentlige Bygninger og Haver, saasom — for blot at nævne nogle enkelte af dem — paa Kolding, Kronborg, Skanderborg, Vallø, Frederiksberg, Charlottenborg, Rosenborg, Børsen, o. s. v. (Det var ved Børsens omfattende Istandsættelse i 1744—45, at den rige Købmand Biørn skænkede de 2 »Positurer« af Merkur og Neptun, forfærdigede af Petzhold og udførte i Bremer Sandsten, som med Kongens Samtykke, — paa Foranledning af Eigtved — blev udlaant fra Slottets Beholdning.⁹²) Fremdeles udførte han en Mængde Tilbygninger til bestaaende Bygninger og mange andre — tildels endnu bevarede — Nybygninger end de i det foregaaende nævnte, f. Eks. Forhøjelsen af Arkivbygningen lige overfor den sydlige, store, Løngang,⁹³) og Broen foran Rosenborg Slot.⁹⁴) — Men at gaa dybere ind paa alle disse Arbejder eller iøvrigt at opregne det Utal af saadanne, der bleve lagte paa Hof Bygmesterens Skuldre, vilde ud over det at belyse, hvilken enestaaende Flid og Arbejdskraft, han har været i Besiddelse af, ikke kunne paaregne den fornødne Interesse. Men med Sandhed tør det siges, at til ingen anden Tid har nogen dansk Arkitekt udført saa mange Byggearbejder — store som smaa — og ved sit kunstneriske Snille præget vor Hovedstads Udseende, eller gjort sig saa fortjent til Tak fra alle, som have et Øje aabent for Skønhed i Bygningsstil, som Danmarks første Arkitekt, *Nicolai Eigtved*.

Forslag til Børsrampens Beplantning med Træer,
samt Stakit og Bolværk.
Eigtveds approberede Tegning, 1744.

Forslag til 2 Laurierhuse i Rosenborg Have. Midterpartiet.

A: Grundp'an, B: Facade til Haven.

Eigtveds approberede Tegning, 1742. (Senere blev Approbationen annulleret).

TEGNINGER OG GRUND PLANER, SIGNEREDE AF EIGTVED, I RIGSARKIVET

Gibsdække til Kronprinsens Sovegemak og lille Cabinet (2 Tegninger paa ét Blad), Gulvene til samme, Grundrids over Inddelingen af Cronprinsens Etage, Gibsdække til Cronprinsens Cabinet, 1740. (Partikulærkassens Bygningssager: Ihro königlichen Hoheiten des Cronprinzen Cabinet, Litr B).

Porten til Portalerne imod Ridebanen og Slotspladsen, 1750. (Hof Etatens Kontors Res. $\frac{3}{8}$ 1750, Nr. 659.)

Bolværket imellem Prinsens Bro og Stormbroen (ikke signeret) og Frontespice ud imod Ridebanen, 1751 (smstds. Res. $\frac{27}{9}$ 1751 Nr. 708).

Et Bind, indeholdende 22 forskellige Rids og Grundplaner af Residens Slottets enkelte Dele og Etager, 1738. (Partikulærkassens Bygningssager.)

Plan over Terrainet med den tyske Kirke paa Christianshavn, 1752. (Hof Etatens Kontors Res. $\frac{17}{10}$ 1753. Nr. 748.)

2 Ruller med Tegninger og Planer af Frederikskirken, delvis signerede. (Kortsamlingen Nr. 341, a—b.)

Laurierhus i Rosenborg Slots Have, 1742. Approberet, Approbationen senere annulleret. (Partikulærkassens Bygningssager: Tegninger og Dokumenter vedrørende Palaiset

i Kalveboderne, Rosenborg, Amalienborg, etc. 1742—45.)

Huset, der skulde indrettes til Køkken, ved Siden af Prinsens Palais, hvor Forvalter Røsch boer. 6 Tegninger og Planer. 1745 (smstds.).

Huset i Læderstræde, hvor Hofpræst Pontoppidan boer: 3 Tegninger og Planer af Huset, som det nu er, 4 do. af Huset, som det skulde blive efter Forandringen, 1745 (smstds.).

Pladsen foran Børsen, hvorledes den kunde blive anlagt med Træer, Stakit og Bolværk, 1744 (Kongelige Resolutioner Bygningsvæsenet vedrørende 1739—1769. Res. ²³/₈ 1745, Nr. 83).

Staldbygning ved Rosenborg Slot, 3 Grundrids og 1 Facadetegning, 1751 (Hof Etatens Kontors Res. ¹³/₄ 1751, Nr. 694).

Kornmagasinet, der opføres paa Saltværkets tidligere Plads, 5 Grundrids, 1747 (smstds. Nr. 577).

Den nye Proviantbygning, Bageri og Tøjhuset, 5 Grundplaner, 1745 (Militær Etatens Kontors Res. ²²/₂ 1745, Nr. 518).

Hørsholm Bys Bebyggelse, Grundplan (De af Militær Etaten afleverede Kort).

I Raadstuearkivet findes en stor farvebelagt Grundtegnning over det gamle Amalienborg med dets Haver og Mønstrepladsen, som udvendig bærer en gammel Paaskrift lydende »Amalienborg af Oberstløjtnant Eigtved«. Paa Foden af selve Planen er imidlertid i nyere Tid paaført en Signatur »F. Bruhn«. Tegningen er dog vistnok udført af Eigtved selv. (Findes i Mappen over Slotte i »højre Skab«.)

KILDEHENVISNINGER.

ANVENDTE FORKORTELSER OVER UTRYKTE KILDER.

Bygnings Commissionen af 1742: Concepter til udgaaende Breve 1742—45, 51—55 = Conc. udg., Diverse Dokumenter 1738, 1742—72 = Div. Dok., Indkomne Sager 1742—46 = Indk. S., kongelige Rescripter og Instructioner 1742—45 = Res. o. In. — Helsingørs Mandtalslister og Beregninger for Extra- og Rangskatter = Hels. — Journal A over de indkomne Sager udi Kjøbenhavns Civil Etats Kontor = Journ. A. — Journal B over de indkomne Sager til Civil Etaten = Journ. B. — *Kongehuset*: Chr. VI's Breve til Schulin = Br. t. S., Chr. VI's Breve til Holstein = Br. t. H., Hof og Civil Etatens Afregnings- og Assignations Protokol = Afr. o. Ass., Reglement for Civil Etaten = Rgl. C. — Kjøbenhavns Obligations Protokol = Kjbh. Obl.¹ — *Krigskancelliet*: Concepter og Indlæg til Overkrigssekretærens udfærdigede Haandbreve = O. udf. H., Indkomne Breve til Overkrigssekretæren = O. I. Br., Refere-rede Sager = ref. S., Registratur over Krigskancelliets udfærdige Expeditioner = Krc. Reg., Rotuli til Krigskancelliets Expeditioner = Rot. — Livrente Societetens Inscripti- ons Protokoller = Livr. — Oversekretærens Brevbøger = Ov. Brb. — *Partikulærkassen*: Bygnings Regnskaber = Part. B. R., do: Regnskaber = Part. R., Bilag til Kam-

mer Regnskaberne = Bil. K. R., Tegninger og Dokumenter ang. Palæet i Kalveboderne, Rosenborg, Amalienborg, etc. 1742—45 = Tegn. o. Dok. — Police Protokol A = Pol. Pt. — Registre til Skøde- og Pante Protokollerne = Sk. o. P. P. — Registre til Rentekammerets Resolutionsprotokoller = Reg. R. R. — *Skifteretten*: Behandlings Protokol Litr. D og E = S. Beh. Pt., do.: Forseglingens Protokol efter afgangne Oberst Eigtved (under Hof Skifter) = S. Fors. Pt., do.: Registrerings Protokol Litr. D = S. Reg. Pt., do.: Pakke til Behandlings Protokol Litr. E, Protokol 1, Nr. 571 med Fortsættelse = S. Pak. — Sjællandske Aabne Breve = A. B. — *Slots Bygnings Commissionen 1731—1745*: Adskillige Sager = Ads. S., do.: Bestallings- og Instructions Protokol 1731—1770 Nr. 1 = Bst. o. I., do.: Brev Concepter 1738—1745 = Br. Cp., do.: Commissions Protokol over det kgl. Residens Slots Bygning = Com. Pt., do.: Correspondance Protokol = Corr. Pt., do.: Dokumenter vedrørende de til Residens Slottet i 1738 forbrugte Farver o. s. v. = Dok. R., do.: Forestillinger med kgl. Resolutioner paategnede 1732—45 = For. k. R., do.: Resolutionsprotokoller = Res. Pt. — Formueangivelser ifølge Forordningen af $\frac{20}{8}$ 1743 for Strand Kvarter = Form. A. — Mandtal over Formue-, Kop, Heste- og Carosse Skat for Strand Kvarter = Mandt. — Mandtal og Extra Skatter for Strand Kvarter = Mdt. o. Extr. — Skatteangivelser if. Forordn. af $\frac{20}{8}$ 1743 for Strand Kvarter = Skat. A. — Supplique Protokol = Sup. Pt.

1) Haraldsted Sogns Kirkebøger — 2) Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn 1829, Spalte 1361—1363 — 3) Det militære Arkiv og Statsarkivet i Dresden — 4) O. udf. H. $\frac{1}{4}$ 1731,

$\frac{1}{3}$, $\frac{2^9}{7}$ 1732, ref. S. $\frac{2}{7}$ 1732, Rot. Nr. 7 og 9, Krc. Reg 1732 Nr. 672, Bil. K. R. $\frac{1}{40}$, $\frac{1}{44}$ 1732, $\frac{1}{48}$ 1735, Krigsar-
 kivet i Dresden — 5) Meldahl: Frederikskirken i Køben-
 havn — 6) Bil. K. R. $\frac{2^0}{2}$ 1734 — 7) O. udf. H. $\frac{8}{7}$, $\frac{1}{44}$
 1734 — 8) ref. S. $\frac{1}{72}$ 1734 — 9) ref. S. $\frac{1}{72}$ 1734, $\frac{2^1}{5}$, $\frac{1}{6}$,
 $\frac{1^5}{7}$, $\frac{2^9}{9}$, $\frac{2}{9}$ 1735, O. udf. H. $\frac{2^5}{4}$, $\frac{2^8}{8}$, $\frac{1^0}{7}$ 1735 — 10) Br. t. S.
 $\frac{3^0}{7}$, $\frac{2}{8}$, $\frac{2^3}{8}$ 1735 — 11) Part. R. $\frac{2}{44}$ 1735, Bst. o. I. Fol.
 144, 146 f. f., Bil. K. R. $\frac{1}{44}$ 1735 — 12) Bst. o. I. 1735, 36 —
 13) Dok. R. $\frac{2^1}{4}$ 1736, Res. Pt. $\frac{4^2}{8}$, $\frac{1^0}{10}$ 1736, Bil. K. R. 1736
 (Gagelisterne), Br. t. S. $\frac{1^8}{9}$ 1736 — 14) Ads. S. 1743, Br.
 t. S. $\frac{2}{12}$ 1736, $\frac{1^0}{4}$, $\frac{1^9}{8}$, $\frac{3}{11}$ 1737, $\frac{1}{4}$ 1738, Hirsch: Officerer —
 15) For. k. R. $\frac{1^2}{3}$ 1737, Dok. R. $\frac{4}{7}$, $\frac{1^1}{9}$ 1737, Res. Pt. $\frac{2^9}{9}$,
 $\frac{2^9}{5}$, $\frac{4^5}{6}$, $\frac{2^5}{6}$, $\frac{3}{7}$, $\frac{1^3}{7}$, $\frac{1^7}{7}$, $\frac{1^1}{9}$ 1737, Br. t. S. $\frac{1^6}{8}$ 1735, $\frac{2^7}{6}$ 1737 —
 16) Res. Pt. $\frac{2}{8}$, $\frac{2^3}{8}$, $\frac{1^0}{9}$, $\frac{1^8}{12}$ 1737 — 17) Bil. K. R. $\frac{6}{4}$, $\frac{1^0}{4}$,
 $\frac{1^6}{4}$ 1737 — 18) Br. t. S. $\frac{7}{4}$ 1738, Bst. o. I. $\frac{1}{4}$ 1738, Com.
 Pt. $\frac{1}{4}$ 1738 — 19) Res. Pt. $\frac{1^1}{9}$, $\frac{1^6}{9}$ 1737, $\frac{8}{2}$, $\frac{2^6}{8}$, $\frac{9}{11}$, $\frac{2^8}{10}$, $\frac{3}{12}$
 1738, Com. Pt. $\frac{1^8}{4}$, $\frac{2^1}{4}$ 1738 — 20) Res. Pt. $\frac{1^1}{9}$, $\frac{1^5}{10}$ 1738,
 Br. t. S. $\frac{1^6}{9}$, $\frac{7}{10}$ 1738 — 21) Br. t. S. $\frac{4}{8}$, $\frac{5}{8}$, $\frac{2^2}{11}$ 1738 —
 22) Res. Pt. $\frac{2^3}{3}$ og Nr. 29, $\frac{2^2}{2}$, $\frac{1^3}{10}$, $\frac{1^5}{10}$, $\frac{1^8}{10}$, $\frac{2^0}{10}$ 1738, $\frac{5}{10}$
 1740, For. k. R. $\frac{1}{9}$ 1739 — 23) Com. Pt. $\frac{3}{10}$ 1738, $\frac{6}{5}$, $\frac{2^0}{5}$, $\frac{3}{11}$,
 $\frac{1^7}{11}$, $\frac{2^3}{11}$ 1739, Corr. Pt. $\frac{2^0}{6}$ 1739 — 24) Com. Pt. $\frac{1}{12}$, $\frac{1^7}{12}$,
 $\frac{1^8}{12}$ 1738 — 25) Br. t. S. $\frac{1^5}{10}$, $\frac{2^0}{10}$, $\frac{3^0}{10}$, 1738, Com. Pt. $\frac{1}{11}$,
 $\frac{3}{11}$ 1738, Hirsch: Officerer — 26) Part. R. 1739 Fol. 36,
 Bil. K. R. $\frac{2^9}{4}$ 1739, Br. t. S. 1739 (uden Dato) — 27) Res.
 Pt. $\frac{1^1}{4}$, $\frac{2^0}{4}$, $\frac{2^0}{11}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{2^6}{8}$, $\frac{7}{11}$, $\frac{4^1}{11}$, $\frac{2^6}{5}$, $\frac{2^0}{10}$ 1739 — For. k. R.
 1739 — 28) Dok. R. $\frac{2^3}{9}$, $\frac{1^8}{12}$ 1737, Res. Pt. $\frac{2^4}{9}$ 1737, $\frac{1}{9}$, $\frac{2^4}{9}$
 1738, $\frac{2^9}{9}$, $\frac{1^9}{7}$ 1740, Bil. K. R. $\frac{8}{5}$, $\frac{1^2}{5}$ 1744 — 29) Bil. K. R.
 $\frac{2^5}{9}$, $\frac{1^6}{10}$ 1737, Res. Pt. $\frac{2^5}{7}$, $\frac{1}{10}$ 1739 — 30) Bil. K. R. $\frac{2^8}{8}$
 1737, $\frac{4}{5}$, $\frac{3}{11}$ 1739, $\frac{1^0}{4}$, $\frac{2^7}{7}$, $\frac{7}{5}$ 1740, $\frac{1^0}{10}$ 1741, $\frac{3}{7}$ 1744, $\frac{4}{7}$ 1747,
 $\frac{1^2}{8}$ 1748, $\frac{1^0}{11}$ 1751, $\frac{1}{4}$ 1752, $\frac{4}{5}$, $\frac{2^0}{5}$ 1753, $\frac{1^6}{11}$ 1754, Part. B. R.
 1741 — 31) Com. Pt. $\frac{2^7}{7}$, $\frac{4}{11}$ 1739, $\frac{5}{4}$, $\frac{1^0}{2}$ 1740, Korr. Pt.
 $\frac{4}{11}$, $\frac{2^0}{11}$ 1739, $\frac{1^5}{2}$ 1740, Br. Cp. $\frac{1}{10}$ 1741, Res. Pt. $\frac{3^0}{11}$ 1739,
 $\frac{3^0}{9}$, $\frac{1^4}{11}$ 1740, $\frac{1^6}{11}$ 1741, $\frac{2}{3}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{7}{7}$, $\frac{1^0}{4}$, $\frac{1^4}{4}$, $\frac{1^7}{7}$ 1742, For. k. R.
 $\frac{1^1}{9}$ 1739 — 32) Corr. Pt. $\frac{1^0}{9}$ 1739, $\frac{1^5}{2}$ 1740, For k. R. $\frac{1^1}{9}$
 1739, Com. Pt. $\frac{2^2}{4}$, $\frac{2^9}{4}$, $\frac{2^6}{10}$ 1739, $\frac{1}{2}$, $\frac{1^8}{2}$, $\frac{9}{8}$ 1740, Res. Pt.
 $\frac{2^3}{3}$, $\frac{9}{5}$ 1740, Br. Cp. $\frac{2^0}{4}$ 1741 — 33) Com. Pt. $\frac{4}{2}$, $\frac{1^2}{2}$ (Bi-
 lagene), $\frac{2^9}{4}$, $\frac{1^3}{5}$, $\frac{3}{11}$ 1739, Korr. Pt. $\frac{4}{8}$ 1739, Res. Pt. $\frac{1}{7}$, $\frac{2^2}{7}$,

$\frac{1}{8}$, $\frac{1}{9}$, $\frac{2}{9}$, $\frac{7}{10}$, $\frac{2}{10}$, $\frac{3}{10}$ 1739, $\frac{4}{10}$ 1740, $\frac{2}{11}$ 1742, $\frac{3}{11}$ 1745,
 For k. R. $\frac{3}{11}$ 1745, Br. Cp. $\frac{2}{11}$, $\frac{1}{11}$, $\frac{6}{11}$ 1741, $\frac{7}{11}$ 1742 — 34)
 Br. Cp. $\frac{1}{12}$, $\frac{2}{12}$ 1741, $\frac{7}{12}$, $\frac{2}{12}$ 1742, Res. Pt. $\frac{2}{12}$ 1742, 1744
 (uden Dato) Part. B. R. 1747 — 35) Res. Pt. $\frac{1}{10}$, $\frac{2}{10}$ 1740,
 ad Res. Pt. $\frac{2}{7}$ 1751, Part. B. R. 1747 — 36) Res. Pt. $\frac{5}{10}$,
 Nr. 29 (af Marts) 1740, $\frac{2}{4}$ 1742, $\frac{2}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{8}$ 1744,
 1745, For. k. R. $\frac{4}{4}$, $\frac{2}{7}$ 1744, Br. Cp. $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$ 1741, $\frac{2}{4}$ 1742,
 Ads. S. $\frac{2}{8}$ 1739, Ind. S. $\frac{7}{4}$, $\frac{3}{10}$ 1747, $\frac{6}{11}$ 1750, $\frac{1}{4}$ 1752,
 Conc. udg. $\frac{2}{7}$ 1751, Part. B. R. 1746, Com. Pt. $\frac{1}{4}$ 1740 —
 37) Br. Cp. $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$ 1741 — 38) Res. Pt. $\frac{1}{4}$
 1740, $\frac{1}{8}$ 1741, Br. Cp. $\frac{2}{7}$, $\frac{2}{8}$ 1741 — 39) Br. t. H. $\frac{8}{2}$, $\frac{1}{2}$
 1741, Afr. o. Ass. $\frac{6}{5}$ 1741 — 40) Res. Pt. $\frac{7}{10}$ 1740, $\frac{1}{6}$ 1741,
 Br. Cp. $\frac{1}{3}$, $\frac{5}{8}$, $\frac{3}{9}$ 1741, $\frac{7}{8}$ 1742, Conc. udg. $\frac{8}{9}$ 1742 — 41)
 Corr. Pt. $\frac{1}{4}$ 1742, For k. R. $\frac{2}{4}$, $\frac{1}{2}$ 1742, Res. o. In. $\frac{2}{5}$
 1742, Indk. S. $\frac{2}{5}$ 1747 — 42) Res. Pt. $\frac{2}{3}$ 1743, $\frac{2}{2}$, $\frac{2}{3}$
 1745, Part. B. R. 1746 (Gagelisten) — 43) Res. Pt. $\frac{3}{3}$ 1742,
 Part. R. $\frac{5}{3}$ 1742, Bil. K. R. $\frac{3}{3}$ 1742 — 44) Com. Pt. $\frac{3}{2}$,
 $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$ 1738, Corr. Pt. $\frac{1}{7}$ 1739, Res. Pt. $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{7}{10}$
 1739, $\frac{2}{4}$ 1740, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{9}$ 1741, Br. Cp. $\frac{7}{8}$, $\frac{3}{4}$ 1742, For. k.
 R. 1739, 1742, Part. B. R. 1748, 49, 50, Indk. S. $\frac{1}{6}$ 1747,
 $\frac{1}{6}$, $\frac{5}{9}$, $\frac{7}{7}$ 1749, ad Res. Pt. $\frac{3}{8}$ 1750, 1751 — 45) Indk. S.
 $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{2}{8}$, $\frac{7}{7}$ 1750, Div. Dok. $\frac{1}{2}$ 1754 — 46) F. R.
 Friis: Bidrag til Dansk Kunsthistorie S. 103, f. f. — 47)
 Res. Pt. $\frac{1}{8}$, $\frac{2}{4}$ 1738, Skat. A., Registre til de kgl. Resolu-
 tioner, som findes i Resolutionsprotokollerne $\frac{1}{8}$ 1741 med
 Bilagene dertil Nr. 411, $\frac{2}{10}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{1}{2}$ 1741 — 48) A. B. 1743
 Nr. 164 — 49) L. Bobé: Reventlow'ske Papirer II S. 388,
 VI S. 590, VII S. 494, XIII Noten S. 52, L. Bobé: Bre-
 merholms Kirke og Holmens Menighed 1619—1919 S. 305,
 L. Bobé: Joh. Ewalds Levned og Meninger S. 243, 332—33,
 Noten, Hostrup-Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestil-
 lingsmænd S. 137, Afr. o. Ass. $\frac{5}{2}$ 1738 — 50) Form. A.,
 Skat. A., Mandt. — 51) A. B. 1745 Nr. 378, Part. B. R.
 1746 (Gagelisten), Kjbh. Obl. $\frac{1}{4}$ 1749, S. Fors. Pt. $\frac{7}{6}$, $\frac{1}{6}$
 1754, Reg. R. R. $\frac{2}{3}$ 1756 — 52) Bst. o. I. $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$ 1746,
 Møller: Rangspersoner — 53) Br. Cp. $\frac{3}{8}$ 1741, Part. R.
 $\frac{2}{4}$ 1748, Bil. K. R. $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{8}$, $\frac{2}{4}$ 1748, $\frac{1}{3}$ 1751, $\frac{1}{4}$, $\frac{9}{4}$, $\frac{2}{4}$

1754 — 54) S. Pak. — 55) S. Pak., Reg. R. R. $\frac{2}{3}$ 1783, $\frac{2}{2}$ 1784, $\frac{3}{8}$ 1785 — 56) Bil. K. R. $\frac{8}{4}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{2}{8}$ 1755, Part. R. $\frac{2}{8}$ 1755 — 57) Bil. K. R. $\frac{4}{5}$, $\frac{3}{8}$ 1739, $\frac{6}{4}$, $\frac{6}{5}$, $\frac{1}{1}$ 1752, $\frac{7}{1\frac{1}{2}}$ 1753, $\frac{2}{0}$ 1754, Part. R. 1752 Fol. 233, $\frac{2}{0}$, $\frac{1}{1\frac{1}{2}}$ 1753, $\frac{1}{4}$ og Fol. 236 i 1754 — 58) Reg. R. R. $\frac{1}{6}$ 1745, Bil. K. R. $\frac{2}{5}$, $\frac{3}{9}$ 1751 — 59) Bil. K. R. 1753 (Gagelisten Litr. D₃) — 60) Kronens Skjøder 1743—57 Nr. 13 Fol. 372, Pol. Pt. Nr. 36, Kjbh. Obl. $\frac{1}{6}$ 1748, Sk. o. P. P. — 61) S. Fors. Pt. — 62) C. Christensen: Hørsholms Historie S. 265, L. Bobé: Joh. Ewalds Levned og Meninger S. 275 f. f., Vilh. Lorenzen: Landgaarde og Lyststeder I S. 49, Reg. R. R. $\frac{2}{1}$, $\frac{1}{3}$ 1752, $\frac{8}{5}$ 1756, $\frac{1}{2}$ 1757, Hørsholm Amts Consumptions-Formue og Folkeskats Regnskaber 1764, 65, 66 — 63) A. B. $\frac{1}{10}$ 1747 — 64) Br. t. S. $\frac{1}{4}$ 1740 — 65) Res. Pt. $\frac{1}{4}$ 1743 — 66) Indk. S. $\frac{5}{2}$ 1744, $\frac{2}{8}$ 1745, $\frac{1}{10}$ 1746, Bil. K. R. $\frac{2}{2}$, $\frac{7}{3}$ 1744, Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn, 1829, Spalte 1361—63 — 67) Weilbach: Samlinger til dansk Kunstnerlexikon — 68) Conc. udg. $\frac{3}{5}$ 1754, A. B. $\frac{8}{6}$ 1754 — 69) S. Pak. (Begravelsesbrev af $\frac{1}{2}$ og Skjøde af $\frac{1}{2}$ 1754 — 70) S. Fors. Pt. — 71) A. B. $\frac{3}{7}$ 1754, Sup. Pt. $\frac{1}{7}$ 1754, Part. R. 1754 Fol. 130, Bil. K. R. $\frac{1}{4}$ 1754, S. Pak. (Pro Memoria af $\frac{2}{7}$ 1777) — 72) L. Bobé: Charlotte Dorthea Biehls Breve S. 163—65 Livr. 1757 (1. Kl. Nr. 92, 2. Kl. Nr. 21, 4. Kl. Nr. 114) — 73) Mandt. November 1759, Mdt. o. Extr. for Oktober 1762 — 74) Pol. Pt. Nr. 36 — 75) S. Pak., Hels. 1780—86 — 76) S. Reg. $\frac{2}{2}$ 1795, S. Pak. — 77) S. Fors. Pt. $\frac{1}{8}$ 1795, S. Beh. Pt., S. Reg. Pt. $\frac{2}{2}$ 1795, S. Pak. — 78) Br. t. S. $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{8}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{8}{7}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{9}$ 1740, Part. B. R. 1740, 41, 43, 46, Bil. K. R. $\frac{7}{7}$ 1740, $\frac{1}{5}$ 1741, $\frac{1}{4}$ 1742 — 79) Tegn. o. Dok. $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{2}{6}$ 1743, $\frac{2}{8}$, $\frac{1}{3}$ 1745, Part. B. R. 1743, 44, 46, 47, 53, Ads.: S. $\frac{3}{7}$ 1743, For k. R. $\frac{2}{7}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{9}$ 1744 — 80) Res. Pt. $\frac{1}{4}$ 1744, $\frac{3}{8}$ 1745, Bil. K. R. $\frac{1}{10}$, $\frac{2}{11}$, $\frac{1}{2}$ 1748, Thotts Saml. Fol., 271, Richard Haupt: Die Bau- und Kunstdenkmähler der Provinz Schleswig-Holstein, I S. 241, II S. 453—55, 475, Danske Vitruvius II. — 81) Indk. S. $\frac{1}{8}$, $\frac{2}{7}$, $\frac{1}{8}$ 1745, $\frac{1}{8}$, $\frac{8}{7}$ 1746 — 82)

Bil. K. R. $\frac{1}{10}$ 1749 — 83) Bil. K. R. $\frac{7}{7}$, $\frac{1^5}{4}$ 1738, $\frac{1}{4\frac{1}{2}}$ 1749, Part. B. R. $\frac{1}{4}$ 1750, 1751—55, Journ. A. Nr. 9676 og 9845 i 1750, S. Pak., Friis: Bernstorff'ske Papirer II S. 349 — 84) Sjællandske Tegnelser $\frac{1^2}{9}$, $\frac{1^4}{4}$ 1749, $\frac{6}{6}$ 1750, $\frac{2}{4}$ 1751, $\frac{7}{7}$ 1752, $\frac{1^9}{5}$ 1753, Ov. Brb. $\frac{1^0}{0}$ 1749, $\frac{2^2}{4}$, $\frac{2^1}{4\frac{1}{2}}$ 1751, $\frac{1}{4}$ 1753, Conc. udg. $\frac{6}{4}$ 1754 — 85) Indk. S. $\frac{7}{3}$ 1749, $\frac{2^3}{6}$ 1752, Lovsamling for Island, Res. af $\frac{2^6}{3}$ 1748, $\frac{2^4}{5}$ 1751 og $\frac{6}{6}$ 1752 — 86) Indk. S. $\frac{1^9}{4\frac{1}{2}}$ 1749, $\frac{6}{8}$, $\frac{1^8}{9}$ 1750 — 87) Partikulærkamrets Resolutions Protokol 1749 pag. 124, Sjællandske Tegnelser $\frac{1^0}{0}$ 1749, $\frac{2^7}{8}$ 1751, D. K. A. III: 14 Esmark'ske Arkivafleveringer Lit. F. F. F. Nr. 1—12, Indk. S. $\frac{2^2}{4}$ 1751, Magistratens Kopibøger $\frac{9}{4}$ 1753 og Kollegiebrevne i Raadstuearkivet, Baroniet Løvenborgs Brevsamling, Jour. B. $\frac{3^1}{3}$ 1752 og Nr. 2362, 2821 i 1753, Skødeprotokollerne for Kjøbenhavn — 88) Indk. S. $\frac{6}{7}$ 1746, $\frac{4}{6}$ 1750, Part. B. R. $\frac{6}{8}$ 1751 — 89) Journ. A. $\frac{1}{3}$ 1752, Part. B. R. 1753, 1755 — 90) Part. B. R. $\frac{2^6}{6}$ 1752, $\frac{2^2}{9}$, $\frac{2^9}{4\frac{1}{2}}$ 1753 (se i 1754), $\frac{2^5}{7}$ 1755, S. Fors. Pt. $\frac{1^5}{6}$ 1754 — 91) Sk. o. P. P., Brandassurance Police Nr. 3185 — 92) Indk. S. $\frac{2}{4^0}$ 1744, $\frac{4}{6}$ 1750, Res. Pt. $\frac{2}{6}$, $\frac{2^3}{6}$ 1745, Werner: Børsen S. 62 f. f. — 93) Br. Cp. $\frac{9}{8}$ 1743 — 94) Part. B. R. 1747.

EFTERSKRIFT.

Efter at foranstaaende Arbejde var fuldført, er min Opmærksomhed bleven henledt paa Adjunkt Weilbachs instruktive Afhandling om Amalienborg, m. m. i »Arkitekten« for Juli Maaned d. A. — Hr. Weilbach slutter sig til Mario Krohn's Opfattelse af, at Eigtved har bygget Palaiserne paa Grundlag af Tuschers Plan, men da han ikke har fremskaffet noget afgjørende nyt til Bestyrkelse af denne Antagelse, fastholder jeg indtil videre den Opfattelse af Forholdet m. H. t. Palaiserne, jeg foran har udviklet.

Oktober 1924.

F o r f a t t e r e n .

